

Tartu Ülikool
Humanitaarteaduste ja kunstide valdkond
Usuteaduskond
Praktilise usuteaduse õppetool

Fred-Erik Kerner

Indiaanilaagrid Eestis: ajalugu, kogemused ja religioossed tagamaad
Magistritöö

Juhendaja
***dr. theol.* Lea Altnurme**

Tartu 2021

Sisukord

Sissejuhatus	3
1. Ülevaade: indiaanipraktikad uues vaimses	12
1.1 Indiaani kultuuri imidž	14
1.2 Higitelgid	16
1.3 Levinud indiaani päritoluga rituaale	17
1.4 Peioote kaktus	19
2. Indiaanilaagrite ajalugu ja korraldamine Eestis	21
2.1 Indiaanlaste teekond Eestisse	22
2.2 Kultuurisild Rocca al Mare Vabaõhumuuseumis	23
2.3 Kultuurisilla kasvamine indiaanilaagriks	25
2.4 Kultuurisild Rocca al Mare Vabaõhumuuseumis	26
2.5 Indiaanilaagri edasine käekäik	28
3. Indiaanilaagri kogemused	33
3.1 Jõudmine indiaanilaagrisse	33
3.2 Jõudmine indiaanilaagrisse	35
3.3 Higitelk kogemustes	39
3.4 Indiaanlastelt tulenev maailmapilt: looduselemendid, suhtumine elavasse, esivanemad	45
3.5 Peioote tseremoonia kogemused	49
3.6 Elu pärast indiaanilaagrit	52
4. Indiaanilaagrid ja religioossus	55
4.1 Indiaanilaagris osalenute religioossed tõekspidamised	56
4.2 Loodususk ja maausk indiaanilaagri kontekstis	60
Kokkuvõte	65
Kasutatud allikad ja kirjandus	69
Võõrkeelne resüme	74
Lisa 1. Fotomaterjal indiaanilaagritest	77

Sissejuhatus

Esmalt, isiklik sissejuhatus. Teemavaliku indiaanilaagri kasuks tingis mitu erinevat asjaolu, mis siiski omavahel põimuvad. Küllap on vist nii, et mida vanemaks inimene saab, seda lihtsamaks ning maalähedasemaks ta muutub. Minu esialgne uurimistöö, et magistriks saada, käsitles ufo-fenomeni. Kuid selle teemaga alustamisest on möödunud üle 10 aasta ning vahepeal olen muutunud sel viisil, et pilk on taevastest kõrgustest ja püüdlustest alla vahetu elu lätete poole langenud. Teine asjaolu on, et olen aastate jooksul ise osalenud neljas laagris ning oman seetõttu mitmekülgsemat pilti asja olemusest kui keegi, kes seda vaid teiste kogemuste kaudu ja teoreetiliste materjalide alusel käsitleks. Valisin aktiivse osalemise meetodi: olen aastate jooksul püstitanud indiaani püstkoda, ehitanud alates nullist nii lihtsamaid higitelke kui temazcali (Mehhiko suuna stationsaarne higitelk), olnud higitelgi tseremoonial kivimeheks – mis tähendab lõkketule valvamist ja kohendamist ning kuumade kivide telki kandmist tseremoonia alguses ja kestel.

Kuna olen elukutselt muuhulgas fotograaf, olen paaril võtnud ka laagrit pildistada. Kogemus osalejana lisab teoreetilisele teadmisele lisadimensiooni ning annab kindla sisemise tunnetuse selles osas, millistele väärtustele laager suunatud on. Need on väärtused, mille tähtsustumise tõukejõuks on muutused elukeskkonnas ning milledele tähelepanu pööramist isiklikult oluliseks pean, see omakorda tõstab käesoleva töö tähtsust ja selle tegemiseks motiveeritust minu jaoks. Tänapäeval ei ole enam võimalik mööda vaadata globaalset mõõtu võtvatest keskkonnaprobleemidest, mille põhjuseks on inimese kui liigi võimetus piisava adekvaatsusega mõista oma olukorda piiratud pindala ja ressurssidega planeedil ning arvestada vajamineval määral ülejäänud eluvormidega, kes planeeti temaga jagavad. Tagajärjeks on elurikkuse ehk olendite hulga ja mitmekesisuse ning ka elukeskkonna pindala vähenemine sõna otseses mõttes – teistele eluvormidele, tänu kelledele inimene elada saab, jääb aina vähem tegutsemis- ning olemisruumi. Kaovad mullastik ja metsad, laienevad kõrbed ning ookeanigi tekivad hiiglaslikud surnud tsoonid. Selliste murede teadvustamine paneb isiklikul tasandil paratamatult enam hoidma ning väärtustama loodust, mille kohta uuemad teooriad väidavad, et ta sisuliselt

pakub meile teenust. Nähtavasti on tekkinud terve hulk inimesi, kellele on vaid sellisel viisil sõnu kasutades võimalik millegi olulisust selgitada.

Ühiskondlikul tasandil aga on aina enam ilmet võtmas ka vastujõud, mille toimet viimase 5-6 aasta jooksul aset leidvat on ajakirjanduses hakatud nimetama metsasõjaks, nagu meil kunagi nõukogude ajal olid soosõda ja fosforiidisõda. Väärtustamise juurde naastes: sellele järgneb inimlik soov tunnetada ja juurde õppida oluliseks saanud küsimuse kohta. Vaadates ajalukku leiame, et looduse hoidmise ning pühaks pidamise õpetusi on kõige enam säilitanud kultuurid, kelle juured ning katkematu põlvnevus kõige pikemad on. Seega, olles valutanud südant muutuste pärast looduskeskkonnas pöördub pilk otsima üldviljeldavast paradigmast erinevaid elamise viise ning õpetusi. Ja ta langeb kultuuride peale, millede eluviisis ning maailmapildis loodus endiselt tähtsal kohal on. Indiaanlased on üheks neist. Niisiis läksin indiaanilaagrisse, et uurida ja mõista kultuure, millede kontakt eluga meie omast erinev ning edasijõudnum on. Ajapikku võttiski selgema piirjoone arusaam, et kogetava võiks ühendada õpingutega religioonianthropoloogia/religiooniuuringute vallas. Olles laagrist korduvalt osa võtnud ning viibides olukorras, kus ülikooli lõpetamiseks tuleb esitada magistritöö, tekkis – lisaks tahtmisele enam avada inimeste silmi selles suhtes, kui oluline on loodushoid – soov uurida, kuidas teised laagrilised on toimuvat ja sellega seonduvat tajunud, millise tagapõhjaga laagrisse tulnud ning millisel viisil on saadud kogemused neid peale lahkumist mõjutanud.

Nüüd ka laiemast erialasest pildist. Loodusega seonduvate, religiooniga haakuvate praktikate populaarsus kasvab. Aina enam on laagreid, kus otsitakse kontakti loodusega erinevatel viisidel, olgu need siis šamaanipäevad, loodustunnetuse klassid, rainbow-laadsed kogunemised indiaanilaagrid või midagi muud. Sellest, kui paljusid üritusi laiemas plaanis kaasreklaamitakse sõnaga loodus, pole mõtet rääkidagi – kaunis looduskeskkond on väga paljude sündmuste ja tegevuste juures laialt levinud eelduseks, korraldatakse siis firma suvepäevi, ekstaatilist tantsu või investeerimisfestivali. Inimestel on psüühiline väsimus liigkõvasti peale suruvast argielulisest tehiskeskkonnast ning tasakaalu leidmiseks on parim viis kontakt loomuliku, looduse poolt loodud keskkonnaga ja selle saladuste uurimine. Ilmselt on igasugused looduslähedased praktikad eestlaste hulgas alati kaunis laialdaselt levinud olnud, ent me teame neist kokkuvõttes vähe.

Juba kõige vanematest allikatest võib lugeda, kuidas elasime kesk metsikut loodust ning üldiselt arvatakse, et eestlane on metsarahvas ning maal linnakärast eemal elab paljudel vanaema, kes endiselt manasõnu mõistab ja kelle juures lapselapsed suvel pikalt aega on veetnud. Kasvu näitavad ka numbrid: küsimustiku „Elust, usust, usuelust“ andmeil on keskkonnakaitset tähtsustavate vastanute osakaal kerkinud 2010 aasta 76%-lt 83%-ni aastal 2015, see number on kõrge igal juhul (Maasoo 2015, 4). Indiaanlaste mitmekesised religioossed vaated liigituvad laias laastus loodususu mõiste alla, nagu selle on välja pakkunud Tarmo Kulmar (Kulmar 2006, 9). Nad on väga vana kultuur omas keskkonnas, aga siiski tulles Eestisse on indiaanlaste pakutav siinsete võõrustajate jaoks uus vaimsus, haakub nende varasemate arusaamadega ning on seetõttu sünkretistlik. Kohapealsed inimesed on indiaanlaste loodud keskkonnas mõne päeva, jätkavad seejärel oma tavaelu ega saa hõimu liikmeks.

Uus vaimsus ongi teine märksõna, mis antud uurimusega haakub. Viidates varasematele uurimustele võiks välja tuua järgnevat. Loodustemaatika ja ökoloogilise mõtteviisi kokkupuutepunkti uue vaimsusega on Eestis käsitletud kogumikus „Ökokogukonnad retoorikas ja praktikas“ (Allaste 2011) ning hiljemgi, seosed täpsustuvad kogumikus „Mitut usku Eesti III“ (Uibu 2013), kus teemale pööravad tähelepanu Lea Altnurme, tuues välja allikad, millele uue vaimsuse sünkretistlikud õpetused tuginevad (leides neist viie tähtsaima hulgas ka loodusrahvaste traditsioonid ning ökoloogilise mõtteviisi) (Altnurme 2013); ka puudutab seda Kristel Kivari, uurides maaenergiate tajumist kui vaimses keskkonnas pikalt juurdunud traditsiooni (Kivari 2013). Välismaistest autoritest võib esile tuua Philip J. Deloria, kes on oma raamatus „Playing Indians“ uurinud USA kontekstis indiaanlastega seotud probleematikat läbi sajandite, muuhulgas käsitleb ta ka uue vaimsuse liikumise sidumist indiaanipraktikatega XX saj kolmandas veerandis (Deloria 1999); lisaks väljendavad James O. Young ja Conrad G. Brunk raamatus „The Ethics of Cultural Appropriation“ seda, kuidas kultuuride omastamine (antud juhul indiaani põliskultuuri) on üks tänapäeva olulisi probleeme – uue vaimsuse sünkretistlik iseloom kannab seda vaimsust endas tugevalt, samas kui praktiseerijad ei pruugi seda sugugi nii mõista, et nad midagi võõrast omastavad, sest see vaid aitab neil kujundada nende endi isiklikku maailmapilti oma tervikus (Brunk, Young 2009).

Antud töö raames võib oletada, et iidset indiaani praktikad jõuavad kohale, ent mõtestuvad uue vaimsuse baaside valguses. Ühiskond ei viibi enam traditsioonilises religioosses kontekstis, vaid uue vaimsuse kontekstis, kus nähtused mõtestuvad ning neid mõtestatakse teisiti kui varem. Religioosne pööre on ilmselt toimumas ning Eesti muutuvast religioosses maastikus vajavad erinevad loodusega haakuvad religioossed fenomenid akadeemilist tähelepanu seega mitmest erinevast aspektist lähtudes. Kokkuvõtvalt võiks püüda väita, et uus vaimsus ja loodususk on seotud. Uuritud seda aga kuigi palju ei ole. Ühena käesoleva lünga täitmise jätkamisele asumise pürgimustest ongi vaadeldav käesolev töö, mis liigitub religioonisotsioloogia ning uue vaimsuse uurimise valdkonda.

Siinse uurimuse raames on selleks välja valitud üks praktika – nimelt vendade Urbide korraldatav indiaanilaager. Valitud on seda enam kaalukust, et tegemist on konteksti arvestades aukartust äratavalt pika ajaloo sündmusega – nimelt käisid indiaanlased Urbidega koostöös Eestis esimest korda aastal 1996. See on 25 aastat tagasi. Uurimuse eesmärk on dokumenteerida vendade Urbide korraldatud indiaanilaagrite kujunemist, ajalugu ja seal osalenud inimeste kogemusi. Eesmärgiks on soov selgust saada, et milline on olnud laagri ajalugu Eestis ning miks siis ikkagi käib moderne eesti inimene säärases indiaanilaagris?

Uurimisküsimused sellest lähtuvalt on:

- 1) Ajaloo kohta: mida kujutab endast indiaanilaager, milline on olnud selle ajalugu ja kuidas käinud üldpildis selle korraldamine?
- 2) Osalejate kogemuste kohta: mida on osalejate poolt laagris kogetud, kuidas see on neid mõjutanud, mida arvatakse loodusest seoses indiaanlastega, kuidas suhtutakse maausku ja loodususku?

Neile eespool mainitud veel ähmastele aladele valguse heitmise otstarbel sai välja töötatud meetodika, mida uurimistöö tegemisel rakendasin, ning see algas küsimustikust kaheksa küsimusega, mis sai loodud koostöös juhendajaga, ning mida aluseks võttes informante küsitlesin. Need olid:

- 1) Kuidas sattusid esimest korda indiaanilaagrisse? Millised olid info allikad?

- 2) Millised olid ootused laagri suhtes? Mida teadsid eelnevalt kogu ürituse ja selle läbiviijate kohta? Milliseid kogemusi oli eelnevalt sarnaste praktikatega?
- 3) Mida kogesid? Mida mäletad neist kordadest?
- 4) Kuidas need kogemused on muutnud su elu? Mida teed täna teisiti kui enne neid laagreid?
- 5) Mis on muutunud sinu loodusetajus/mõtetes loodusest/looduse kogemises/suhtumises loodusesse nende laagrite mõjul? Või kas on?
- 6) Milliseid väärtusi on see lisanud su ellu? Kui sõna "väärtus" jäi ebaselgeks, siis küsisin: mida hindad täna teisiti kui enne neid laagreid?
- 7) Kuidas suhtud eesti maasusku? Kas on olnud sellega kokkupuuteid?
- 8) Millise tähendusega on indiaanilaagrid teiste loodususkude seas?
- 9) Kuidas mõistad sõna loodususk? Võid ise defineerida.

Käesolevas uurimistöös kasutatavaks peamiseks meetoditeks on intervjuerimine ning kvalitatiivne sisuanalüüs. Järgnevalt avan mõlema meetodi sisu lähtudes enda poolt tehtud töö spetsiifikast ja räägin valimi kujunemisest, intervjuerimise käigust ning sellele järgnenud andmetöötuse protsessist. Rakendasin selektiivset valimi koostamist, ülesandeks oli leida inimesed, kes on isiklikult laagrites osalenud ja kes oleks nõus ka rääkima. Esimene suurem praktiline ülesanne seisneski informantide leidmises. Et olin ise laagrites käinud, oli mul sealt tekkinud tuttavaid, kelle poole sain esialgse palvega pöörduda, tutvustades oma projekti ning küsides, kas nad oleksid nõus osalema. Samuti on mul mõned sõbrad, kes on osalenud, ning need kaasasingi esimestena. Sageli jõudsin sedakaudu, sõprade-tuttavate abiga, näiteks intervjuu järel vesteldes, edasi teiste inimesteni, keda esialgne informant soovitada teadis või omakorda tundis. Mõningatel juhtudel osutusid nondeks inimesed, kellega olime kokku puutunud, kuid ei tundnud. Oli ka inimesi, kes olid täiesti võõrad. Viimase kahe kategooria puhul tuli püüda nendega ühendust saada ning kontakt luua. Samuti oli juhtumeid, kus mul mõlkusid mõttes mõned inimesed, kellest olin kuulnud aga polnud kontakti, ning siis tuli see luua – enamasti õnnestunult. Kokkuvõttes võib öelda, et valimi formeerumisel oli tegemist lumepalliefektiga.

Üldiselt võib esile tuua, et kõige keerulisem küsimus selles faasis oli, kuidas inimestega intervjuuni jõuda. Hilisem küsimine ja suhtlemine intervjuu käigus olid

hõlpsamad. Töö informantide leidmisega algas veebruaris 2021 ning samal kuul leidsid aset esimesed intervjuud. Ülesande muutis keeruliseks ning tüütuks koroonaviiruse tõttu valitsenud ebataoline ja sotsiaalset distantseerumist nõudnud olukord. See tähendas, et ei olnud võimalik inimestega minu poolt soovitud viisil, näost-näku, kohtuda. Esiteks ei olnud seda eetilisel õige teha, teiseks polnud sobivaid siseruume kus seda teha etteantud vahemaareeglit järgides – kohvikud olid suletud – ning kolmandaks valitses aastaajaliselt talv, mis tähendas, et oli külm ja pikalt väljas istuda ei saanud. Seetõttu langes töö esialgne pearõhk emailidele ning Facebooki sõnumitele, sest säärase vahendite kaudu sai enamuse inimestega esmakordselt ühendust võetud ning toimuvat tutvustatud ja koos edasist planeeritud.

Võib öelda, et suurem osa, ca 70% inimestest, vastas mulle mingil moel. Nendega, kes ei vastanud, sai omakorda suuremal osal juhtudest uuesti ühendust võetud, ning nii tekkis ajapikku kontakt umbkaudu pooltega neist, kes esimesele üleskutsele ei reageerinud. Suhtluses olemine aga ei tähendanud seda, et oleksin intervjuuni jõudnud. Jäi paarkümmend inimest, kelle reaktsioonid olid väga passiivsed, polnud aega, lükati edasi, ei sobinud mõni muu asi. Ning seda korduvalt.

Intervjueeritavad on tekstis anonüümsed ega ole äratuntavad. Nende vanused on esitatud +/- 5 aastase kõikumisega tegelikust. Intervjuud ise leidsid aset perioodil veebruar-juuli 2021. Kokku toimus neid 38 ja informantide koguarv on 41. Erinevus tuleneb sellest, et kolmel juhul oli tegemist paarisintervjuuga, nende vastused töös on aga eraldatud. Töös neile viidates on kasutatud vastavalt soolist märgistust vastavalt lühendina M või N ning siis sellele järgnevalt kohe ilma tühikuta vanus nt N27 või M60. Mõnikord on sama vanusega kaks informanti, siis on viidatud vastavalt nt N41.1, N42.2 jne. Kõik informandid olid täisealised, kõige noorem 18, kõige vanem 73. Sooline jaotus oli järgmine: 20 meest ja 21 naist. 38 olid eestlased, kaks ameeriklased ning üks mehhiklane, sest õnnestus kätte saada ja küsitleda ka kolme siin käinud ning tseremooniaid toimetanud indiaanlast: Carl Hubbard, Pilar Inclan ning Mona Polacca. Tekstis ettetulevate laagri peakorraldajatena pean silmas vendasid Tarmo ja Toomas Urb, keda üldist printsiipi järgides on viidatud umbisikuliselt. Ometigi on nendega kokkulepe, et nende isikud võivad olla uurimuses äratuntavad. Sama on indiaanlastega. Võib välja tuua, et 8 informandi puhul nihkus jutu peafookus laagri korralduslikele aspektidele.

17 intervjuud õnnestus läbi viia inimestega reaalselt kohtudes, näost-näku, ning tuleb rõhutada, et see oli parim viis nende tegemiseks. Inimestevaheline mõistmine ja vahetu tagasiside oli sedasi kõige parem, inimeste valmisolek avaneda ja aega võtta kõrgem. Ülejäänute puhul leidsid need aset peamiselt telefoni teel, paaril juhul ka Skype-s ning Zoom-keskkonnas. Sõltumata olukorrast salvestasin vastused diktofoniga. Kõigile informantidele sai seletatud, kes ma olen, millist institutsiooni ja õppekava ning –astet esindan, miks küsin, mida vastustega teen ning küsitud ka nende nõusolekut vastuste kasutamiseks teadustöös ja samuti teavitatud ning võetud nõusolek asjaolu kohta, et intervjuu salvestatakse. Oli informante, kes olid minu tegemistest sügavalt huvitatud ent ka teisi, kes ei olnud üldse. Juhul kui kokkusaamine ei leidnud aset päriselus, oli diktofon kodus töölaua peal ja inimese hääl tuli telefoni või arvuti valjuhääldist, mis läbi see salvestati. Juhul kui intervjuu leidis aset reaalse kohtumisena olid mul lisaks enda küsimustikuga paberile ette valmistatud üksikküsimused eraldi paberitel, et informandil soovi korral lihtsam teema juures oleks püsida.

Intervjuude pikkus oli väga erinev. Olid mõned üksikud, mis kestsid alla 30 minuti, ent ka neid, mis vältasid üle kahe tunni, ent samuti vähesed. Keskmiselt jäi kestus tunni aja kanti või veidi alla selle. Üldiselt minu võimekus intervjuusid läbi viia ja olulist ära tunda ning seostatud infot kätte saada kasvas töö käigus subjektiivselt võttes tugevasti. Ka ei olnud ma oskuste kasvades enam nii raudselt kinni paberil etteantud struktuuris, vaid lasin pigem vabalt rääkida ja jälgisin, et oluline saaks käsitletud, samuti küsitlesin sisulisemaid täpsustavaid küsimusi, isegi kui teema esmapilgul mitterelevantne näis. Usun, et osasid inimesi võis teatud hulgast jutust loobuma mõjutada see, et nad teadsid või mäletasid, et ka mina laagris osalesin (nagu on päris alguses kirjeldatud), mistõttu võidi arvata, et mulle pole vaja teatud asju üldse seletada; samas usun, et selle kaalus üldpildis üles julgus avada ennast nii-öelda omale. Peab arvestama, et viimasest indiaanilaagrist on nüüdseks möödunud pea kolm aastat (viimati toimus laager Karulas aastal 2018) ning osade informantide viimasest kogemusest oli möödunud üle kümne aasta. Seega ei saa väita, et tegemist oleks väga värskete mälestustega, ent erdatega kindlasti. Pigem võib väita, et kogetu ja saadud informatsioon oli saanud inimestes intervjuude tegemise hetkeks pikemalt settida.

Kõige keerulisemateks küsimusteks osutusid kuues, kuna inimesed ei saanud hästi aru vahest neljandaga ja neile näis, et nad on seda juba piisavalt käsitletud, ning kaheksas,

mille puhul palusin raskuste puhul seletada, millise taolise või seonduva õpetusega oled veel kokku puutunud. Seitsmenda küsimuse puhul on oluline tähele panna, et maask ei pruugi olla kõigile ühtmoodi mõistetav. Üldistatult ning kokkuvõtlikult peab välja tooma, et inimesed vastasid suhteliselt omatahtsi ja ootamatult, alati ei olnud kohe selge, kuidas vastus küsimusega haakus. Kedagi kuidagi vastama ei sunnitud, mõnikord sai mõningaid asju üle küsitud või täpsustatud. Poolstruktureeritud intervjuude puhul ei olegi võimalik kontrollida, mida inimesed räägivad. Üldiselt olen vastustega rahul ning nende eest sügavalt tänulik.

Intervjuud indiaanlastega toimusid asjaolude sunnil kahel juhul viimaks kirjalikul teel läbi Facebook'i ning olid lühidad ja konkreetseid, Mona Polaccaga rääkisime telefonis ja intervjuu on salvestatud nagu teisedki. Palusin põlisameeriklastelt vastuseid järgmistele küsimustele:

- 1) Lühitutvustus endast ja oma päritolust.
- 2) Millise tähendusega on indiaanilaager Eestis sinu jaoks?
- 3) Mis see on mis paneb sind siia tulema?

Kokkuvõttes võib valimist öelda, et usutavasti oli see piisavalt suur ja sai leitud küllaldane hulk erinevaid informante, sest inimeste vastustes hakkasid ilmne sisulised kattuvused. Juhul, kui uuritav oli osalenud laagri korraldamises, sai ka selle- ning ajalookohaseid küsimusi esitatud, kuid need kujunesid jooksvalt. Nagu mainitud, 8 intervjuu puhul oli fookus enam või vähem laagri korraldamisel. Vastustest saadud info oli väga mitmekesine, põnev ja laiahaardeline ning võis üpriski sageli hõlmata ka teemasid, mida otseselt küsitud ei olnud. Oluline on märkida, et mitmete inimeste laiapärgalise huvi tõttu indiaanikultuuri puudutava temaatika vastu tulid käsitluse alla ka indiaanlastega seotud teemad, mis indiaanilaagrit ei puudutanud või mida oldi kogetud mujal. Üheks selliseks oli psühheedelne peiootekaktus ja selle kasutamist praktiseeriv Native American Church tseremoonia, mis vaadeldava laagri programmi ei kuulu, kuid sisuliste seoste tõttu tasus töösse siiski sisse võtta.

Töö intervjuudest kogutud materjaliga oli kõige ajamahukam etapp käesolevas magistritöös. Esmalt transkribeerimine, mille täpset ajakulu on võimatu öelda, see vältas vabadel hetkedel pidevalt perioodil veebruar-juuli 2021. Transkribeerimisele järgnes

esile tulnud andmete analüüs. Selles lähtusin kvalitatiivse sisuanalüüsi juhtumiülese ehk horisontaalse analüüsi metoodikast, milles omakorda toetusin deduktiivsele mudelile. Püüdsin intervjuudest leida mõttekat sisu ja seostatud tähendusi lähtuvalt küsimustest, milledele toetusin. Selgus aga, nagu eelpoolgi mainitud, et samade küsimuste korral võidi rääkida kaunis erinevatest asjadest. See tingibki asjaolu, et järgnevas töös on vastuseid avatud ja kategooriaid loodud veidi teistel alustel kui otseselt etteantud küsimuste baasil, sest nii oli lihtsalt mõttekam leitud esile tuua, asjakohaseid seostatud arvamusi väljendada ning omavahel kõrvutada. Sisupeatükkide alguses ongi välja toodud üldjooned, mis järgnevat ilmestavad, ning seejärel võetud ette konkreetsed arengud, mis olulised olid. Selle teema lõpetuseks on oluline märkida, et kuna olen ise laagrites osalenud, siis ütlen vajadusel samuti sõna sekka. Säärasel juhul on see selgelt eristatav.

Veel tehniline täpsustus infoks lugejale. Siinses töös on (enamasti) otsese tsiteerimise asemel parafraseeritud lähtuvalt asjaolust, et inimeste jutt on hüplik ja paljusõnaline, kuid töös edastatud sõnastused on kompaktsuse mõttes nende ümberjutustatud kokkuvõtte; samuti peab arvestama, et viitamine enne punkti tähendab, et ainult see lause on vastavast allikast, viitamine pärast punkti aga tähendab, et rohkem kui üks lause (kas eelmisest viitest või autori enda mõtteavalduse lõpust, mis on selgelt eristatud).

Töö struktuuri moodustavad neli sisupeatükki. Neist esimene käsitleb teiste uurijate alusel laiemalt teemat indiaanipraktikad ja uus vaimsus. Teises peatükis on vaatluse all indiaanilaagrite ajalugu ja korraldamine Eestis. Kolmas ja neljas on peamised sisupeatükid, kõige tähtsamad siinses töös – selle moodustab minu kogutud empiiriliste andmete esitlus ja analüüs, mis hõlmab ka diskussiooni ja järeldusi. Töö lõppeb kokkuvõttega millele järgneb resümee inglise keeles ning tööle on lisatud materjal, kus esitan väikese valiku enda tehtud fotosid, näitamaks indiaanilaagris visuaalselt kogetavat.

1. Ülevaade: indiaanipraktikad uues vaimsuses

Marko Uibu on põhjalikult uurinud uue vaimsuse tagamaid ja tuleb välja, et sellel väljendil (uus vaimsus) on praktiliselt igal pool negatiivne konnotatsioon. Eemiliselt uurides ei kasutata vastavat terminit, akadeemiliselt väljendatakse uue vaimsusega sisuliselt mina kesket „nii-kuidas-tahan“ õpetust, kristlaskonnas on see paganliku varjundiga, eesti usukauges ja religioosselt kirjaoskamatus ühiskonnas laialt ei ole see ega selle viljelejad lihtsalt segeli tõsiseltvõetavad. Paljudele, keda võiks uue vaimsuse praktikuteks pidada, ei meeldi see väljend eelkõige selle tõttu, et „uus“ on ebatäpne, kuna õpetuse sisu kätkeb vastupidiselt just väga vanu traditsioone; „vaimsus“ tundub jällegi paljude teiste inimeste jaoks liiga väärtustavana. (Uibu 2013, 13) Käesolevas töös ei anta selle kohta hinnanguid, kas uues vaimsuses, spetsiifilisemalt sellega seotud olevates indiaanipraktikates, peitub viimne tõde või mitte; avatakse rohkem asjaosaliste mälestusi ja muljeid ning kaardistatakse keskseid aspekte.

Indiaanipraktikad on uues vaimsuses ainult üks paljudest harudest. Akadeemilises kirjanduses kutsutakse seda mõnikord „indiaanlaste mängimiseks“.¹ Viimase termini sisu ulatub aga palju kaugemasse aega kui XX sajandi teise poole hipiliikumine, kust uus vaimsus tuule tiibadesse sai. XVIII saj keskpaigast on nimelt dokumenteeritud olukord, kus indiaanivälimusega mehed määratsesid New Hampshire'is Exeteri linnakeses jõustunud seaduse vastu. Nad kandsid indiaanipäraseid mütse ja sulgi peas. (Deloria 1998, 10-11) Samuti XVIII saj teisel poolel oli tavaline, et karnevalidel olid osad inimesed indiaanlaste kostüümides, mis määras ära sotsiaalsed jõujooned ja tõsiseltvõetavuse paljude jaoks pikaks ajaks. Kuna sedasorti pidustused olid mõnevõrra kaootilise loomuga, lõi see indiaanlastest ka anarhismi kalduva kuvandi. (Deloria 1998, 14, 17) Juba varem (XVII saj) oli levinud kuvand, et indiaani naiste seksuaalne kasutamine on aktsepteeritav (Deloria 1998, 29). Põlisameeriklaste identiteedi küsimused teravnesid veel enam XIX saj-l, kui otseselt tulid mängu teemad nagu omandiõigus ja sotsiaalne ühtekuuluvus linnaühiskonnas. Eriti pärast Iseseisvussõda hakkas välja kujunema juba otseselt alamklassi maine. (Deloria 1998, 39, 59)

¹ Selle termini ja laiemalt indiaani rahva kuvandi kujunemise ja muutuste välja toomiseks on järgnevalt esitatud kokkuvõtte Harvardi ülikooli ajaloo professori Philip J. Deloria 1998. aastal ilmunud raamatust „Playing Indian“.

Indiaanlaste kuvand muutus romantismiaegses kirjanduses, kus väärtustati kooskõla loodusega ja arhailist vaprust ning ehedust. See aga ei parandanud sotsiaalset olukorda ja poliitilist suhtumist neisse. (Deloria 1998, 79, 84) Esimest korda võttis selle teema tõsiselt üles Ameerika skaudiliikumise käimatõmbaja E. T. Seton, kes 1915 võttis indiaanlaste kaitseks sõna öeldes, et seda gruppi ei saa võtta muutumatutena, vaid nad on elav kultuur, kes samuti kohanevad omal moel iga ajaga (Deloria 1998, 95-96). Romantismist vaimulaadilise tõuke saanud ameerika noored hakkasid pärast teist maailmasõda väärtustama indiaanlaste kultuuri selle muusika ja tantsude pärast. Deloria kutsub neid „hobi korras indiaanlasteks“. Selle eluviisi viisid massideni biitnike põlvkonna eestvedajad. Paraku jõudis see aga varsti punkti, kus indiaanikultuurist oli saanud toode või elamusretk. (Deloria 1998, 129-132) Kuna see oli ka uue vaimsuse tormilise avaldumise aeg, siis hakkasid 1970ndate alguses tekkima ka nn indiaanilaagrid, kus põlisameeriklaste eluviisi omal moel matkiti: kanti peapaelu, sulgi ja nahkjakke, pandi üksteisele veidraid nimesid, ehitati tipisid jne. (Deloria 1998, 154-156) Teatud tasandil võib nimetada seda postmodernismiks eluviisi tasandil, mis on kooskõlas ajastu üldiste tendentsidega traditsioonide hääbumise, globaalse sarnastumise, kuid samal ajal ka teravamate eristumiste suunas. Uue vaimsuse kontekstis võiks nimetada seda lakooniliselt enese vaimseks arendamiseks, mida iganes see siis kellegi jaoks ka ei tähendaks.

Marko Uibu on kogumikus „Mitut usku Eesti III: Uue vaimsuse eri“ (Uibu 2013) sissejuhatuses andnud uue vaimsuse ilmingule laiahaardelise selgituse. Tegemist on enesetäiustamise püüdega, milles vaimne keskkond mängib olulist rolli. Seejuures ei lähtuta mitte ühest allikast, vaid lausa mitmest erinevast eluvaldkonnast, milleks on psühholoogia, esoteerika (või okultism), ida usundid, loodusteadused ja loodusrahvaste traditsioonid (eelkõige nende ökoloogiline mõtteviis). (Uibu 2013, 7-8) Indiaanipraktikad paigutuvad seejuures eelkõige loodusrahvaste traditsioonide kategooriasse, vähesemal määral ka esoteerikasse.

Sotsiaal- ja humanitaarteadustes on siinjuures keskseks terminiks *cultural appropriation*, mida võiks tõlkida kui ‘kultuuri kohaldamine’, võib-olla ka ‘kultuuri omastamine’ (Young, Brunk 2009, 1; Jackson 2019, 2). Ühtpidi toimub uue vaimsuse laias plaanis teiste kultuuride mängimine, aga seejuures kohaldatakse neid kui mitte oma rahva kultuuri, siis isiklikku lähenemisesse (mis on väike osa kultuurist). Ühelt poolt

peetakse seda omandiõiguse rikkumiseks (sest kultuur oma ehtsuses on selle kultuuri kandja omand, mida saab kasutada ja varastada), teiselt poolt isegi rünnakuks, mis on suunatud selle kultuuri elurikkuse ja identiteedi vastu. (Young, Brunk 2009, 1-2) Kaasaegses ühiskonnas on tendents „panna asju pakendisse“, samuti kultuur peab olema piiritletud ja kammitud. Teataval määral võib seda nimetada taandamise protsessiks, kus keegi otsustab, mida esile tuua ja säilitada, mida mitte – eriti tuleb see päevakorda, kui mõnd nähtust on vaja eksportida. Taoline olukord kutsub esile palju meeolehärra ja vastumeelsust nende poolt, kelle jaoks on tegu elava protsessiga, milles n-ö vahekokkuvõtted on üleliigsed kui mitte lausa kohatud. Indiaani kultuuriga seondult on eksporditavateks artikliteks püstkojad (ja üldisem välise tunnuste üle võtmine), higitelgid, erinevad rituaalsed toimingud ning peioote kaktus. Järgnevalt tuleb nendest kõigist lähemalt juttu.

1.1 Indiaani kultuuri imidž

1950ndate aastate Ameerika Ühendriikide keskklassi noorte seas oli levinud oma vanemate tavade ja eluviisist eemaldumine. Tekkivas vastukultuurilises liikumises sooviti teistsugust eluviisi ja vanade traditsioonide muutmist – säherduste mõtete teostamiseks otsiti variante. Üheks asjaks, millest alustuseks kinni võeti, oli indiaani kultuur. Sellest oli neil küll pigem romantiseeritud ettekujutus, kuid esimeseks sammuks sobis hästi. Loodusesse hakati ehitama püstkodasid (tipisid / wigwam'e), ehitati ennast sulgedega ja peapaeltega ning hakati üksteist kutsuma uute nimedega püüdes jäljendada indiaanlaste nimesid. Selleks võisid olla näiteks Vikerkaar, Roheline Mets jne. (Deloria 1998, 155)

Tipide ehitamist on kirjeldatud näiteks lakota traditsioonis, kus selline tava on olnud. Need püstitatakse üksteise suhtes nii, et moodustuks ring, mille ava on idas, sest seal tõuseb päike. Kõige suurem tipi paikneb otse teispoole avaust. Laagrisse sisenedes ei saa aga selle juurde otse minna, sest kõige keskel on tulease, mis on põhiliste rituaalide oluline komponent. Tihtilugu olid suvisel poolaastal laagrid jõgede või ojade kallastel, talvel aga rohkem varjulisesmates paikades. Kuigi tegemist oli rändrahvaga, võis mõnikord laager koosneda 1500 tipist – ülestähendus selle kohta on XIX sajandi teisest poolest. (Young 2001, 159, 165, 172) Eesti laagrites on minu tähelepanekute kohaselt

tavaliselt üks või kaks püstkodasid ning nendele lisaks kolm kuni viis higitelki. Laagri asetus ei ole ringikujuline, sest esiteks on tipisid selleks liiga vähe ja teiseks magavad laagris osalejad oma telkides, mis on püstitatud ühisele alale, kuid ei järgi mingisugust kokkulepitud täpset paigutust. Näiteks võib selleks olla rannaäärne männimetsa alune, viljapuu- või mõni muu roheala. Laagrid paiknevad alati veekogu lähedal, sest higitelgid nõuavad vee lähedust: pärast tseremooniat on traditsiooniline ennast jahutada ja maandada vees. Lisaks pakuvad veekogud võimalust kümbeluseks ka muul ajal, sest laagrid leiavad aset suvel.

Pöördudes tagasi teoreetilise ja laialdasema tausta juurde näeme, et peapaelte ja sulgede kasutamist on selgitatud välismaistes indiaanilaagrites sellega, et taheti väljendada austust kultuuri vastu, mis hoiab loodust ning pakub alternatiivset elustiili Lääne kapitalistlikule ühiskonnale. Paljude indiaanisuguharude vanemad on sellise mõttega kaasa läinud ning püüdnudki õpetada selliseid tavasid nt hipikommunidele. Teisalt on alati olnud palju indiaanlasi, kellele taoline nende kultuuri sisse imbumine on tekitanud vastakaid tundeid. (Pike 2004, 82) Seda võib seletada asjaoluga, et uue vaimuse sünkretistlik iseloom ei lase kogukondadel traditsioonilise usulise pöördumise näol võtta üle tervet kultuuri (st hakata selle täielikuks liikmeks – kui see etniliste kultuuride juures üldse võimalik on), vaid asetab selle enesele sobivasse suuremasse pilti. Kotkasulgede juustesse asetamine on tegelikult osa suurema rituaali *Ghost Dance* ettevalmistusest (Schwartz 2013, 97).

Indiaani nimed on sügavam teema, mis ulatub palju kaugemale kui pelgalt loodusnähtuse sidumine konkreetse isikuga, kuigi ka see võib olla osa tavast. Lenape traditsioonist on välja toodud, et inimesed ei avaldanudki oma nimesid väljapoole, sest sellega tehakse ennast haavatavaks maagiliste riituste suhtes, mis võivad olla pahatahtlikud. Surnute nimede nimetamisele vaadatakse valdavalt negatiivselt, mis ei lase lahkunul rahulikult puhata. (Young 2001, 101) XIX sajandist on märkmeid selle kohta, et põliskasukate ja valgete inimeste segaperedes hakati lapsi kutsuma pigem inglise kultuurile omaste nimedega, nagu Rogers, Ross või Adair (Young 2001, 115). Diné traditsioonis on alates teisest maailmasõjast tava andagi lastele läänelik nimi (Young 2001, 262).

1.2 Higitelgid

Higitelgi tseremooniad on üks tuntumaid indiaanlaste tavasid, mis on laialdaselt jõudnud Lääne kultuuri. See on arvatavasti pärit lakota traditsioonist, kuulub algselt kokku mitmete teiste tavadega, kuid esineb kaasaegses käsitluses ka eraldiseisvana. Väiksed ja umbes, teataval määral sauna meenutavad kerged ehitised on traditsiooniliselt rituaalide läbiviimiskohad, kus leiavad aset puhastamis- ja tervendamisriitused. (Young 2001, 3) On tõendeid selle kohta, et higitelke kasutasid ka lenape rahvad, kelle areaal on tänapäeva Kanada idapoolne rannik. Sealsed higitelgid on ehitatud voolava vee lähedale savist ja okstest, kahe kuni kolme inimese jaoks. (Young 2001, 100) Samuti esineb taolisi ehitisi tšerokii hõimudel, kelle majad on aga ehitatud natuke maa sisse, mille tõttu neid kutsutakse mõnikord ka higivannideks (*sweat bath*) (Young 2001, 144). Kolonialistid võtsid higitelkide praktika üle juba ammu enne uue vaimsure välja kujunemist – see paigutus rahvameditsiini süsteemi (Hatfield 2004, 83).

Lakotade kultuuris on higitelk paljude majapidamiste osa, kuna see on tugevalt seotud kohaliku kosmoloogiaga, mis koosneb neljast tasandist: taevast, taeva ja pilvede vahelisest alast, maast ning allilmast. Seda kutsutakse terminiga *inikagapi*, mis tähendab „elu uuendamine“ ja sarnaselt meie kultuuris tuntud saunale käiakse sealgi alasti. Sümbolsest viitab higitelgi ruum esiema üsle ning selle keskel asetsevad kuumad kivid. Neile langev susisev vesi on justkui äike, mis tuleb hirmutavalt, kuid toob head. Higitelkide ukсед avanevad tavaliselt läände. Traditsiooniliselt koosneb higitelgi rituaal neljast ringist. Igaüks neist sisaldab laulmist, palvetamist ja vaikuses istumist. Ringide vahepeal avatakse uks, et lasta sisse veidi jahedat õhku. Rituaal võib olla kindla probleemi lahendamiseks (mõni haigus või perekondlikud küsimused), kuid ka otseselt palvele fokusseeritud momendiks. Kui kuumus muutub väljakannatamatuks, võib inimene lahkuda. Pärast rituaali kastetakse ennast vette ning süüakse üheskoos. Seejuures on oluline aspekt, et enne rituaali on tavaks paastuda. (Young 2001, 187, 198-199)

Kaasaegses ühiskonnas on levinud mõtteviis, et oma kultuuri saab elamusena müüa. Sarnaselt Eestiski aset leidvatele nn elamuspäevadele – miks mitte nende hulka arvata ka laulupidu sellises formaadis, nagu see praegusel ajal levinud on – saab Ameerikas indiaanlaste käest osta higitelgi rituaali. Seda võib olla turundatud nt sildiga „Põlisameerika vaimne tarkus“, mis maksab osalejale ca 50\$. (Schwarz 2013, 53)

Asjasse mittepühendatuil võib kokkupuude säärase informatsiooniga põhjustada

märkimisväärset kimbatust. Ühelt poolt on kapitalistlikus mõtteviisis taoline turuplatsi suhtumine, kus erinevaid vaimseid elamusi saab inimene vabalt valida kui tooteid või teenuseid, niivõrd tavapärane, levinud ja loogiline, teisalt aga veelenam tülgestust tekitav selle pinnapealsuse tõttu. Selline mõtteviis ei jäta kuigi palju ruumi sellele, et sügavad traditsioonilised toimingud võiksid osalejale midagi olulist tähendada – turisti jaoks ei ole vaja väga põhjalikku selgitust, et mõtestada mõnd nähtust, sest järgmisel hetkel astub ta sellest välja; sama kehtib ka vaimse turismi kohta. Tahtmata siinkohal kellegi võimekust küsimärgi alla panna peab nentima (judeo-kristlikku terminoloogiat kasutades), et langusjärgse inimese soodumus kalduda õigelt teelt kõrvale on aegade algusest palju pahandusi tekitanud ja eriti peenekoelistes iseloomu ja vaimulaadi puudutavates teemades ekslemine tekitab tihtilugu pigem segadust kui selgust. Endale aga vastu vaieldes peaks välja tooma, et mõnikord on ootamatud elamused, mis ei oma seost igapäevase kultuurikontekstiga, turgutavad ja panevad mõtte liikuma uutes suundades. Seetõttu on uue vaimsuse teema hästi ambivalentne ning heaks või halvaks, toimivaks või mittetoimivaks arvamisi saab tõenäoliselt teha vaid lähtuvalt üksikisikust, sest isegi kui uue vaimsuse kontekstis on välja kujunenud mõni süsteem, on selles kaasalööjate lähenemine ikkagi tõenäoliselt sünkretistlik.

1.3 Levinud indiaani päritoluga rituaale

Indiaanilaagrites on tavapärane toiming nn looduselementide austamine. See on seotud stiihiate taga olevate jumalatega. Vaimseid jõude on erinevate tugevustega, kuid looduselemendid on uskumuste kohaselt kõige vägevamad. Paljud jumalad on looma kujuga: lõgismadu, kilpkonn, kull, jännes jne. Päikest nähakse Suure Vaimuna, vett kujutatakse pika inimesena; olulised jumalad on veel näiteks isikustatud Kivi, Räni ja Mägi. Mõned inimesekujulised jumalad saavad end pärimuse järgi muuta loomaks või linnuks. (Young 2001, 133) Indiaanlastel on selline mütoloogiline keel ja elutunnetus tulenevalt nende praktilistest vajadustest. Loodusrahvana on nad alati olnud n-ö looduse hoida. Põhilise osa nende elust moodustavad praktilised tegevused, nagu saagi kogumine ja talve üle elamine. Viimase juures mängis olulist rolli ühine koosolemine, mis tähendas sisuliselt lugude rääkimist. Jutuvestjana andekas hõimu liige oli väga austatud. Mõnikord

võisid lood kesta mitu päeva ning eelkõige sealt tekkisidki üleloomulikud seletused ja uskumused mõnede asjade kohta. (Doherty 2008, 48-49) Otsides infot konkreetsemate looduselementide austamise kohta, ei leidunud seda autentsete kultuuride kirjeldustest kuigi palju. Üheks võimalikuks seletuseks ongi asjaolu, et see, millest kontekstist kaugel on saanud abstraheritud looduselementide austamine, on oma kultuuri kontekstis juttude sisene elu mõtestamine. Indiaani lauludes on taolisi kujundeid (vesi, tuli, maa ja õhk) väga palju. Need on olemuselt jahi- või viljakusmaagiaga seotud ütlemsed. (Doherty 2008, 16) Kuigi hõimude ja pealikega seonduvalt on ka indiaanikultuuri kontekstis räägitud peamiselt meestest, on ilmselge, et naiste roll selles ühiskonnas on alati olnud ülimalt tähtis. Sellest räägivad mitmed laulud ja saladused, mida ainult nemad teavad ja kultuuri alalhoidmise seisukohast on see fundamentaalse tähtsusega. (Mann 2006, 117)

Konkreetselt üks tseremoonia, mis Eestis pikalt laagri kavas on olnud, on nn lilletseremoonia. See on sisuliselt lahkunud esivanemate auks tehtavad lilledest maalingud veekogu lähedal, mis valmimise järel kokku pühitakse ning õied heidetakse vette. See pärineb Põhja-Ameerika lõunaosast ning selle juured on navaho rahva juures, kus seda nimetatakse liivale maalimiseks (*sandpainting*) või kuivmaaliks (*drypainting*). Algselt on sellel ka vägevusega seotud maagilised tagamaad. „Maalid“ ise on sümmeetrilised, et kultiveerida harmooniat. (Young 2001, 252) Teine aspekt selle rituaali juures on minu tähelepanekute kohaselt eelkõige Mehhiko vorm hingedepäeva traditsioonidest, kus esivanemaid austatakse kõiksuguste andidega (õied, puuviljad, viirukid) viies neid haudadele ja selleks ehitatud altareile. Kuna aga kumbki neist (liivale maalimine ja hingedepäeva kombed) ei vasta täpselt indiaanilaagris aset leidvale toimingule, tuli tagamaid uurides välja, et see on mõnes suguharus välja kujunenud praktika, mis on lihtsalt aja jooksul sellise vormi võtnud. Indiaani kultuuris kohaldatakse mõnikord küllaltki kergelt vorme, et muuta toimingute sisu asjakohaseks. Kohalik folkloor ja pärimus on muidugi alati baasiks. Eesti laagrites on levinud näiteks see, et joonistatakse liivale surnupealuu (mis võib olla mitmemeetrise läbimõõduga) mis siis ehitakse õitega ära või kaevatakse hoopis suur auk, mis on haa sümboliks ning kuhu pannakse seejärel õied sisse. Pärast aga heidetakse õied vette (või maetakse maha) ja surnupealuu pühitakse liivast minema nagu kõik kaduv. Üks Eesti laagris osaleja mõtestas toimingut lahti nii, et sellega austatakse surma, kuid tegelikult pühitsetakse elu. Nende arusaamises pole surm mitte midagi muud kui elu teispoolsuses. Elu ja surm pole

vastandid, vaid üks tervik, millest üks on siin-, teine aga sealpoolne elu. (Vastandid on pigem sünd ja surm – need kokku on elu.) Tseremooniad tuletavad meelde, et sealpoolne elu on sama reaalne kui siinpoolne. Sellega tseremooniaga ei meenutata seega surnuid, vaid neid peetakse elavateks kuskil mujal. (N41.2)

1.4 Peioote kaktus

Peioote kaktus on psühhoaktiivne taim, mille manustamine toimub rituaalses keskkonnas. See on tekitanud üle maailma vastuolulisi hoiakuid, kuna taime on peetud narkootikumiks. Arheoloogid väidavad peioote kasutamist väga vanaks traditsiooniks, mis ulatub ca 10 000 aasta tagusesse aega. Asteekide jaoks oli see „jumalate liha“, kuid hispaania misjonäride sõnul „kuradi juur“. Kokkupuuted kristliku kultuuriga kujundasid välja demoniseeriva suhtumise antud kaktusesse. (Young 2001, 303) Ühelt poolt võib seda käsitleda nii, et tegemist on järjekordse nähtusega, mille kristlik kultuur on maha laintud ja seetõttu omab see tänini Lääne kultuuris negatiivset konnotatsiooni. Teiselt poolt võiks aga arutleda ka sedasi, et kristlus, olles keskendunud kõigeväelisele Jumalale, ei ole soovinud tekitada olukorda, kus millegi vähema keskseks toomine oleks kuidagi õigustatud.

Kirjelduste järgi avardab peioote sisekaemuse sügavust, toob kaasa kehalise tervenemise ning tugevdab ühendust loodusega. Esimesed füüsilised sümptomid manustamisel on tavaliselt küll ebameeldivad, kuid nendele järgnevad muutused mentaalsuses. (Urban 2015, 92-96) Taimel tarbitakse maapealset osa, mis lõigatakse juure küljest ära ja kuivatatakse ning siis mälutakse või tehakse sellest kuum tõmmis. Mõnikord jahvatatakse kaktus hoopis pulbriks. (Young 2001, 301-302) Neid taimi on mitmel pool püütud keelustada, paljudes kohtades nad seda ka on. Üks taolisi ettevõtmisi ärgitas vastureaktsioonina 1918. aastal looma nn Põlis-Ameerika kirikut (Native American Church). Asutajad leidsid seoseid kristluse ja Piibliga ning peioote teed hakati jooma sakramentaalse joogina. (Young 2001, 308)

Peioote sakramentaalne kasutamine on eesti kultuuris võõras ja mitte laialt tuntud praktika. Paljude indiaani suguharude jaoks on see aga tavapärane. Ja kui selle kõrvale tuua veel teadaolev fakt, et näiteks indiaanlased (tegelikult paljud teisedki loodusrahvad)

omastavad alkoholi valgest inimesest erinevalt, muutub juba mõistetavamaks tõik, et ka teised teadvust nihutavaid aineid võivad inimeseti erinevalt mõjuda. Kui poleks loodud Põlis-Ameerika kirikut, oleks see traditsioon tõenäoliselt hakanud välja surema (Blewett 1963, 84-85). Tegemist on siiski enamaga kui lihtsalt käitumise ja isikliku maailmapildi muutumine. Nõustun siinkohal Blewetti mõttega, et mõned mustrid on juurdunud kultuuri ning seda ei saa muuta nii, et muudetakse vaid üht komponenti (antud juhul siis peioote kaktuse kasutamist või selle keelustamist). (Blewett 1963, 85)

Keemilise poole pealt on peioote kaktuse põhiline toimeaine ajus meskaliin, mis kuulub fenüülamiinide aineklassi. Sama toimeaine esineb veel näiteks amfetamiinis, MDMAs ja väikeses koguses ka toorkakaos. Mõju kestab tavaliselt kuus kuni kaksteist tundi ning tekitab teisenenud teadvuse seisundi ja võib esile kutsuda ka nägemusi. Samuti võib toime kestel kuulda asju teisiti. Aja mõõde võib olla välja venitatud ja tunduda väga pikaldane. (Olive 2007, 19-24) Kuna tseremoonia toimub tavaliselt suuremas seltskonnas, on tegemist kogemusega nii individuaalsel kui kollektiivsel tasandil. Teodoro Weckowicz, kes analüüsib peioote fenomeni Jungi psühholoogia kaudu, toob välja kollektiivse alateadvuse mõiste selles kontekstis, mis läbi saab selgemaks kõikide inimeste ühisosa ehk pärinemine ühest lättest. (Weckowicz 1963, 97-98)

2. Indiaanilaagrite ajalugu ja korraldamine Eestis

Indiaanlased, nende külastused Eestisse ja indiaanilaagrid on saanud meedias vähe kajastust. Tõsisemaid uurimusi nende pärimuse või indiaanilaagrite kohta pole üldse tehtud. 25 aasta jooksul on ilmunud küll terve hulk artikleid ajakirjanduses, millest aga suure osa moodustavad teadete mõõtu tekstid. Siiski on ka mõned natuke täpsemad käsitlused ja intervjuusid korraldajatega. Need on eestlaste teadvusesse toonud selle, et siin maal taolisi asju muu hulgas aetakse.

Esimene külaskäik 1996. aastal oli omamoodi suurejooneline, sest indiaanlastega kohtus ka president Lennart Meri. Vahetati häid soovet. (EPL1996) Indiaanlastest olid kohal Mona Polacca hopi-havasupai, Dallas Delowe pima, indiaanikolledži prorektor Wes Stevenson krii hõimust ning Lionel Sparvier ja Saskatchewan! Cowessessi indiaanireservaadist. Neid saatis USA suursaadik Eestis Lawrence Taylor. (SL1996) Aastal 2000 aprillis ilmus veebiuudiste portaalil Delfi indiaanilaagri tutvustus ja üleskutse seal osalemiseks (Delfi2000). Järgneval aastal püüdis sarnase teemaga pilku hoopis Lilleoru kogukond, kus pidas indiaanlane Lendav Kotkas loenguid selle kohta, kuidas tulla toime riskilastega (Keian; Kaupmees). Samuti 2001 aastast on teade selle kohta, kuidas Eesti Gaidide Liit korraldas Eesti Vabaõhumuuseumis „indiaanilaagrit“ (EPL2001). Kuigi need kandsid sama nimetust (millegipärast kirjutatakse indiaanilaager peaaegu alati nimetuse, mitte nimena – sama tava jätkab ka käesolev töö) siis seal toimunud üritus ei olnud seoses antud uurimuses käsitlevate vendade Urbide korraldatud indiaanilaagritega. Samast aastast pärineb ka TV3 tõsielusarjas Robinsonid tuntust kogunud Siiri Kuusmanniga intervjuu, kus ta pikalt rääkis indiaanilaagri mõjust enda elule (EPL2001.2). Pärast seda aastat muutub kajastus veel väiksemaks, kuni aastani 2008 ilmub vaid üksikuid kutseid laagris osalemiseks.

2008. aastal, kui laager toimus Harjumaal Juminda külas, annab peakorraldaja Tarmo Urb põhjaliku intervjuu ajakirjale Buduaar, kus tutvustas laagris plaanis olnud tegevusi ja räägib, mis tema indiaanlastelt õppinud on (Saagim). Samal aastal kajastatakse jälle ka peamiselt Lilleorus tegutsevat indiaanlast Rupert Encinast. 2009 ilmusid mitmes väljaandes üleskutsed osalemiseks koos sisu kirjeldusega. 2010 rääkis laagritest maalikunstnik August Künnapuu, kelle huvi indiaanikultuuri vastu oli teda selleks ajaks juba viiel korral laagritesse viinud (EPL2010). 2011 andsid ajalehes Hiiu Nädal

indiaaniteemalise intervjuu Hiiu Folgi kontekstis peakorraldajad Tarmo ja Toomas Urb (Lauri). 2012 käsitletakse Preeriakoda OÜ Raplamaal, kuhu tehti ka „Indiaaniküla“ püstkodadega. Tutvustatakse peamiselt indiaanikultuuriga seonduvaid mängu, kuid olemas on ka higitelk. Oma eeskujuks on nad võtnud just indiaanilaagrites nähtu. (Saar)

Indiaanilaagreid on kajastatud mitmel korral Raadio 2 saatesarjas „Hallo, Kosmos!“ (saatejuht Ingrid Peek). 2011 aastal käisid külas Tarmo ja Toomas Urb, 2012. aastal Mona Polacca (kes on abistanud vendasid Urbe indiaanlaste kutsumisel Ameerikast) ja 2013. aastal Rupert Encinas ning hiljem veel üksinda Tarmo Urb. Selles tuules kajastati sündmust veel Delfi rubriigis Alkeemia 2012. aastal nädala alkeemikuna Ave Oit (kes oli indiaanilaagri alguse juures korraldamas (Vahing) – hiljem suhtles pigem Rupert Encinasega seoses viimase tegemistega Lilleorus. Aasta hiljem pälvis sama tiitli Mona Polacca (Alkeemia2013). Viimasest tehti samal aastal ka persoonlugu ajakirjas Buduaar, kus ta rääkis indiaanilaagri läbi viimisest, enda taustast ja põlisrahva kommetest (Rakke). Hilisemast ajast on jällegi vaid põgusamaid tutvustusi ja kutseid laagrisse.

Kuna väljaannetest ei saa kokku panna sidusat teksti, on edasiselt ajaloo käsitluses lähtunud eelkõige korraldajate mälestustest. Tekstides on peamiselt korduv informatsioon selle kohta, mida indiaaniõpetus endas põhiliselt kätkeb ja kuidas indiaanlased Eestisse on jõudnud. Konkreetsem info laagritest avatakse järgnevates alapeatükkides.

2.1 Indiaanlaste teekond Eestisse

Laagri peakorraldajad (M62 ja M68) rääkisid, kuidas neid kutsuti 1995. aastal Indian Wellsis indiaanitseremooniale, kuhu valge inimene pole väidetavalt aegade algusest peale sattunud. Indiaanlased küsisid neilt ühel hetkel, kellega on tegu ja kust nad tulevad. Hilisemad indiaanilaagri korraldajad hakkasid siis rääkima, kuidas eestlastel on oma keel ja maailma mastaabis on tegemist hõimu suuruse rahvaga. Viimased pool sajandit on olnud väga rasked poliitilised olud, millest on välja tulnud ühiste lauludega, mis on rahvasuus muutunud lausa palveteks. Jutt oli edasi läinud ja jõudnud sinna, et palvetega peab alati arvestama, et need lähevad täide. See võib võtta aega, kuid saabub siiski. Eestlased olid saanud mõned aastad varem jälle vabaks, kuid kultuuriline mälu oli paraku väga halvasti säilinud. Seejärel oli keegi ringist küsinud, kas pole olnud mõtet, et

see, kuidas indiaanlased oma palveringi seavad ja loojaga räägivad väärriks tutvustamist ka teie rahvale. (M62) Selline suhtumine ja pakkumine oli kergendus, sest tekkis tunne, et indiaanlased ei kohtle neid nagu valgeid inimesi, vaid nagu vennashõimu liikmeid (M68). Tähelepanelikult jälgiti, kuidas nad tseremoonial käitusid ja laulsid. Järele mõeldes anti indiaanlastele vastus, et mõte on olnud küll, kuid pole olnud vahendeid ega õiget hetke selle realiseerimiseks, aga loodetavasti see aeg tuleb. (M62)

Koju jõudes leiti postkastist tähitud kirja, mis oli kirjutatud Eesti Kunstiakadeemia esindaja poolt teatega, et nad on otsustanud kutsuda Eestisse indiaanlasi. Ühtlasi oli seal ka küsimus ja palve, kas eelmainitud mehed oleksid nõus aitama seda gruppi kokku panna. Kokkusattumusena oli samateemaline jutuajamine indiaanlastega toimunud täpselt kaks nädalat varem ja järsku on kiri Eestist postkastis. Helistati Mona Polaccale ja lepiti asjad kokku. (M62)

2.2 Kultuurisild Rocca al Mare Vabaõhumuuseumis

Algusaegadel oli ettevõtmisel kolm suurtoetajat: Ameerika Ühendriikide saatkond, Eesti Kaitsevägi ja Finnair. Viimasesse mindi isiklikult kohale jutuga, et oleks vaja umbes 20 indiaanlast Eestisse toimetada. Selle peale naerdi nad välja ja öeldi, et 2000 inimest on parajasti lennu ootel. Korraldajad ei jätnud aga jonnit ja ütlesid, et nimekirja peaks siis 20 inimest juurde lisama. Pärast lühikest vestlust saadigi kokkuleppele. Samal ajal toimusid 1996. aasta jalgpalli Euroopa meistri võistlused Inglismaal ja õhuruum oli tihedas kasutuses. Kauged külalised said aga kenasti kohale. Eesti Kaitsevägi toetas oma materjalide, transpordiga ja ajateenijatega, kes aitasid Vabaõhumuuseumis olukorda organiseerida. Kaitseminister Andrus Öövel oli selle ettevõtmise õnnestumise enda südameasjaks võtnud. USA saatkonna jaoks oli see konkreetselt kultuurivahetusprogramm. Märksõnad mõtte tutvustamiseks olidki soov „korraldada kultuuride vahetust“ ja „õppida vanu tehnikaid“. (M62)

Eesti Kunstiakadeemia idee oli kutsuda oma ala käsitöö meistreid ja õppida neilt tehnikaid. Mona Polacca pidas seda silmas, kui võttis ühendust nendega, kes Eestisse võiksid tulla. Oli vaja inimesi, kes traditsioone põlvkondadest edasi on kandnud. Ühesõnaga oli algne impulss pigem akadeemiline. (M62) Ülikooli huvigruppi tõukas

tagant ka asjaolu, et just sellel ajal hakkas sügavamalt juurduma siin kontseptuaalse kunsti idee ja traditsioonilist käsitööd hakati üha vähem väärtuslikuks pidama. (N48)

Peakorraldajad aga rõhutavad, et algusest peale on siiski indiaanlaste siia tulemisega olnud keskne nende põhisõnum, et on eluviise, mis säilitavad elu pühadust ja on ka neid, mis seda hävitavad. Sest elu on püha ja kui inimene lakkab olemast ühenduses pühadusega, siis varsti lakkab ka elu. Tehnokraatia ja inimlik ahnus hävitavad elu. Inimesed on elavad olendid teiste hulgas ja indiaanlaste põhimõte on seitse põlve ette mõelda, sama peame tegema ka meie. Selle mõtte olemasolu eristab põlisinimesi tehisinimestest. (M68) „Seitse põlve ette mõelda“ viitab suhtumisele meie koduplaneeti ja inimväärikusse selle traditsioonilisel kujul, mida tuleb mõtteliselt edasi anda seitsmendale põlvele alates endast. See tähendab, et enda eluviise tuleb vastavalt seada. (M44) Võin täiendada, et indiaanlased kannavad seda väärtust tõesti igas tegevuses, mida nad jagavad. Selline mõtteviis määrab ära ka vaimulaadi, kuidas midagi tehakse. Pika perspektiivi taju tundub muutvat inimest rahulikumaks ja vähem tormakamaks. Ning ümberpööratuna, rahuliku inimese seltsis olemine nihutab enda maailmapilti samuti selles suunas.

Korraldajate hinnangul on indiaanilaagrid aidanud säilitada ja alal hoida nn põlisinimeste eluviisi. Seejuures on rõhk järeltulevatel põlvedel, sest teave sellest salvestub. Paljud käivad laagrites koos perekondadega ja kogetud printsiipe kantakse hiljem kodus edasi. 1996. aasta kutuurisild Rocca al Mare Vabaõhumuuseumis polnud aga veel päriselt indiaanilaager, vaid ainult põgus kohtumine. Sinna oli kokku tulnud mitu tuhat inimest (väidetavalt oli seal isegi 5000 huvilist). Oli püstitatud suur tipi, inimestel olid igaks juhuks kaasas ujumisriided ja rätikud, et küllastada väljareklaamitud higitelki. (M62) Tipis toimus vestlusring, kus iga osaleja pidi midagi ütleva ja sulg liigub ringi ning üritus kestab täpselt nii kaua, kui kõik on saanud öelda, mida tahavad, kuni ühtegi sõna kelleltki enam ei tule. Hoiatati, et see võib hommikuni kesta ja keegi ei või enne lahkuda, kui see läbi on, välja arvatud lapsed. (N48) Umbes tuhat inimest tahtsid higitelki saada. Ootamatult suur huvi pani korraldajad omamoodi keerulisse olukorda. Lubati, et kõik, kes tahavad, saavad, aga nad peavad ootama. Tehti igale grupile üks ring, kaks indiaani naisteremooniamesitrit viisid neid kordamööda läbi. Alustati umbes keskpäeval ning lõpetati järgmise päeva koidikul. Sõdurite abi oli sealjuures asendamatu. (M62) Ülejäänud asjad: töötoad indiaanlastega toimusid enamasti Eesti Kunstiakadeemias või

Pärnus. Esimeses neist meisterdati ehteid, teises aga olid fookuses liikumine ja tantsud. See oli rohkem nagu linnalaager. (N48)

2.3 Kultuurisilla kasvamine indiaanilaagriks

Pärast esimest käiku 1996. aastal elavnes huvi indiaanlaste vastu laiemalt. Inimesed, kes olid indiaanlastega kokku puutunud, hakkasid ise võtma initsiatiivi, aktiveeruma selles suunas ja otsima viise, kuidas seda ühendust hoida ja edasi kanda. Eesti Kunstiakadeemia kadus ametlikult vahelt ära, kuid isiklikud kontaktid säilisid ja jäädi suhtlema. Pöörduti uuesti Mona Polacca poole, et ta aitaks leida indiaanlasi, kes oleksid nõus veel tulema. „Tema lihtsalt teab kõiki ja sealsetest hõimudest kõik usaldavad teda.“ (M68) Mona Polacca ise selgitas indiaanlaste kutsumist nii, et aluseks oli võetud Urbide soov kutsuda neid inimesi, kes olid neid juba Ameerikas võõrustanud. Samuti püüdis Polacca tulema veenma inimesi, kes eestlastega polnud varem kokku puutunud. Mitmele indiaanlasele osutus takistavaks asjaoluks see, et ei soovitud nii pikka reisi ette võtta, kardeti sõita üle ookeani. (Polacca) Teisalt märgati, et indiaanlased äratavad eestlastes geneetilist mälu. Põhja-Ameerika indiaanlased on meiega otseses suguluses, mida nemad on alati teadnud. Mitmel juhul on nad öelnud, et eestlased on osa nendega samast rahvast. (M62) Ajaloolis-kriitilises plaanis peaks siinkohal tegema väikese ekskursi indiaanlaste ja eestlaste seosele, mis ajalooliselt aset on leidnud.

XVIII saj. tekkis Saksamaal huviseltse, kus indiaanlasi peeti hingesugulasteks. Baltikumi rahvaid hakati võrdlema otseselt indiaanlastega (olles täpne, tegemist oli Helvig G. Merkeliga 1798). Tekkis indiaanlaste ülistamine seoses sellega, et nad olid rõhutatud, kuid säilitasid siiski mehelikkuse ja vaprust, mida Lääne inimese kõrgus nimetas metsluseks. Samu kvaliteete nähti ka Baltimaade rahvastel. Otseselt ühendas nt eestlasi indiaanlastega keelte väidetav omavaheline sugulus. See tulenes saamide ja samojeetide võrdsustamisest mustanahaliste ja indiaanlastega, kes kõik olid vara-uusajast peale tunnustatud eksootilisteks rahvasteks. Eestlaste seos saamidega lisas ka meid sinna. Lätlasi nähti juba siis rohkem segarahvana. Arvati, et eestlaste keele ürgsus ja etniline homogeensus annab neile piisava põhjuse kuuluda põhjamaade põlisrahvaste hulka. Boreaalses maailmas on eestlased ja teised soome-ugri rahvad üheskoos indiaanlaste ja inuitidega. (Plath, 46, 50, 53)

Vastuväiteks sellele, et eestlased on indiaanlastega geneetiliselt seotud, viidatakse samuti baltisaksa estofiilidele XVIII sajandil. Romantismi ja sentimentalismi kontekstis haakus õilsa metslase kontseptsioon väga hästi eestlastega. Selle juurde pandi koheselt ka kristluse-eelne arhailise loodusrahva narratiiv. Sellest lähtuvalt sai rahvusmüüt XIX saj-l tugeva tõuke ning kui ENSV ajal oli 1960.-1970. aastatel soome-ugri päritolu uus populariseerimise laine, siis sellega kaasnes juba otsesõnu eestlaste võrdlemine indiaanlastega. (Jonuks, Remmel)

Kuigi andmestik on ajaloolises plaanis veenev, ei vähenda see otseste sidemete sügavust, mis indiaanlaste ja eestlaste vahel tekkis. Eestlased tundsid ära, et indiaanlased kannavad teatud väärtusi, mida meil rahvana oleks vaja omandada ning indiaanlased tundsid ära, et eestlased on see rahvas, kellel sügaval kollektiivses mõtteviisis on sees midagi, mis indiaani maailmapildiga väga hästi haakub.

2.4 Indiaanilaagrid Naissaarel

Esimesest n-ö päris indiaanilaagrist Eestis (mis alustas sisuliselt seda vormi, kuidas need toimuvad tänini) on mälestusi mitmel inimesel. Üks korraldusmeeskonna liige rääkis sellest, kuidas impulss asja ikkagi tõsiselt ette võtta tulenes soovist teha midagi tavapärasest erinevat. (M46) Meeles oli Vabaõhumuuseumi suur rahvamass. Peljati seda, et 1999 hakatakse laagrisse tulema ainult läbikäiguna ja taheti seda vältida ja privaatsust säilitada. Sellepärast otsustati korraldada see Naissaarel. (M62) Lisaks kõnetas see paik tänu oma nimele ja ajaloole. Asja kujunedes sai aga selgeks, et teostamine on üli raske, sest kõik tuli sinna kaasa tassida. Kehtisid erinõuded, sest Naissaar on looduskaitseala ja sisuliselt ei tohi sealt murda isegi oksakest. Et indiaanilaager toimiks, pidi kohale tooma nt köögitehnika, lõkkepuud, presendid higitelkide jaoks, kivid kuumutamiseks jpm. Enne laagrit pidi kõik kohale toimetama ning pärast kõik jälle tagasi. Väikesest sadamast, kaluri paatidega tassiti puitu, rahvas sai kohale väikelaevaga „Monika“. Tagantjärele vaadates oli see väga raske ettevõtmine, mis eeldas meeletut tööd kardinat taga. Lisaks oli korraldamine kulukas, maksti isegi peale. (M46)

Lastele on laager algusest peale tasuta olnud, ühel hetkel lihtsalt määratleti lapseks olemise vanuse ülempiir indiaanilaagri kontekstis – selleks sai 15 aastat (M62).

Kontingent oli esimestes laagrites väga kirev. Seltskonnas oli palju ühiskondlikult aktiivseid inimesi, samuti eesti nõidasid ja teadmamehi. Viimased võisid hakata indiaanlastega vahepeal oponeerima õpetuslike seisukohtade pealt. Need olukorrad olid natuke piinlikud, kuid indiaanlased tulevad neist välja väga viisakalt. Nad ei räägi kedagi taga, neil on põlvnevus, mis pole katkenud. (M46) Samuti oli esimestes laagrites ka gangstereid ja suurte egodega ning endaga pahuksis olevaid inimesi. „Aga Jumal armastab selliseid ja indiaanlastele samuti meeldisid.“ (M73) Koha peal olid aga turvamehed, kes olukorda haldasid.² Eelkõige oli probleeme sellega, et mõnedel oli kaasas siiski alkoholi. Taheti kaasa tuua toonast peokultuuri. Samuti kardeti, et laagrisse satuvad ka seiklejad, kes tulevad vaimsust (võib-olla tahtmatult) rikkuma. (M46)

Indiaanlased said kohe aru, et nende kultuuris tavapärane rituaal higitelgis on sarnane eestlaste saunaga (M46). Kuna aga neid oli kohale tulnud mitmest erinevast hõimust, siis võiks arvata, et ka sõnum, mida nad kannavad, erineb mõneti. Selle peale aga selgitas üks peakorraldajatest, et siin käivatel indiaanlastel ei ole olnud erilisi erinevusi õpetuses ja elufilosoofias sõltuvalt suguharulisest tagapõhjast, sest nad ei lähe siin kaugemale nendest printsiipidest, mis on püsivad ja jäävad. (M68) See tähendab, et nad avavad enda kultuuri väga teadlikult vaid selle nurga pealt, mis on üldinimlik, et eestlastel saaks paremini selle najale tekkida enda kontekst, mitte ei olda kinni indiaanlaste mütoloogilises keeles ja ettekujutuses. Korraldaja jätkab: „Elu koosneb viiest elemendist, kui üks neist ära võtta, siis me lihtsalt sureme ära. Ilma ei ole suutelised elama. See on tõde, mida iga inimene peaks meeles pidama, kuid teaduspõhine maailm unustab seda ära, sest ahnusele on kasulik konflikte luua. Midagi rohkemat ei olegi vaja indiaanlastel tegelikult öelda.“ (M68)

1999 toimus kaks laagrit kahel järjestikusel nädalavahetusel, kummaski oli ca 100 inimest (M46; N47). („Algusaegadel oli ühes laagris maksimaalselt 180 inimest, 120 oli küllaltki tavaline, ka 160 on olnud. Nii käis see aastaid.“ (M57)) Selline rahvahulk muutis korraldamise väga keeruliseks ning tihtilugu jäi ka ressursist puudu. Sellepärast peab korraldusmeeskond üle mõne aasta vahetuma, sest muidu muutub asi rutiinseks ja enda isiklik elu hakkab kannatama. (M46) Aktiivset tegutsemist nende päevade nimel on umbes juba kolm kuud enne laagrit (M42). Juba varakevadel hakatakse mõnikord ajama

² Mona Polacca sõnul olid turvameesteks kõigil Naissaare laagri aastatel Eesti Kaitseväge sõdurid. (Polacca) Teistest intervjuudest ei tulnud nii otseseid andmeid välja, nimetati lihtsalt „turvamehi“.

indiaanlastele lennupileteid ja passe. Viimaseid neil tihtilugu ei ole, sest enamused neist ei reisi muidu. Teiseks on Ameerika Ühendriikide pass nende jaoks allumise okupantide võimule ja see on takistanud mitme indiaanlase tulemist. (N37) Mõne aasta möödudes tekkisidki korraldusmeeskonnas lahkkelid ning mitmed inimesed seltskonnas vahetusid (M57). Ka toitlusajatega on olnud algusaegadel raskusi, sest neid pidi valima katseeksituse meetodil. Mõnikord oldi raha peal väljas, mõnikord läks kvaliteet alla. Õnneks on aastatega asjad siiski paremuse poole liikunud. Inimestel on vaja kvaliteetset ja armastusega valmistatud toitu pärast suuri eneseületamisi nagu selleks on higitelgi tseremoonia. (M46) Huvitava seigana toodi veel välja, et ükskord jääd Naissaarele tormilõksu enne lahkumist (M62).

Algusaastatel oli korraldusmeeskonnas ka inimesed, kes olid ühtlasi Lilleoru kogukonnaga seotud (N54; M46). Üks korraldajatest, kes samuti ka sealsete tegemistega on seotud, rääkis, kuidas indiaanlased käisid Lilleorus samuti juba 1999. Sellest ajast on seal olnud üleval püstkoda ja toimunud indiaani asjad. Kõige staažikamaks indiaanlaseks, kes siiani selle kogukonnaga suhtleb, on Rupert Encinas (ehk Lendav Kotkas). Ta on viibinud seal igal suvel (v.a 2020 Covid19 viiruse tõttu). Lilleorgu sattumine oli seoses sellega, et osa korraldusmeeskonnast oli sellega seotud ja lihtsalt kutsuti. Hiljem on Rupert olnudki pigem seoses selle paigaga, ta on tegelenud laste ja noorte sotsiaalprobleemidega. Korraldatud sai haridustöötajatele sotsiaalalaseid seminare ja hiljem ütles ta, et võib seal läbi viia ka tseremooniaid. Lilleoru talle meeldis. Ka seal on korraldatud indiaani õpetuse laagreid suviti nädalavahetustel. On olnud higitamistelgi tseremooniad, vestlusringid, püstkoja ehitamised, püha piibu tseremoonia. Külal on käinud Arizona ja Mehhiko indiaanlased. Rupert on jäänud rohkem Lilleoruga seotuks, sest nii on indiaanlased omavahel kokku leppinud ja ära jaganud, kes kus käib. Sisu on sama nii Lilleoru indiaani õpetuses kui ka indiaanilaagrites edasiantavas filosoofias. (N47)

2.5 Indiaanilaagri edasine käekäik

2003 kolis laager Jaaguranda, 2004 omakorda Matsiranda – mõlemad Pärnumaal. 2005 jäi laager ära. 2006-2013 toimus Jumindal; samuti 2014, kuid see oli „väiksemale

ringile“. Hiljem oli Karulas. (N54) Asupaika on valitud väga lihtsate printsiipide järgi: see peab olema saadaval teatud kuupäevadel, mahutama ära vajaliku hulga inimesi, tagama privaatsuse (M62). Ühtlasi on laager toimunud alati vee ääres. Laagripaigad on kujunenud erinevaid teid pidi: Juminda laagrikoht leiti isiklike kontaktide kaudu, Naissaar algusaegadel valiti suhtelise privaatsuse ja eraldatuse tõttu, kuna valitses alkokultuur. (M46) Iga laagri põhiline korralduslik printsiip on olnud, et minnakse puhtasse korras kohta ning pärast laagrit peab see jääma sama puhas ja korras (M48). Korraldusmeeskonnast on mitmed käinud indiaanlastel külas ka Ameerikas (M42; M46; M57; M66; N41.2; N45; N47; M62; M68).

Kohal on läbi aegade olnud erinevad indiaanlased, märkimisväärsematest näiteks Lawrence Saufkei (Uncle Lawrence), kes on hopi hõimu traditsiooniliste laulude hoidja, ametilt hõbedasepp; Jerry Nelson (Uncle Jerry) – tema oli vaimne liider ja tseremooniameister Navaho Indian Wells reservaadis, kus idee alguse sai, praktiliselt üks selle asja algatajaid (M62); Mona Polacca, havasupai-hopi hõimu ja üks Põhja-Ameerika indiaanlaste vaimseid liidreid ning liige Kolmeteistkümne Põlisrahva Vanaemade Rahvusvahelises Nõukogus (Schaefer, 18); Dallas Delowe – samuti vaimne liider ja tseremooniameister oma hõimus, Cathy Whitman – kunstnik, skulptor ja tseremooniameister; Glen Juste, Austin Nunez jpt. Nagu mainitud lk 28, siis mitmed indiaanlased ei jõudnudki passide puudumise tõttu Eestisse tulla, kuigi nad oleksid hea meelega seda soovinud. Oma n-õ kodumaal on nad sunnitud reservaatidesse, aga tegelikult oma loomult on nad nomaadid, kes liikusid kunagi ringi piisonite järel. Erinevatel aastaegadel oldi erinevates kohtades. (M68)

Nagu sissejuhatuses mainitud, õnnestus töö tegemise käigus kontakti saada ka kolme siin viibinud indiaanlasest tseremooniameistriga. Küsisin neilt, mis paneb neid Eestisse tulema. Vastused sarnanesid üksteisega. Kõik rõhutasid, et on õnnelikud oma traditsiooni õpetusi ja tseremooniat jagades ning väga valmilt õpivad ka meilt midagi. Ei paista, et nad omi traditsioone kiivalt endale peaksid või ainult meile midagi toomas ja näitamaks käiksid. Nad peavad neid suhteid vastastikusteks. (Hubbard 2021, Inclan 2021, Polacca 2021)

Inclan vastas, et kohalikele on laager suurepäraseks võimaluseks õppida midagi iidsete Mehhiko traditsioonide kohta, ühtlasi toob ta oma rahvalt kaasa armastuse ja vendluse seemne. Ta näeb, et meie vahel on sarnasusi suhtumises oma juurtesse, hea

meelega õpiks ta meiltki midagi. Talle meeldib reisida uutesse kohtadesse ja tunneb, et Ipanemohuani (eluenergia manifestatsioon) on teda siia kutsunud ning talle meeldib õppida kõigelt elavalt Eestis. (Inclan 2021)

Hubbard selgitas, et inimestele, kelle hulgast ta pärineb, on tseremooniad väga olulised ning nad kasutavad erinevaid elemente, et end ravida ja tasakaalus hoida. Tasakaalu all peab ta silmas keha, meele ja vaimu üksteisega harmoonias hoidmist. Eluvett kasutavad nad vahel ka oma hingede väga sügavateks puhastusteks. Sellisel juhul võetaksegi ette higitelgiteremoonia. Veega, elu hingusega, kaasnevad laulud, sõnad, lood, aroomtaimed ja palved – neid kõiki kasutatakse selles tseremoonias, et taastada tasakaalu. Hubbard rõhutab, et tal on olnud võimalik jagada seda suurepäraseid tseremooniat Eesti inimestega. Sel teekonnal on ta kohanud paljusid suurepäraseid inimesi, kes samuti Eluvett samal viisil tarvitavad ja kellelt on temal õppida, sest eestlased on vanad saunatajad. Vastutasuks on ta jaganud oma kultuuri ja selle õpetusi elu kohta läbi nende tseremooniate, mida tema läbi viib. Ta rõhutab, et kui suudaksime elada nelja lihtsa sõna järgi, siis oleksime kõik väga edukad. Need sõnad on: armastus, lootus, usk ja abivalmidus. (Hubbard 2021)

Mona Polacca meenutas laagri saamislugu ja selgitas, et laagri peakorraldajad tõepoolest arvestasid temaga indiaanlaste Eestisse kutsumisel, ent peamiselt seepärast, et ta tundis kõiki tseremooniameistreid, kellega peakorraldajad kokku puutunud olid ja keda nad siis ka ise Eestis võõrustada ja näha soovisid. Esimesel korral Eestisse tulles toodi kaasa tipi, kohtumised USA saatkonnas leidsid aset veel järgmistelgi aastatel. Polacca pidas oluliseks välja tuua, et inimestena oleme kõik omavahel seotud. Erinevustest enam tuleks keskenduda ühisosale ning jagada üksteisega oma kultuuri ja vaimseid praktikaid. Tema sõnul said indiaanlased teada, et Eesti kultuur sarnaneb mitmeski mõttes põlisameerika omaga ning ka meie peame pühaks maad ja vett. Ta toob välja, et siin sooritatud tseremooniate läbi on eestlased saanud taasäratatud oma suhtele endi esivanemate ning juurtega, ning et see on tervendav kogemus, sest Eesti on olnud pikalt okupeeritud. Ka paljastas ta, et nende hopide ettekuulutused ütlevad, et tuleb aeg, mis Ameerikate põlisasukad ühinevad taas oma valgete vendadega ja meenutavad neile nende juuri ja päritolu ning ta tunneb, et Eestis on see juba juhtunud. (Polacca 2021)

Aastatega on korraldajate poole pealt silmitsi seistud igasuguste katsumustega alustades sellest, et tuli rangelt kinni pidada avaliku ürituse korraldamise reeglitest kuni

selleni, et kui laagrid liiga suureks läksid, siis oli see asjaajajatele väga kurnav. (N37) Kohapeal on alati palju organiseerimist, näiteks õigete kivide leidmine ja transportimine higitelgi jaoks (M46). Korraldusmeeskond peab olema lihtsalt väga ühtne, siis on hiljem ka emotsioon pikalt hea (N37). Korraldajatele endile on meeldinud, et laagris töötavatele inimestele on lõpuks eraldi higitelk, kus on teistmoodi tugevam energia (M41).

Rahalise poole pealt on alati tulnud napilt ots-otsaga kokku või on tekkinud olukord, kus peab leidma lisavahendeid, korraldajad pole kunagi sellest midagi oma tasku pannud (M46). Osalejate seas on aga mõnikord arvamus, et see on ikkagi kogemuse eest maksmine, mis pole kõige meeldivam (N26). Teisalt aga peab vaatama, kuidas indiaanlased peaksid siis Eestisse jõudma jne. Lõppkokkuvõttes ei ole keegi kohustatud enda kohalolekuga seda laagrit toetama. Korraldajate sõnul on olnud mõnikord inimesi, kes pole rahul ja tahavad ära minna. On olnud juhtumeid, kus nad on harjunud teise suhtumisega iseendasse ja nad pole näinud, et sellest võiks vabaks lasta. Nad nõuavad võimalust ära minna ja raha tagasi saada, mida on neile ka võimaldatud. (M62) „Laagri tasu on olnud stabiilne ja suhteliselt madal, organisatoorselt on inimesed laagri sponsorid ja see näitab, et toetatakse seda printsiipi. Tasu pole fikseeritud, inimestega on palju tehtud isiklike kokkuleppeid – aidatakse koristada jms. Kahekümne viie aasta jooksul oleme ühe korra nulli jõudnud, ülejäänud korrad oleme pidanud peale maksuma. Millegipärast arvatakse, et me teenime sellega raha. Selliste asjadega ei teeni keegi raha.“ (M68)

Ühel hetkel saadi aru, et indiaanlased, kes on ju vanemad inimesed, jäävad iga aastaga natuke väetimaks. Nad ei ole sellised, kes käivad tuuridel üle Euroopa. Paljud ei olegi kuskil mujal välisriigis käinud kui Eestis. Nad ei tee oma tseremooniaid isegi Ameerikas väljaspool oma suguharusid. (M46) Indiaanlased on siia tulemisega tegelikult ka enda silmaringi avardanud sellega, et nad on saanud kinnitust ja kogemusi teiste hõimude ja rahvaste kohta, kellega neil on sarnasusi vaadetes. Nad näevad ka eestlaste elukogemust ja kultuuri ajalugu. See on olnud oluline, et neile anda uus hingamine ka koju kaasa. Kodus neid valgete poolt naeruvääristatakse. (M68) Eestlaste suhtumine annab neile elujõudu (M62). „Neile on oluline, et on rahvaid, kellele see, kuidas nemad talitavad ja mõtleavad on arusaadav ja tähtis.“ (M68)

Ainult Mona Polacca ja Uncle Jerry on käinud üle kogu planeedi. Indiaanlased kasutavad võimalust, kui kutsutakse kuhugi oma filosoofiat ja elulaadi tutvustama. (M62)

Peab hoidma laagritel silma peal, et need ei muutuks kommertsiks ega labaseks, ei taheta pakkuda teenust. Kõik tehakse koos esimesest hetkest peale. Kui laager hakkab, hakkab ka tseremoonia. Üheskoos ehitatakse kõik vajalik, püstitatakse telgid, tuuakse kivid jne. See on hõimu kooselu, kõik osalevad. Lilletseremoonial assisteerivad lapsed. Kuna korraldajad on ise elanud ka indiaanlaste hulgas, ei taha nad, et sellest saaks kommertslik üritus. On pakutud, kas oleks võimalik tuua indiaanlasi kuhugi suvepäevadele karglema, kuid sellega kaoks pühadus. Võrdluseks: „Dalai laamat ei kutsuta ju ka suvepäevadele DJ’ks. Need on pühad inimesed, kes teenivad püha printsiipi. Oluline on, et üritus oleks eetilisel tasemel, sest seal on ju järeltulevad põlved, lapsed. Mõned on olnud esimestest laagritest ja nüüd on lapsevanemad. See on jätkusuutlikkus. Indiaanlased usaldavad meid selles ja meil on kohustus nende ees seda usaldust hoida.“ (M68)

3. Indiaanilaagri kogemused

Käesolevas peatükis avatakse indiaanilaagris osalenud inimeste kogemusi seoses toimunud tseremooniate ja seal omase eluviisiga. Täpsemalt tuleb juttu sellest, kuidas indiaanilaagrisse jõuti, mis ajendas minema, kuidas mõjutab suhtumine kulgevasse aega, milliseid kogemusi saadi higitelkidest ja kuidas suhtutakse indiaanlaste jagatud maailmapilti. Alapeatükk 3.5 on mälestused peioote tseremooniast, mis küll laagri kavasse ei kuulu, kuid seostuvad paljudele osalejatele sarnase vaimulaadiga nii, et seda ei saanud seondult viimase peatükiga 3.6, kus käsitletakse indiaanlaste maailmapildiga kokkupuutumise tagajärgi, välja jätta.

3.1 Jõudmine indiaanilaagrisse

Kuna tegemist ei ole kvantitatiivse uurimusega ja valim pole sedavõrd suur, ei saa teha põhjapanevaid järeldusi selle kohta, mis on statistiliselt kõige olulisem põhjus indiaanilaagrisse jõudmiseks, kuid intervjuude vastustest tulevad välja mitmed peamised viisid.

Mainiti kõige rohkem isiklike suhteid, mille kaudu indiaanilaagrist teada saadi ja miks mindi. Kõige noorem osaleja sattus sinna juba ema kõhus ning on alates sünnist peaaegu igal aastal käinud koos vanematega ja hiljem juba iseseisvalt (N20). Ka teine intervjuueeritav toob välja selle, et esimesest eluaastast peale oli indiaanilaager tema pere traditsioon, mida ta ootas pikalt nagu jõule või jaanipäeva (N19). Mõned tõid välja ca 5-aastasena esimest korda sattumise vanematega (N25; N26) või vanema õega (N34; M31). Samuti tuli ilmsiks, et lapsevanem võib taolist suunamist teha ka siis, kui laps juba täiskasvanu on – otseseks indikaatoriks olid kirjeldused higitelgi ja peyote tseremooniast (M44). Täiskasvanuna võib elu kokku viia mõne inimesega nt kohvikus, mille kaudu jõutakse laagrisse (N37) või kutsutakse sõber (M37).

Teine oluline infosild on meedia ja sotsiaalmeedia. Mitmel korral käis läbi Raadio2 saade „Hallo, Kosmos“, kus indiaanilaagrist on kõnelenud nt veebruaris 2011 peakorraldajad vennad Tarmo ja Toomas Urb. Selle kaudu jõudis laagrisse nii mõnigi huviline (M43; N42; N41.3; M36.2; M40). Viimase intervjuueeritava juures mängis olulist

rolli ka Lilleoru kogukond, mida samuti mitmeid teisi mõjutas (M66) või kus aidati mõtestada indiaanilaagris toimuvat (N20). Paaril juhul käis läbi ka indiaanilaagri *Facebook*'i või kodulehekülj (N41.1; N27). Esimesel juhul oli otsene huvi motiveeritud sisemisest indiaanlastega seotuse tundest, teisel juhul oli see tärganud Tom Valsbergi raamatust „Kuidas rännata ilma hirmuta“. Sedapidi jõudnu aga lisas, et võttis igaks juhuks sõbranna kaasa, sest oli väike hirm selle ees, milline kontingent seal olla võib – kokkuvõttes ei pidanud selles siiski pettuma (N27).

Mitmel juhul toodi välja lapsepõlvest saati olnud huvi indiaanlaste vastu. ENSVs olid levinud indiaanijutud (J. F. Cooper, K. May jne), mis olid populaarsed. Samuti mängiti nendest juttudest inspireerituna ise lapsena indiaanlasi. (M42; M63; M58; N20)

Konkreetseid tõukeid minekuks aga on saadud ka pealtnäha juhuslike kokkusattumuste kaudu (nagu näiteks eelmainitud kohvikus tutvumine). Indiaanlaste esimesel külastusel suurt rolli mänginud Eesti Kunstiakadeemia huvirühma kaudu jõudis jutt mõnele hilisemale osalejale. Toonaseid tudengeid paelus asjaolu, et ülikoolis hakkas just siis pead tõstma rohkem kontseptuaalne lähenemine, kus käsitööd ei väärtustatud sedavõrd. Indiaanlaste õpetused mõjusid sellises kontekstis väga värskest. (N48) Üks mees jõudis laagrisse lihtsalt tänu sellele, et see toimus tema elupaigale lähedal (M36.1). Teisele andis tõuke tervisliku seisundi kehvenemine ning tunne, et peab mingeid muutusi elus tegema ning indiaanilaager tundus hea viis, kuidas alustada (M48). Vahest kõige intrigeerivam oli jutt sellest, kuidas üks osaleja läks laagrisse mõttega hakata ise tegema sarnast äri – importima indiaanikultuuri kasumlikul eesmärgil. Selle idee mattis ta aga laagri käigus sügavale maha, sest ta mõistis, et selline mõtteviis oleks igati ebaeetiline ja sobimatu. (M49)

Mitmest intervjuust tuli välja ka kaugem seos sellega, mis jõudmist motiveerinud on. Nimelt räägiti, kuidas on tunnetatud indiaanlastega teatavat sugulust. Toodi välja näiteks, et põlisameeriklane on eeskuju ning on andnud ka eestlastele huvi uurida oma põlismaastikku. Nende sarnase elutunnetuse kaudu saame paremini oma rada leida. (M63) Üks intervjuueeritav märkis ära, et on indiaanlasteltki kuulnud, kuidas nende rahva mälus on sugulus siinsete alade hõimudega (N19). Eestlaste enda kultuuris on kogu tarkus, mida nad jagavad, olemas, kuid see tuleb justkui meelde tuletada (M36.1). Indiaanilaagri kontekstis on väga levinud uskumus, et me ise pärineme samast süsteemist ning indiaanlased ainult taas äratavad seda (N37). Indiaanlaste asjaajamine jätab väga

tuttava, isegi vennaliku mulje (M36.2). Nende kottidel on isegi mustrid, mis on ka eesti käsitööle omased (N57). Ühe korraldaja sõnul oligi algne eesmärk näidata eestlastele, et me pole kuigi erinevad sellisest maailmapildist (M57). Sellised pooleldi mütológiseerivad mõtted on inimese isiklikul tasandil väga olulised selleks, et üldse usaldaks ennast avama ikkagi n-ö võõrastele inimestele.

3.2 „Indiaaniaeg“

Selleks, et lugejal oleks lihtsam järgnevas orienteeruda, alustan antud alapeatükki isikliku kirjeldusega ühe tavalise indiaanilaagri kulgemisest otsast lõpuni. Laager algab alati tervitusringiga, mis leiab aset esimese päeva pärastlõunal. Tervitusring tähendab seda, et kõik inimesed saavad kõigi teistega isiklikult tuttavaks või uuendavad juba loodud tutvusi. Seejärel võtavad sõna korraldajad ja indiaanlased ning juhatavad eeloleva sisse. Seda tehakse hoides traditsioonilist indiaani jutusulge, sest sisuliselt on tegemist klassikalise juturingiga, kus räägib üks inimene korraga. Seejärel läheb lahti praktiline laagritööde programm higitelkide ehitamisega ja nende jaoks vajaminevate õhtuste kuumade kivide ettevalmistusega. Seetõttu leiavad esimesed higitelgid alati aset sama päeva hilisõhtul.

Järgnevate indiaanilaagri päevade ülesehitus lähtub mõnevõrra teistest põhimõtetest kui tavapärase linnaelu. Iga päeva hommikul on teada vaid see, et mingil hetkel saavad valmis higitelgid. Kõik ülejäänud kujuneb välja päeva jooksul. Süüa saab kolm korda päevas ja süüa saab hästi, toit on rikkalik ning reeglina kohalikust toorainest. Kui kusagil midagi toimuma hakkab, siis annavad sellest märku trummid. Üles tõusta võib hommikul kella seitsme paiku, mil süüdatakse lõke ja alustakse päeva päikesetõusu tervitustseremooniaga, mis on enamasti tantsuline liikumine Epifanio Garcia juhendamisel. Kõik inimesed sellest siiski osa ei võta eelistades kesk loodust ja rahu välja puhata möödunud argielust. Üldiselt on sedasi, et tipi või tipide püstitamine leiab aset teise päeva hommikul ning vältab mitu tundi. Hommikupoolikul pärast hommikusööki võidakse tegeleda nt unenäopüüdjate või muu käsitöö meisterdamisega. Millalgi päeval leiavad aset higitelgid ning pärastlõunati võivad aset leida liikumisega seotud tegevused ning nt kohalikke taimi tutvustavad ekskursioonid ümbrusesse. Õhtuti kogunetakse

tipisse, et osaleda indiaanlaste elu, kultuuri ja maailmavaadet tutvustavates juturingides. Samuti soovivad külalised kuulda ka eestlaste elu kohta. Taas järgitakse meetodit, et räägib üks inimene korraga. Vähemalt ühel päeval juhtub, et kordamööda saavad sõna ja jutusule enda kätte kõik laagrilised ja siis tuleb öelda, mis südamel on. Räägitakse ka muidu lugusid ja kindlasti põleb lõke. Lapsed mängivad tavaliselt omavahel ilma vanemateta ja saadakse palju uusi sõpru.

Viimasel päeval leiab kindlasti aset indiaani turg, kus saab osta kõike nende suguharudes valmistatud, mida indiaanlased kaasa toonud on – ehteid, riideid jm. Seejärel pääseb viimastesse higitelkidesse ning kehakinnitamise järel kogunetakse teist ja viimast korda ühisesse suurde ringi, et teha kokkuvõtteid toimunud, tugevdada omavahelisi sidemeid ja kultuurisilda ning taas jätta kõik omavahel hüvasti. Kõike seda teatavat ebakonkreetsust kokku nimetatakse indiaaniajaks, mis tähendab seda, et asjad pole piiritletud kindlate kellaegade, vaid sellega, et ettevõtmised valmis jõuaksid ning vabalt kulgeksid. Kõik on ühine tegemine.

Intervjuudest tulid välja meenutused selle kohta. Mainiti, et põhilise tunde tekitas asjaolu, et aeg justkui seisis – päev veeres õhtusse, aga puudus rutiin (M37). See oli eriline olek, kus saab võtta aja maha ning siis kõik asjad hakkavad kuidagi hoopis teistmoodi juhtuma. Kunagi ei pidanud aga seejuures kartma, et millestki ilma jääd, sest keegi andis alati märku, kui midagi algas. (M41) Inimene, kes oma ameti tõttu peab tavapäraselt väga täpselt kellaegadest kinni pidama, ütles, et alguses oli selline lahtilaskmine natuke ebaloomulik ja keeruline, kuid üsna ruttu sai selgeks, et laagri kulgemine toetab seda ja siis muutus see vastuvõetavaks ja meeldivaks (M43). Kindlasti on taolise lõdvestumise taga mitmeid erinevaid aspekte, mis muudavad selle loomulikuks.

Üheks enim läbikäinud asjaoluks on perekonna ja kodu tunne. Mitmed meenutavad, et olidki koos enda päris perega ning see aeg avas nende omavahelisi suhteid hoopis teise nurga alt (M31, M41, M48, M43). Toodi välja seda, et hästi mõjus olemine tavakeskkonnast eemal, telkimine, teised pered, ühised tseremooniad ja indiaanlaste heasüdamlikkuse kaudu tekkinud turvatunne (M41, M43). Ka toimingud, kus lastel tavapäraselt igav võib hakata, võisid mööduda nii, et püsiti väga tublisti tegevuse juures; lastel olid tihti ka oma toimetused ja mängud (M48). Teine pool sellest momendist on nn koju jõudmise tunne ja perekonna tunnetamine ka laagri kaaslaste seas. Toodi välja sõnastus nagu 'rahnemine rakutasandil', mis tulenes sellest, et oli jõutud (indiaanilaagri

näol) õigesse kohta ja see, kuidas seal asjad toimisid, tundus loogiline (M42). Inimesed justkui muutusid parimateks versioonideks iseendast, mis äratas kaua uinunud igatsuse elada hõimu elu – teatav tekkinud usaldus ja perekonna tunne aitas üle saada ka sellest, et tavaliselt on tendents olla endassetõmbunud ja teiste suhtes isegi tõrges (N20). Meeskonnatöö, millest varem oli hoidutud, muutis lausa vennaskonnaks, kus kõik osalejad olid nagu vennad ja õed; paralleelid asustamata saarele sattumisega kõik koos (M37). Laagris olles hakkasid eelnevad suhted tunduma suures jaos tunduma nagu suhetena robotitega ning laagri inimestest sai kui mitte esimene, siis kindlasti teine pere, sest kuskil mujal polnud kogunud nii sooja suhtumist (M36.2).

Üks peakorraldaja jagas enda kogemusi sellest, kuidas ta Põhja-Ameerikas ühe suguharu juures oli natuke aega elanud. Saab nentida, et kirjeldused kattuvad päris hästi Eesti indiaanilaagris osalejate omadega. Nimelt oli ühel hetkel kogukonna vanemad võtnud ta oma vennaks ning kuidagimoodi oli see teave kulutulena levinud kõigini, mille tulemusel lapsed hakkasid teda hüüdma tiitliga „onu“, mis on suur austusavaldus (M68). Indiaanilaagrid on pere tunde tekitamine, kuid lisaks sellele veel palju muud, näiteks füüsilise tegevuse kaudu puhkamine vaimsest, lihtsuse kogemine jne (M41).

Perekonna, kodu ja usalduse tunne aitas kaasa, et inimesed ennast avaksid. Sellest tulenevalt anti edasi mõtteid, nagu see, et inimene on laagrites saanud tunda, et ta on ehedaim tema ise – indiaanlaste lähenemine väärrikusele ja loodusega ümberkäimisele on innustanud ka endas leidma lahkust ja suuremeelsust, mis on ära tuntud oma sügavama olemusena (N25). Üksmeelsus tekitas tunde, et kõik inimesed on seal ausad ja et seal on turvaline – selles usalduses ei pidanud pettuma (M43). Toodi ka paralleele kirikuga seoses sellega, kui võimas oli see helgus ja südame avamine – nutmine pärast enese avamisi (M41). Tseremooniate käigus, aga ka kogu laagri vältel võivad painama hakata mõned isiklikud lahendamata probleemid – loomulik ja avatud suhtumine kaaslaste poolt lihtsustab nende otsa vaatamist ja tegelemist oma hirmudega (N41.2). Paraku on vaimsus, looduslähedus ja ausus tänapäeva Lääne ühiskonnast suures osas kadunud, mis aga omakorda loobki indiaanilaagrist tugeva kontrasti ja justkui eraldiseisva tsooni, kus kehtivad selgemalt need üldinimlikud printsiibid näiteks aususe ja vahetuse kohta (N48). Tulemuseks võib olla inimese iseloomu muutumine, tänu millele saab teha pöörded enda igapäevases elus (M36.2).

Oluline komponent usalduse ja avatuse tekkimisel on indiaanilaagris kindlasti suhtumine kuulamise ja rääkimisse. Peakorraldaja räägib sellest, kuidas indiaani suguharudes on traditsioon, et noored on vait ja kuulavad, sest kui ei kuula, siis ei kuule teist inimest ja ei saa temaga suhelda. Vastukaaluks sellele võib välja tuua enese pideva esitlemise, mis meie ühiskonnas kipub tavapärane olema. Eriti aga noortel on oluline kõike registreerida. Mona Polacca on mitmel korral öelnud ka indiaanilaagri kontekstis, et ole tasa, võid kuulda midagi kasulikku – kui koguaeg ise rääkida, siis kuuleb ainult ennast. (M68) Juturingide kohta on mitmeid sügavuti läbimõeldud meenutusi: kuna neis osaleb palju inimesi, siis põhilise osa moodustab teiste tähelepanelik kuulamine. Iseenda sees niikuinii kõik teemad haakuvad mingite oma asjadega, kuid teiste kuulamine justkui arendab inimesena ja õpetab kõike paremini austama. Austus viib omakorda tänulikkuseni, mis aitab mõista kuulamise väärtust. Selle kaudu paraneb tähelepanu võime ja fookuse hoidmine. Kõike seda motiveerib asjaolu, et indiaanilaagri teguviis on praktiline ja lihtne, kus kõige tavalisemad igapäevased asjad saavad kõige väärtuslikemaks. (N34)

Juturinge saadab alati jutupulk, milleks on kotka sulg. Räägib ainult see, kelle käes on jutupulk. Kui kord jõuab kätte, siis alguses on hea olla vait, mõtteid koondada, keskenduda ja alles siis midagi öelda. Üks intervjuueeritav meenutab, kuidas tagantjärele vaadates võttis aastaid, et öelda asju täpselt, nagu mõtlesin – enda avamine käib järkjärgult, sest igapäevases elus ei ole harjumust võtta aega tõesti maha ega kuulata päriselt. (M46) Sulest jagas mälestusi naine, kes lapsest saati on käinud indiaanilaagris, kuidas ta ei osanud alguses inglise keelt, aga suhtles kehakeele kaudu. Laagri lõpus kinkis üks indiaanlasi talle kotka sule, mille peale tema ei osanud muud teha kui kinkida vastu paabulinnu sule, mis tal kaasas oli. Kotka sulg on aga indiaanlastele osa taevast (samuti ka suits ja tubakas) – millega saab tõusta kõrgemale. (N25) Vaimsete sfääride sümbolika käib teatavalt määral kokku sisuliste muutuse protsessidega – inimese enesetunnet mõjutavad tema ümber olevad asjad.

Seisundi muutusele räägivad kaasa veel näiteks suhtumine tehnikasse ja tavaelu probleemidesse. Üks osalenu rääkis, kuidas ta pole seal kunagi kella või telefoni vaadanud ja kuidas kogu sotsiaalmeedia tundus väga tühine. Samuti tundus tugevalt töödeldud toit (limonaadid jms) ebavajalik. Laagris tehakse toitu kohapeal kõik koos või vähemalt teeb seda mõni asjaga kursis olev kokk. (N41.1) See on täiesti teistsugune tunne

olla osa kogu ettevalmistusprotsessist, mis puudutas toidu, lõkkekohtade või tipide valmistamist – ilma selleta on tunne, et minnakse tarbima (M66). Pärast laagrit on paljudel soov kanda neid väärtusi ka igapäeva ellu ja selline meelestatus on aidanud vähendada stressi ka igapäevases elus (M49). See sündmus võib omakorda olla initsiaatoriks edasisel vaimsel teel – see kiirendas teatud protsesse tugevalt ja avas edasisi suundi (M43). Peredega käinud inimestel võivad aga lapsed vanemaks saades sellest natuke võõrduda tuues välja liigse religioossuse ja tunde, et tahetakse mingit maailmapilti pähe määrada (M48). Valdavalt on inimeste kogemused positiivsed, mitmed on pannud enda tütardele Mona Polacca järgi nimedki (N45).

3.3 Higitelk kogemustes

Higitelgi tseremoonia algab kaua enne telki sisenemist. Kõik, mida osalejad sees tajuvad, on tugevalt mõjutatud sellest, kuidas see olukord on nende jaoks ette valmistatud. Indiaanilaagrites on tava, et inimesed ise samuti aitavad higitelki ehitada. (M66) Mitmetele inimestele on just see osa eriliselt meelde jäänud. Näiteks meenutati, kuidas kivisid, mida telgi jaoks kuumutama hakata, otsiti hoolikalt ja veeti kohale küllaltki kaugelt (M31). Kivide olemuse kohta lisati, et ka seda õpiti tundma, ja et sobivad kivid on kindla struktuuriga põllukivid – tume ja ühtlane kivi; mitte sillerdav, mis on rabe (M46). Toodi välja ka detaile, mis ongi tavapärasel higitelgi ehitamise protsessis: võetakse 13 ritva, millest punutakse telk. Taimedelt peab seejuures olema nõusolek, et neid kasutada. Küsitakse luba ja lubatakse omalt poolt, et selle kaudu saavad nad kõrgema eesmärgi teenistusse. Higitelgi püstitamise kohta valitakse samuti hoolikalt. Selleks kasutatakse vitsasid ja pendleid, et määrata keskpunkt. Sealjuures tihti lauldakse, sest heli nihutab teadvust ja sellega ehitamine on võimsam. Seda tehes on märgata, et kõikide kohalolijate kehakeel muutub, liigutused lähevad vähem rohmakaks. (M63) Tavaliselt ei ole telkide konstruktsioon keeruline, kuid traditsioone on erinevaid. Talgute korras on ehitatud Karula laagrisse³ ka mehhiko stiilis savist vundamendiga higitelk – temazcal; sellega aitasid isegi lapsed (N41.3).

³ Autori täpsustus.

Ettevalmistuse teine etapp, kui telk juba valmis ja kivid kohal, on kivide kuumutamine. Selleks laotakse nad hoolikalt ja isegi pühalikult üksteise peale ja asetatakse õiget sorti puit samasuguse tähelepanelikkusega nende ümber ja vahele. Ühe osaleja meenutustest tuleb välja teadmine, mida laagris jagati, et okaspuude puit selleks ei sobi, sest see määrib kivisid, annab tahma ja põleb madalama temperatuuriga. Kogu protsessi õppimiseks kulub mitu aastat enne, kui mõni taoline ülesanne päriselt kellelegi usaldatakse. (M46) Ilmaasjata kive ei kuumutata, mis tähendab seda, et tseremoonia läbiviija peab enne juba umbkaudu teadma, kui palju kive läheb vaja. Selle kohta tuleb välja erinevaid tavaid. Üldiselt on higitelgis neli ringi, mis tähendab seda, et kive peab tseremoonia keskel kolm korda juurde tooma. Kõige tavapärasem on see, et igasse ringi on toodud seitse kivi (M60). Mõnikord on selles ka natuke mänguruumi ning sellisel juhul määrab pealik ise, kui palju kive vastavalt sisse tuuakse (M63). On tulnud ka ette, et viimasesse vooru tuuakse palju rohkem kive – see on tseremooniameistri tunnetuse küsimus.

Higitelgi ees on künkakujuline altar, kuhu inimesed jätavad oma isikliku asja (n-õ väeeseme). Sellega laetakse ja energiseeritakse neid samas, kui inimene ise läheb higitelki katmata. Enne seda, kui higitelki sisenetakse, läbib inimene tavaliselt rituaalse puhastuse. Selleks suitsutab tseremooniameister või abiline tema ümber salveid või mõnd teist viirukit. Seejärel sisenetakse ühekaupa telki. Kuna avaus ja ruum ise on madalad, toimub see neljakäpukil. Telgi keskel on kivide ase, mis on maapinnast natuke madalamal maasse süvendatud ringikujuline auk. Sees toimub liikumine vaid päripäeva, sest see on kooskõlas looduse korruga – samamoodi käib päike. Üldiselt istub tseremooniameister, kes telki läbi viib, vastaspool ukseava ehk osalejate keskpaigas (esimene jõuab teiselt poolt jälle ukse juurde ja viimane jääb sisenedes vasakule poole ust kohe istuma). On ette tulnud, et mõni meister istub ise viimasena ukse kõrvale.

Kui kõik on sees, toovad kivide eest vastutavad abilised (kivimehed) ühe kaupa kivid harkidega sisse ja panevad ukse väljast poolt kinni nii, et ainukeseks valgusallikaks jäävadki suured ja hõõguvad maakivid telgi keskel. Kõiki kive õnnistatakse ja tervitatakse sisse toomisel. Igas ringis (kokku tavaliselt neli) pööratakse tähelepanu erinevatele teemadele, mis lõppkokkuvõttes moodustavad tervikliku teekonna. Mõnikord pühendatakse elementidele: maa, vesi, tuli ja õhk; mõnikord aga hoopis järgnevalt:

esimene ring vaimudele, teine esivanematele, kolmas iseendale ja neljas on tänuring (M63). Selles pole aga üldist seaduspära, vaid ülesehitus sõltub läbiviijast.

Kuna higitelk on kaetud paksu presendiga ning on kinnine kuum ruum, läheb see peaaegu koheselt päris õhutuks. Esimese ringi ajal hakkavad juba paljud vajuma maad ligi, s.t laskuvad põlvili kummardusse. (M60) Tihtilugu on sellega seotud isiklikud hirmud. On väljendatud, et arvati kardetavat kuumust, kuid ühel hetkel telgis saadi aru, et tegelikult kardeti hoopis endale otsa vaadata – see tajumine oli avardav moment (N57). Üks osaleja meenutab, kuidas lapsena vanematega koos käies tundus telk alati väga hirmutav, kuid nüüd täiskasvanuna võtab selle rõõmuga vastu. Asja juures on määrava tähtsusega see, kuidas seda mõtestada. Selle toimingu suurem eesmärk on n-õ taassünd või uueks saamine. (N19) Riituse iseloomu määrab vaimutihedus (M63). Protsessid iseendale otsa vaadates viivad alati mugavustsoonist välja, aga see, millisel määral, sõltub telgi kuumusest, mis omakorda sõltub läbiviijast (N41.3). Higitelk ei ole koht, kus näidata kellelegi teisele enda vastupidavust, sellele peab hoopis teisiti lähenema, et asjal oleks mõtet. Üldine mõte on puhastuda ja kõige paremini saab seda teha lõdvestumise, laulmise ja palvetamise kaudu. Seal olles pole aga valikut, peab endaga silmitsi seisma, sest lihtsalt passides sees vastu ei pea. (M48) Mõnedel inimestel võib olla asja jooksul ka nägemusi (N19). On toodud paralleele saunaga meie kultuuris, sest traditsiooniliselt ka saunas tervendati (M63). Kuigi see ei ole tänapäeval üldine tava, samuti ei minda tavaliselt sinna laulu või palvega, kuid teatavaid tervistavaid omadusi nähakse saunas siiski.

Teises ringis, pärast seda, kui korraks on uks lahti tehtud, natuke õhutatud, uued kivid sisse toodud ja uks jälle kinni pandud, visatakse kividele peale ka kopaali vaiku või mõnd teist aromaatsset taimset päritolu produkti. Kogemus intensiivistub veelgi, mõnikord lauldakse, mõnikord ütleb igaüks kasutades jutupulka, mis on südamel, palvetatakse vaikselt või häälega. Kogemusi selles vallas on hästi mitmekesiseid. Näiteks meenutatakse, kuidas pärast teist ringi on kõik pikali, sest kuumus on väljakannatamatu (M60). Räägitakse veel suurema mõõtme vaatamisest, esivanemate peale mõtlemisest – „mida enam neid teemasid selgeks mõelda, seda kergemaks läheb“ – mõnikord võib seejuures esineda ka peavalu, kuid see käib väidetavalt puhastumise juurde (N36). Kuna indiaanilaagrid on mitu päeva kestvad sündmused, siis kõik toimub järk-järgult; higitelgid (mis toimuvad igal laagri päeval) aga tekitavad hüppelaua, kus eneseavamine ja eneseületamine aitavad vastastikusel toimel jõudsalt edasi minna (N34). Tekib

äratundmine, et vestlusingis ei tohi arvustada, aga siiski kõik enesest ausalt ära rääkida. Seejuures kehtib printsiip, mida parem oled enda vastu, seda parem oled ka teiste vastu (N57).

Olenevalt küll konkreetsest läbiviijast, aga tavaliselt käiakse pärast teist ringi korraks õues. Sisse tagasi minnes on kolmas ja neljas ring, mis on tavaliselt veel raskemad taluda. Intervjuudest tuli välja meenutus, et kui palvetamine tundus enne mõttetu, siis indiaanlaste kaudu sai see jälle omaseks – „NSVLi-aegsele inimesele on see teema täiesti võõras, kuid ühel hetkel tekib vajadus selle järele“. (M48) Üks vanem mees jagas meenutusi enda perekonnast, kellest paljud olid saadetud Siberisse ja lapsepõlves ei tohtinud väga rääkida. „Ühel hetkel sai aga selgeks, et palvetamine on oluline osa sellest toimingust ja eriti oluline on see, et palvet öeldes ei pobiseks, vaid oma tahe tuleb selgelt välja öelda, et Jumal kuuleks.“ (M66) Teistega enda isiklikke asju jagades tekib mõnikord tunne, et saadakse kollektiivselt puhtamaks (N48). Kollektiivne ühtsustunne tekib väga ruttu, sest ollakse koos samas katsumuses – seepärast on oluline rääkida just käimasolevatest probleemidest (M42). Enda jaoks pakiliste probleemidega tegelemine on alati kõige raskem (M63). Tihtilugu on sellised kogemused mõne šamanistliku rännaku järel, kuid eriti nauditavaks teebki asja see, et ilma igasuguste vahenditeta on tajuda tugevat kohalolu, puhastumist ja lendamist kosmoses – „kõik toimub atmosfääri, energia ja tseremoonia pealt“ (N45). Oma ego tallatakse täiesti maha. Alguses oli astumine teadmatusse ja lõpuks pääsemise tunne. Mõnikord võivad välised faktorid olla ebasoosivad, näiteks jagas üks asjaosaline, kuidas tema istumispaigaks oli sipelgapesa (üldjuhul pole maa peale pandud isegi vaipu nii et istutaksegi mulla, pori, liiva vms peal). Sellele ei tasu aga tähelepanu pöörata. Mees ainult muigab öeldes, et Uncle Jerry rõhutab ikka, et nihelemine näitaks vaid, et pole asjas täielikult sees. (M40) Kogemused võivad olla ekstreemsed, näiteks olukord, kus osaleja püüdis vastu pidada, ruum oli väljakannatamatult kuum, aga enne lõppu kuulis krõpsu ajus ja mõistis, et oli saanud kuumarabanduse, mille peale hakkas tal seal külm. (M60)

Erinevate tseremooniameistrite telgid on loomulikult väga omanäolised. Intervjuudest tulid eriliselt välja Uncle Jerry, Epifanio Garcia, Mona Polacca ja Cathy Whitmani higitelgid. (Lisaks neile on staažikad tegijad Eestis nt Carl Hubbard, Pilar Inclan, Glen Juste, Austin Nunez ja Dallas Delowe.) Ühes meenutuses oli Uncle Jerry tseremoonia vägev ja keeruline (M31). Teisest intervjuust tuli aga välja, et üldiselt oli

Uncle Jerryga suhtlus eriliselt kerge – kogu aeg käis üks nali, sest indiaanlane oli aru saanud, et see naine pole just kuigi spirituaalse taustaga (N27). Ükskord oli aga Uncle Jerry väljendanud enda läbielamist selle kohta, kuidas ta isa oli kuu aega varem siit ilmast lahkunud. Selle kaudu olid avanenud ka kõik teised telgis viibijad ning tseremoonia kestis enneolematud kuus ringi, et kõik saaksid rääkida ja et kõik saaksid ära kuulatud. (N37) Epifanio Garcia korraldab higitelke ka lastele. Need on meeles kui mängulised ja laulule keskendunud (M31). See ei muuda neid aga kuidagi vähem vägevateks, ka täiskasvanud inimese jaoks võib olla see võimas kogemus (M48).

Eraldi higitelk võib olla naistele.⁴ Sellisel juhul on ka läbiviija naine. Seda aga meenutatakse samuti kui eriliselt vägevast olukorda, eriti kui see täiskuu ajal toimus. Naised avasid ennast ja kõik jäi sinna telki – nuteti, karjuti, kuulati ja kõigi jaoks oli see hea kogemus. (N41.1) Ühe osaleja sõnul oli Cathy Whitmanil reegel, et korraga pidi kividele visatama terve kopsikutäis vett. Hakati kõva häälega palvetama. Selle juures kadus kuumatunne ära. Iga ring oli väga pikk ja eneseületus eriti suur. Viimaste kivide saabudes palus Mona Polacca, kas saaks samuti telki tulla. Ühiselt tehti tubakat ja palvetati. (N37) Taolisi situatsioone meenutakse ka teiste poolt kui täielikke uuestisündi ja surmast ülemineku kogemusi (N27). Naiste higitelkides avaldub üheskoos ürgsus ja haprus (N36). Naisest tseremooniajuht võib muidugi läbi viia ka mõlemale sugupoolele mõeldud higitelki. Üks mees meenutab, kuidas tal oli eelarvamus selle kohta, et kui naine viib telki läbi, siis midagi väga vägevast sealt küll tulla ei saa. See oli aga ennatlik suhtumine, sest pärast pidi ta tõdema, et Mona Polacca higitelgid on veel kuumemad kui meest läbiviidud. Sügavalt puudutab, kui näed, kuidas täiskasvanud inimene tegutseb lapseliku siirusega või kuidas tugev mees nutab ja palvetab. (M66)

Higitelke ongi erinevaid. Lakota traditsioonis on juba sõdalaste telgid, mille kuumus läheb tavainimese jaoks täiesti ekstreemseks – seda ei ole kõigile vaja. Igal pool kehtivad aga lihtsad reeglid, et ei tohiks lärmata, vaid rahulikult ja austusega kuulama. (M49) Üks pikaajalistest korraldajatest rääkis sellest, kuidas ükskord oli toimunud talvel higitelk nii, et väljas oli -20°C külma, aga sees nii kuum, et pilt pidi eest ära minema. Öeldi, et seda tehakse nende eest palvetamiseks, kes on ennast ära tapnud. Tavaliste indiaanlaste seas, kes oma kultuuri nii tugevalt enam edasi ei kannan, on enesetapud paraku

⁴ See on tava, et kui on naine, kellel on parajasti menstruatsioon, siis võib ta higitelgis osaleda vaid teiste naistega.

suur probleem. Nad ei taju, et on liialdanud alkoholiga, sest neil ei teki pohmell. See võib aga kurvalt lõppeda. (M68)

Pärast tseremooniat telgist välja tulles on rituaalne tänamise ring, kus kõik kallistavad kõigiga (või tervitavad omale sobival moel). Pärast seda on tava, et kastetakse ennast lähedal olevasse veekogusse. Eriti pärast ebaharilikult keerulisi higitelke on need hetked väga meeldejäädavad. Selle kohta on mitmeid meenutusi. Näiteks mees, kes koges kuumarabandust, lebas pärast poolteist tundi meres ja vaatas tähti. Enda sõnul koges ta täielikku füüsilist uuestisündi. See aga oligi tema eesmärk, sest inimese psühholoogia oli teda pikalt huvitanud ning ta tahtis seda ka kogemuslikult tunda. (M60) Teine mees mäletab, kuidas ta samuti pikka aega meres oli ja tundis, et ei suuda rääkida, kuigi kõik oli korras. See oli füüsilise piirini viimine, aga samas ka tunne, et midagi ohtlikku polnud. Ta tundis, et palved olid läinud õigesse kohta ja pärast ei olnud vähimatki kahtlust ka selle praktika õigsuses, sest oli isiklikul tasandil nii tugeva raputuse saanud. Lähemalt ei pidanud ta vajalikuks sõnastada öeldes vaid, et selleks ei ole lihtsalt õigeid ja vastavaid väljendeid. (M42) Pärast mainitud pikka naiste tseremooniat, kuhu lõpuks ka Mona Polacca tubakaga lisandus, olid mitmed osalejad natuke aega võimetus midagi tegema, sest rammestus oli nii suur. Mõned olid kaotanud hetkeks isegi teadvuse. (N37) Teine naine kirjeldas, kuidas ta pärast higitelki lihtsalt nuttis, ei teadnudki, millepärast. See aga mõjus vabastavalt, ta kirjeldas, et lasi millestki täiesti lahti ning pärast seda on kuuma ja külma taluvus samuti paranenud. (N57)

Mitmel juhul tuleb välja arvamus, et higitelki sattumine pole juhus, vaid justkui mõne saatus (M48). Tulemuseks võib olla tugevnenud austus keskkonna suhtes (N34), enese suhtumiste muutumine teiste suhtes – vähem määratlemist töö ja eluala järgi (N36). Pärast seda kogemust on päeva pealt jäetud suitsetamine maha, sest on saadud aru tubakast teistmoodi ja ära tunnetatud, et sellisel viisi ei saa jätkata. Sellega on leitud jälle üles oma „hingetükke, mida peab tagasi tooma“. (N29)

3.4 Indiaanlastelt tulenev maailmapilt: looduselemendid, suhtumine elavasse, esivanemad

Kuigi esineb palju neid inimesi, kes tulevad laagrisse teadliku valikuga, on ka neid, kes ei oska midagi ees oodata. On läbi käinud arvamus, et indiaanlased on sisuliselt väljasurnud rahvas, aga laagri vältel sai selgeks, et need, kes Eestisse on tulnud, kannavad endas hingestatud suhtumist loodusesse. See on paljude jaoks väga kütkestav. (N18) Teine intervjuueritav jõudis taolise teema üle mõtiskledes sinnani, et indiaanlased ei sobiks korterisse, sest nende alateadvus on nii ühenduses loodusega, et see hakkaks seal drastiliselt muutuma (N41.2). Looduses on loomulikud helid, mis kõik mõjuvad vaikusena. See on teatav vibratsioon, mis toetab inimest olemaks päriselt tema ise, sest inimene on looduse terviku suhtes samuti väike vibreeriv osake. (N45) Indiaanlased ei pea rääkima palju, laagrites on loomulikuna mõjuvaid vaikushetki, isegi välditakse üleliigseid jutte. Selline meditatiivne hoiak on nende jaoks sisuliselt ühendus looduselementidega. (M41) Mõni inimene nimetab seda meditatsiooniks, indiaanlased ise aga pigem palveks. Ühest intervjuust tuli välja täpselt sõnastatud mõte, kuidas palve on seotud looduselementidega. Nimelt, palve on tugev alus, kuid ei saa eeldada, et pärast palve esitamist saabki kõik kohe korda. Pärast seda peab astuma samme ja pöörama teemale üha rohkem tähelepanu, sest keegi teine ei tee neid asju ära. Indiaanlaste jaoks on kogu elu üks suur tseremoonia ja palve ning looduselemendid on need, millega antakse teostatavatele asjadele mõjujõud. (M46) Ühesõnaga tuleb välja, et palvest tulevad tunded realiseeruvad elementide kaudu. Ja elemendid kui materia algsakesed, on need, mille kaudu omakorda kõik ülejäänud saab enda vormi. Järgnevalt avatakse kõiki elemente natuke täpsemalt.

Indiaanlased võivad tunde rääkida vee elemendist. Sellesse suhtutakse Eestis olles erilise tänuga, sest see pole pajude nende jaoks iseenesestmõistetav tulenevalt kliimatilisest piirkonnast, kust nad tulevad. Tihtilugu on põlis-ameeriklaste reservaadid looduslikult karmides kohtades, mis tegelikult ei pruugi olla need kohad, kust nad tegelikult pärit on. Ameerika Ühendriikide sisepoliitika on teine teema, aga nende koduse olukorra põgus avamine aitab mõista vee elemendi väärtustamist. Intervjuudes meenutatakse, kuidas indiaanlased rääkisid, et vesi ei ole iseenesest mõistetav. Vee ämbrit vaadati väga tänulikult ja selle väärtust toodi välja. (M66) Selline suhtumine ei

ununenud ka osalejatel. Küsimusele, mis on laagri tulemusel elus muutunud, vastas mitu inimest viidates esimesena vee elemendile. Näiteks nii, et laager õpetas märkama ja tähtsustama nelja elementi, kuid eriti oluliseks sai vee elemendi lähedal olek (M44). Teises vestluses tuli samuti välja, et laager on ärgitanud loodusega rohkem kooskõlas olema. Kuigi see on mingil määral olemas olnud juba lapsest saati, siis pärast on tekkinud veega tugev side näiteks talisupluse näol. (N19) Ühes laagris oli olnud tohutu torm nii, et keset päeva läks väga hämaraks, mehed rippusid suure toidutelgi küljes, et see ära ei lendaks, mitmed telgid langesid kokku, paduvihm uhtus asju omasoodu, kuid suuri kahjusid polnud. Indiaanlased ütlesid pärast, et selle olukorra sümboolne tähendus on see, et nüüd on kõik jälle puhas. (M41)

Torm oli seotud nii vee kui ka õhu elemendiga. Tekkis kogemuslikult see tunne, kui jõuetud oleme looduse ees. Mõnel teisel hetkel tuleb orkaan, mis võib pühkida kodusid ja inimesi. Seda seostatakse sellega, et loodus korrigeerib midagi, mida inimene ei oska alal hoida – heaoluühiskonnas ei elata tihtilugu väärtustega, et värske õhk ja värske vesi on meeletu väärtus. (N25) Õhu elemendiga on seotud ka indiaanlaste seas püha taim tubakas. Tubaka vaim on näiteks lepingute vahel – kui midagi kokku lepitakse, siis suitsetatakse sinna juurde tseremoniaalset tubakat, et vaimud seda näeksid. Kuna suits on õhu element, siis see levitab hästi ka palveid, mis kantakse, kuhu vaja. (M63)

Tule element käib indiaanilaagris pidevalt kaasas, eriti oluline on see erinevate tseremooniate ajal. Mõnikord pühitsetakse mõningaid osalejaid justkui jumalate kehastuseks. (Näitlikustav foto materjal lilletseremoonialt Lisas 1.) Nii meenutab üks naine, et tema oli laagris tulejumal, kes ärkas kõige varem ja hoolitses tuleaseme eest (N41.1). Tuli on ka väe sümbol, samuti NSVLis väärtustati tuld: nt Igavene tuli Tõnismäel ja Maarjamäe memoriaalis (M44).⁵ Indiaanlaste käest tuleb seoses tulega veel selline õpetus, et kuigi prahi põletamine on väga hea ja vajalik, siis mitte mingil juhul ei tohi põletada materjale, mis ei põle korralikult (N41.1). On kirjeldus selle kohta, kuidas mõtlematult tulle visatud prügi tekitas pealiskuga pilguvahetuse, millest osaleja luges välja midagi sellist, mis talle on tugevalt meelde jäänud, et ta enam kunagi nii ei taha teha. (N37)

⁵ Samuti võib paralleele tuua laulupeo tulega, mis tava kohaselt käib enne Tallinnasse jõudmist läbi kõik Eesti olulisemad paigad ning jõuab lõpuks kroonima ühist koosolemist lauluväljaku.

Maa element on see, millel (või indiaanitraditsiooni järgi „kelle“) me inimestena elame. Läbi käisid arvamused, nagu see, et maad ei saa keegi omada, kõik me elame lihtsalt selle armust (N25). Tihtilugu isikustatakse intervjuudes maad ‘emakeseks maaks’ või ‘maaemaks’, kuigi indiaanlastel ei ole see ilmingimata nii palju levinud.⁶ Maal tantsimine masseerib emakest maad. Samuti käis läbi, et inimene ei taha enam nii palju muru niita. Alguses olevat sellega seondunud teatav pinge teiste ees, kuid lõpuks taandus see otsusele, millises keskkonnas tahta lapsi kasvatada. (N42) Laagris oli olnud kord moment, kus tipide jaoks oli veetud puid ning kohale jõudes oli keegi enda latid maha visanud. Indiaanlane oli öelnud, et miks viskad elavat, pidades silmas, et see on asjatu tegu maa suhtes, milles on rüüstamise alged. (M40) Põhimõtte seisneb selles, et maa ja kogu loodus on elus. Intervjuudest käib läbi, et lapsena oli see tunne olemas, kuid vahepeal läks justkui kaotsi. Indiaanilaagrid on seda aidanud taastada ning sellega koos on jõudnud teadvusesse ka näiteks, et elada on ime, hingata on ime, kõik elemendid ja nende kooskõla on ime. See seostub hästi koduse tundega, eheda elu ja tugeva ühendatusse tajumisega – saab ilmsiks loomulike ja tavaliste asjade pühadus. (N37) Pärast ei ole midagi ebaloomulikku selles, kui rääkida metsa või puuga. Mõne jaoks tundunud naljakas, kuid tegelikult on see elementaarne. (M36.2) Taolised tõekspidamiste erinevused võivad ühiskonnas tekitada konflikte ja mittemõistmist, kuid samal ajal on need asendamatud ka dialoogide tekkimiseks.

Maa elemendiga seondub ka üks konkreetne teema, mis paljudele südamele on jäänud. See on nimelt suhtumine kividesse. Kivid on higitelgi tseremoonias kesksel kohal, kuid nende mõju ulatub inimesteni ka eraldiseisvalt. Kuna kivid on nii vanad ja olnud tuhandeid kordi kauem siin maailmas kui inimene, siis on nad justkui esivanemad (M40) Vaadates neid saab kujutada nii enda võrdlemisi lühikest kui ka kivide ettekujuteldamatut pikka teekonda sellesse ajahetke ja paika. Võib mõtiskleda, mida nemad sellest arvavad, et inimesed nad kuumaks ajavad ning nendega selliselt toimetavad. Tuli välja, et mõnikord on inimesel isegi tunne, et ta on kividega reaalses dialoogis. (M42) Võib juhtuda, et kivide peal hakkab osaleja nägema nägusid. Ka see võib ärgitada suhtlusele ning tekib veel reaalsem ettekujutus, et kivid ongi esivanemad, kelle poole võib abipalvega pöörduda. See kõik süvendab samuti austust looduse vastu. (N57)

⁶ Autori märkus oma kogemusest.

Esivanemate ja maa elemendi ühendus ei piirdu indiaani traditsioonides vaid kividega. Üks keskseid rituaale laagrites on lilletseremoonia (milles on veel lisaks oluline vee element), kus lilled süles minnakse mere või mõne veekogu äärde, tehakse maa peale mustreid, sümboleid ja mandalaid, ning pärast heidetakse need lilled vette. (M63) Mustreid tehes mõeldakse nende peale, kes on juba siitilmast lahkunud ja meenutatakse lähedasi. Kogu see toiming võib olla ka natuke sünge. (N20) Tavaliselt paneb see mõtlema enda esivanemate peale ning see on ka indiaanlaste eesmärk – otsida vastuseid enda pere ja rahva pärimusliinidest (N41.3). Seda tuuakse välja ka tseremooniavälisest kogemustest, et indiaanlastega rääkimise üks meeldejäävamaid aspekte on see, et nad suunavad esivanemate juurde, seeläbi enda juurde (M36.1).

Ka eesti pärimuses on juurdunud tugev side loodusega. Toodi paralleele, et vanavanemad on alati öelnud, et peab panema selja vastu tamme ning siis saab jõudu. Kui sellisesse suhtumisse sisse elada, võib metsas hakata nägema ka kummalisi nägemusi: õhu värelemist ja justkui tajuma mingeid vibratsioone. Tseremooniate ajal võib esineda ka seda, et loodust näebki konkreetselt elusana. (Pärast selliseid kogemusi on Eesti metsa majandamine eriliselt valus teema.) (N20) Indiaanilaagris levib selline vaimsus, et iga tegevus, mida inimene teeb, on vaimudele näha ja see mõjutab saatust – sellepärast peabki ka lilli noppides luba küsima (N42). Sarnane mõte avaldub ka näiteks selles, et kividele võiks ennast kohtudes tutvustada (M36.1). Tugevam suhe loodusega võib tagajärjeks tekitada eemaldumise tehnikast – üks intervjueeritav ei tahtnud pärast mitu kuud meelsasti telefoni kasutada ja tundis, et teatav loomulik tunnetus tuli tagasi (N27). Lihtsa ja animistliku ellusuhtumise juurde käib tihti teadvustamine, et on mõned negatiivsed aspektid iseloomu juures, millest on soov vabaneda. Näiteks meenutab üks laagris osalenu, kuidas hakkasid üha enam meelde tulema perekonna ja esivanematega seonduvad keerulised teemad. Seda aga ütles ta tänutundega, viidates asjaolule, et teisiti ei saa neist võib-olla kunagi lahti, alguses ongi raske (M41). Mõtlemine nelja elemendi ja esivanemate peale on tekitanud tugevama tunde, et ei taha enda elu raisata selle peale, et anda hirmudele jõudu. Kuigi halbadest kogemustest jääb palju hirme sisse kinni, siis iga toetav ja selgistav läbielamine aitab elu paigutada uutesse väärtushinnangutesse. Tuleb suhtuda teadlikult ja lahendada need asjad ära. Olles loodusega koos elu loomulikus rütmis ja muutumises, saab avastada näiteks igal kevadel midagi uut, kuidas

mingid taimed tulevad ise aeda kasvama ja siis tuleb välja, et sellest taimest valmistatav tee või salv on just siis inimesele vajalik. (N36)

Üks intervjueeritav meenutab, kuidas ENSV ajal oli levinud suhtumine, et inimene on loodusest üle. Sellest ei hoolitud, vaid püüti allutada seda täielikult enda tahtele. Indiaanlased tavatsevad öelda, et looduse on loonud Looja, aga inimene on loonud masina. Seega pole inimesel õigust looduse kallale minna, sest mida pole loodud, seda pole õigust ka hukka saata. Teadmatuses tehakse ja on tehtud seda lubamatult palju. (M66) Keskkonna teema seostub indiaanipõhimõtetega nii mõnelgi intervjueeritaval. Põhiväärtused indiaanilaagrist on näiteks, et inimestes tuleb näha head ja suhtumine loodusesse ei tohi olla raiskav. See aga algab palvetes, et teisi ei saa hukka mõista. (M40)

Kokkuvõtlikult selle teema kohta võib öelda, et väga paljudest intervjuudest käis läbi idee, et pärast indiaanilaagrit paranes suhtumine loodusesse ning ka esivanemate poole vaatamine muutus olulisemaks. 23-s intervjuus (38-st) puudutati seda teemat ühena kesksetest ning mitmes teises kõrvalteemana. Ainult paaris intervjuus sellest juttu ei olnud, kuid selle põhjust peaks pigem otsima asjaolust, et need vestlused olid konkreetsemalt keskendunud indiaanilaagri korralduslikesse aspektidesse, millest küll suhtumine loodusesse kumas läbi, kuid kuna tegemist on nii elementaarse asjaga antud kontekstis, siis sellel ei peatunud.

3.5 Peioote tseremoonia kogemused

Eraldi teemana tuleb käsitleda kogemusi, mis lähtuvad Native American Church (NAC) tseremooniast. Sellised tseremooniad antud töös vaadeldava laagri programmi ei kuulu ega selle osa ei ole, ent hoolimata sellest on mitmetelt laagris osalejatelt nende laialdase indiaanikultuuri huvi tõttu, mis on muuhulgas viinud neid ka NAC tseremooniatele, saadud väärtuslikku infot sügavate kogemuste kohta neilt peioote tarvitamise riitustelt, mida nüüd selles alapeatükis põgusalt avataksegi.

Säärase tseremoonia asupaigaks on indiaani püstkoda. See on väga rituaalselt ette valmistatud, piinliku täpsusega puhastatud, korrastatud ja samuti on tseremoonial endal väga kindel reglement ja ülesehitus. Seda viib läbi indiaanirahva austatud ja eriliselt kogenud, sellekohase loapaberiga liige. Alustatakse päikeseloojangu paiku, inimesed

kogunevad vaikselt tipisse, nad on end vastavalt ette valmistanud – puhastanud, kamminud ja riõvastunud pidulikematesse riietesse. Tipis liigutakse päripäeva oma kohani. Tseremooniameister istub ukseava vastas ja ta ei istu teistest kõrgemal. Tipis põleb tseremoniaalne lõke. Kuni tuli leegitseb, seni tseremoonia kestab. (M60)

See on 12 tundi kannatust, füüsiline kannatus, pikk istumine ühe koha peal. Peioote tseremoonial tarvitatakse sakramentideks on tubakas ja kaktus. Alustatakse esimesest. Lõkkest võetud püha tulega süüdatakse alguses tubakas, mida ringis nahkkotikesest üksteise järel ammutati ja seejärel maisilehesse kokku rulliti. Selle tulemusel saadud pläru tõmmatakse ning iga mahvi järel puhutava suitsuga saadetakse Looja poole palve välja. Peale esimest ringi algavad lood ja palved laulu kujul. Nende saateks kasutatakse eriliselt sügava kõlaga spetsiaalset trummi, vesitrummi, mis oma olemuselt on keraamiline või metallist pott väikeste ca 2 cm läbimõõduga kivimummudega välisääre ümber, kuhu naharibadega on peale seotud märg nahk, mida siis mummusüsteemi abil vastavalt vajadusele pingutatakse. See anum on pooleldi vett täis. Mängu ajal potti vastavalt tunnetusele kallutatakse ning oleneb, kui palju vesi nahka katab, mis omakorda kutsub esile muutuse tonaalsuses. Nagu higitelgi, nii võib ka peioote tseremooniatel esineda ka eestikeelset laulu: indiaanlasedki võivad õppida selle tarbeks mõned fraasid eesti keel. (M60)

Järgmine ring on toores peioote kaktus. Peioote vaimu, mis kaktuse söömise tagajärjel avaldub, ning mida säärase trummiga saadetakse, peetakse ravivaks, isegi kui vahepeal võivad ilmnedu subjektiivsed ebakõlad ja oksendamine. Viimane pole sugugi midagi keelatud, vaid see on lausa rituaalne – kui ta ilmneb, oksendatakse enda ette maha misjärel koristab tulemeister selle puhastunu eest maast labidaga ära. Kui võimalik, siis hoida oksendamist kinni, sest kui ei oksenda, siis mõjub peioote tugevamalt ja kauem. (M60) Tuli aitab samuti väga edukalt puhastuda, lahti saada sellest, mis vaevab (M46).

Ida suunas on uks ja lääne suunas selles vastas on tseremooniameistri asupaik. Ümber lõkke on poolkaares liivavall, kuhu asetatakse järelejäänud tubakaplärud. Tuli ise on kindla kujuga, lattide otsad risti. Tulemeister lükkab latte järjest kokku ja hoiab tuld ühtlaselt põlemas. Pärast toorest kaktust on kaktus kuivatatud kuju. Seda võetakse lusikaga sisse ja sellele peale juuakse kaktust tee kujul. Edasi lauldakse ja räägitakse lugusid ning pärast seda on uus peioote ring jälle pulbri ja tee kujul. (M60)

Tseremoonia käigus on inimeste kogemused täiesti erinevad. Näiteks jagab üks osalenu, et aju hakkab genereerima silme ette tekkinud mustritele tähendust. Selle jälgimine on huvitav kogemus. Irratsionaalseid pilte ei ole, kõik on väga sarnane unenäole, mis kuhjusid kokku ja tekitasid uue loo. Otsiti kosmilisi ja väljaspoolseid fenomene, aga kõik hääled olid enda sisekõne. Vahepeal on paus ning pärast seda kogunetakse jälle, kuid seekord vaid palvetatakse, lauldakse ja räägitakse lugusid. Lõpuks jagatakse teistega oma kogemust. Lõpus on pidulik söömaaeg, puuviljad ja kergendus. Kuna organisatsioon on Native American Church, mis ühendab hõime ja nende jaoks on see jumalateenistus. (M60) Väga oluline on mees hoida see rahu, mis tseremooniajärgsel hommikul valdab, külmavärinad tulevad peale (M36.1).

Peioote tseremoonia ajal võivad tekkida äratundmised teatud isiklike asjade suhtes. Ühest intervjuust tuli välja arvamus, et see ravib eelkõige alkoholismi. Isegi, kui sellega probleeme ei ole, ajab see isu täiesti ära. Tubakat suitsetati maisi lehe seest, piip on haruldus. Suitsetati mitte igal pool tubakat, vaid ka muid taimede segusid. (M48) Võib aga lihtsalt olla, et asjad saavad selgemaks ning saab paremini mõista, mida peaks elus muutma. Selle juures on aga oluline roll inimestel, kes näitavad asju, mida ise ei oska näha. Ka tseremoonial kogetud raskus lükkab edasi tegutsema enesega. (N29) Ühes kirjelduses on väide, et kui tseremooniasse õigesti sisse elada, tekivad kergemat sorti üleloomulikud jõud, näiteks saab võtta kätte hõõguva halu, ilma et hiljem isegi villi oleks. Peab koondama jõude enda sees ning ainuke takistus sellele võib olla hirm. Sügavamale minnes tekib aga tajumus, et oled enam kui füüsiline keha ja mõistus, sest viimane ütleb juba ammu, et kõike seda on liiga palju, aga sellest saab läbi minna. Pärast katsumust on tunda tugevat kergendust ja õnne. Eriti tugev tunne on siis, kui oled ka palvetanud, põlvili istunud (see soodustab alandlikkust) ja keskendunud enda südame soovidele. Seejuures ei saa forsseerida sisemise rahu seisundit, sest kõik, mida me kogeme on meie sees. (M46)

On aga ette tulnud ka väga raskeid kogemusi. Näiteks üks mees kirjeldas, kuidas peioote mõju all nägi teisi mehi telgist väljas viibides nagu saatanat, kuid üks poiss ilmnes kui ingel. Intellekti maailm oli kokku vajunud, ainult kest tundus alles olevat ja ta lihtsalt lamas. Teised vaatasid, et see on mingi narkomaan ja hakkasid teda talutama ja turgutama. Pärast seda tekkis aga arusaamine, et ei saa surra alkohooliku ja narkomaanina, sest siis läheks põrgusse, kus on väga halb. Ta tahtis muud ja tundis, et peab hakkama endaga tööle. Esimene peioote kogemus oli oluline, kuid teised poleks olnud enam vajalikud.

Muutumisprotsess hakkas pihta, mitu aastat võttis aega, väga raske oli, aga oluline. Ka pojaga oli suhe sõbralik pärast. (M73) Sellele kõrvale sobib üks lugu, mida üks indiaani meistritest oli pajatanud. Peioote tseremoonial olid kohtunud kord kaks meest, üks neist oli tseremooniameister ja teine inimene, kes oli tapnud ta venna. See tuli asja käigus välja ning tseremooniameister oli öelnud, et sellel mehel on kaks valikut: kas viimane on valmis selleks, et meister tapab ta nüüd ise ära või hakkab ta meistrile uueks vennaks. Mees valis teise variandi ja tseremoonia läks edasi. Selles telgis ei tohi olla vihkamist. (M44)

On ka selliseid kogemusi, et indiaanlased räägivad tseremoonia ajal väga palju, mis oli alguses harjumatu, kuid ühel hetkel tekkis tajumus, et see aitab avaneda. „Peioote laagrid oli ettevalmistus järgmiste *medicine*'ite juurde, et nendega tööd teha.“ (M57) Mõni asjaosaline ei ole üldse ära tundnud, et peaks sellel tseremoonial osalema – on tunne, et mingite sõltuvuste juures on see teraapiline, kuid temal ei ole tõmmet selle vastu (M42). Veel üks korraldajatest rääkis, kuidas läks hiljem hoopis Arizonasesse ja tegi esimese peioote hoopis seal. Ta sai kokku siin käinud indiaanlastega. Hiljem on ta neid veel külastanud ja sealt reisidest on avanenud veel omakorda suured seiklused teiste vaimsete õpetuste ja süsteemidega.⁷ (N45) Peiootega konkreetselt seostatakse ka maagilisi toiminguid, nagu ilma muutmine oma tahte järgi (M44).

3.6 Elu pärast indiaanilaagrit

Mitmest intervjuust tuli välja, et indiaanilaager on osalejate jaoks olnud tugevaks ajendiks tõsistele muutustele elus. Nähtavasti on oldud vaimselt sobilikus kohas, kuhu sellist laadi informatsioon ja elutunnetus hästi haakusid. Toodi välja lihtsamat sorti muutusi mõningatesse asjadesse suhtumises, näiteks palvetamine või tubakas. Minnes konkreetselt, rääkis üks osalenu, kuidas pärast indiaanilaagrit sai tavaks see, et igasse hommikusse on planeeritud aeg palvetamisele ja tänamisele. Sellega on kaasnenud sisetunde ja kulgemise suurem usaldamine isegi kui sellega kaasneb hüppamine tundmatusse. Selgeks said vanad mustrid, mis olid hoidnud mugavustsoonis ja takistasid

⁷ Naine rääkis näiteks tervendajatest, kristallpealuudest, naiseliku energia suuremast avaldumisest ja sellest, kuidas ta tajub, et maailmas on olnud praeguse ajani 13000 mehelikku energiatsükli, mis hakkavad nüüd ühele poole saama ja naiselik energia saabki dominantseks. (N45)

eluga kaasa astumast. (M42) Tubakaga oli enamalt seostunud sõltuvused ja haigused, kuid meie ühiskond ei ole seda taime õigesti mõistnud. Indiaanlaste kaudu tekkis teadlikkus sellest, et tubakas on palve tegemise abivahend, sest palveid koos suitsuga õhku puhudes mõjuvad need väekamalt. (N29)

Tihtilugu on väikeste, kuid määravate asjade muutmise elus pöördelise tähtsusega moment. Toodi välja teisenenud arusaama ajast. Pärast indiaanilaagrit oli tekkinud mõistmine, et aega saab enda jaoks välja lülitada nii, et see poleks domineeriv. Isegi mõned päevad ilma kella ja tehnikata võib olla väga teistmoodi. (M37) Usun ja olen kogenud, et erinevad seadmed tõmbavad märkamatuks nii palju tähelepanu, et ilma nendeta võib tekkida alguses tühjuse tunne, kuid see taandub, kui loomuliku elu rütmiga jälle ära harjuda. Hiljem tundub vastupidiselt tehnika kasutamine ebaloomulikult tugev stimulaator igapäevases elus.

Tõukes laagrist võivad olla seotud eneseväljendusega. Üks intervjuueeritav rääkis sellest, kuidas indiaanlaste eluviisi nägemine ja sellest osa saamine andis kindluse ajada elus enda rida ja olla tõesti see, keda sisemiselt on endas ära tuntud. Sellest tulenevalt tekkis ka tugev loominguiline impulss kunstnikuna. Teadlikkus elementidest on mitmeski plaanis paljut selgemaks teinud. Peale selle viisid indiaanilaagrid üldisemale vaimsele teele, kus tulid ka teised praktikad ja vaimne kirjandus pärast seda. (M44) See on hea näide, kuidas inimene on sisimas valmis olema see, kes ta päriselt on, ning siis väike impulss vallandab selle tee ja toob igapäevasesse reaalsusesse, aitab justkui alustada.

Üks inimene märkas konkreetseid muutusi tervises, mida ta ei osanudki otseselt seletada, kuid ütles lihtsalt, et enne indiaanilaagrisse minekut oli pikka aega olnud sedavõrd kehv enesetunne, et mõtles tõsiselt arsti poole pöörduda. Laagrist naastes oli aga fookus suunatud rohkem sisemistele asjadele ning kuidagi hakkas ka olek paranema. Tähelepanu pöördus indiaani vanasõnadele, millesse ta järgneval ajal süüvis. Samuti rullusid enam lahti loodusega seonduvad teemad. Lõpuks läks ta kõige selle tulemusel Holistika Instituuti õppima. (N41.1) See on hea näide, kuidas mõnikord isegi inimene ise ei suuda märgata täpselt neid impulsse, mis põhjustavad suuremaid muutusi. Ilmselt polegi see eraldi eesmärk neid kindlasti sõnastada, aga selline lugu annab tõestust asjaolust, et indiaanilaagri õhkkonnas on vastav sisu, milles inimeses võivad saada taolised arengud võimalikuks.

Jagati ka sellist lugu, milles indiaanlaste eluviisiga kokkupuutumine vallandas tõsised keerdkäigud, mis jõudsid välja hoopis ettenägematute sammudeni. Nimelt hakkas üht osalejat huvitama lugude kaudu taeva ja maa vaheline side, millest tulenevalt võttis ta uurida lähemalt pühakodade (hiljem eriti ida usundites kasutusel olevate stuupade) arhitektuuri. Lõpuks jõudis ta sellega erinevaid teid pidi hoopis õigeusu kirikusse, kus lasi ennast ristida. Selgituseks sellele tõi ta välja, et kristlusel on lihtsalt tohutu jõud, mis toob kaasa elumuutuse ja kõik läheb õigesti käima. (M73) Muutused maailmapildis võivad kaasa tuua selle, et enne tähelepanu alt väljas olevad teemad annavad uusi tõukeid ja mõtestavad elu ümber.

Sarnase mastaabi, kuid teistsuguse sisuga tagajärgedest rääkis ka mees, kes laagrisse läks kindla eesmärgiga hakata ise indiaanlastega seonduvalt äri tegema. Selle idee mattis ta eetilistel kaalutlustel maha juba laagri käigus. Hiljem mõtestas ta enda jaoks ümber kogu äritegevuse. Suurenes tähelepanu sisu suhtes ehk pigem peab olema tähtis see, millega tegeleda kui see, kui palju raha sellest tuleb. Ta tunnistas ka, et osade ettevõtjate jaoks on ta seetõttu saanud veidriku maine. Lisas aga seepeale et tema jaoks muutus elu palju lihtsamaks ja stressivabamaks. Tundus, et näeb loodust terviklikumana ning tõi välja paralleeli, et „harvesteri mõtlemisega“ inimesel jääb märkamata see, et ökosüsteemi hävitades hävitab ta tegelikult iseennast. Tema jaoks ei ole jätkusuutlik see, kui enesehävitus ja enesealalhoid mõlemad on maksimumini viidud. Lõpetuseks nendib ta aga, et areng ja taandareng tunduvad ühiskonnas tasakaalus olevat. (M49)

Meenutades lk 24 välja toodud indiaanilaagri korraldajate põhilisi eesmärke muuta eestlaste suhtumist loodislähedasemaks ja äratada ühendus maarahva ürgse vaimulaadiga, siis nendest konkreetsetest kirjeldustest tulevad taolised suunad välja küll. Teine aspekt on siis vaimsed enesemääratlused, mis indiaanilaagrist tõuke ja mõjutuse on saanud.

4. Indiaanilaagrid ja religioossus

Selles peatükis käsitletakse põhjalikumalt inimeste religioosseid vaateid ja suhtumist maausku ning loodususku. Esitatakse intervjuudest pärit maailmapilti ning asetatakse see indiaanilaagri raamistikku. Loodususu ja maausu termineid võrreldakse omavahel ning loodususust antakse põhjalikum ülevaade.

4.1 Indiaanilaagris osalenute religioossed tõekspidamised

Järgnevas alapeatükis on välja toodud indiaanilaagris osalenud inimeste religioossed hoiakud, milledest võib näha, et tegemist ei ole ühe kindla ususüsteemiga, vaid pigem teatud aspekte katva eluviisi ja suhtumiste kogumiga. Need on indiviidi tasandil välja kujunenud väikesed tervikud, mida hoiavad ja vormivad nende endi kogemused. Eraldi küsimust isiklike usuliste veendumuste kohta intervjuus polnud, kuid peaaegu pooled inimesed (17 vastanut 38-st) pidasid vajalikuks sellest ise rääkida, sest nende vaimne ja usuline teekond on saanud tugevaid tõukeid indiaanilaagrist või sellega seonduvatest kogemustest. Järgneva alapeatüki ülesehitus on selline, et kõigepealt on inimeste mõtted järjest esitatud ning lõpuks on analüüs ning teema edasiarendus. Vastused esitatakse parafraseeringutena eraldi lõikudes.⁸

Looduse ja maailmapildi tunnetus haakus väga selle laagriga, maausust pole teadlik, aga intuiitiivselt saab sellega suhestuda. Loodus justkui ei suuda end praegu ise kaitsta, aga see on pühapaik. Mõnikord on inimestele selliseks kohaks kirik. (N26)

Maausul pole juuri, traditsioon on katkenud, sellepärast on indiaani õpetused väekamad. Mingid asjad on sellised, et on oluline, kuidas neid teha. Väiksed tähelepanu pööramised mängivad suurt rolli. Parem usu, mis loodusel plaanis on, sest vastu ei saa töötada, muidu tuleb madu ja salvab džunglis. Selle juurde käivad palved, peab olema

⁸ Parafraseeringu kasuks tsitaatide üle otsustas autor lähtuvalt asjaolust, et inimeste jutu teemad ja rääkimise viisid ei ole tihtilugu kenas ja ühtlases kirjakeelses stiilis. Parafraseerimine tähendab antud juhul kokkuvõtvalt mõtete siiski täpset edasi andmist.

täielik häälestatus endaga seoses. Ka maailma suhtes, mida me ei näe – vaimud tiirutavad ringi, kuid nendega peab arvestama. (M36.1)

Loodususk on lähedasem kui Jeesuse usk, inimesed on rohkem koos, seal ei ole ka vahetükke inimese ja jumalate vahel. (N18)

Keegi kirjeldab mäge otsast, teine jalamist – nemad lähevad omavahel vaidlema. Eesti maask ei erine palju indiaani kultuurist, eestlaste mõtlemine on ajaga muutunud rohkem kristluse-põhiseks. Religiooni tegemiseks hakatakse tapma, aga need asjad peab hoidma palju lihtsamana. Loodususk on loomulikum, jalaga trampimine ja emakese maa masseerimine. Higitelgi ja peyote laulud on nagu loitsud, laulupidudel ärkamisajal oli sarnane energia. Indiaanilaager pole usundi kuulutaja, vaid seal räägitakse elamise viisist. Miks see palve on just siin Eestis nii vägev, see on huvitav küsimus. (M49)

Olen ka maasuline, käin allikal, jätan linte, käin hiites. Eesti maask on sarnane teiste rahvaste loodususule,⁹ kui midagi võtad, pead tagasi andma. Igaühel on oma tõde ja kõigil on õigus oma maailmanägemisele – ülim tõde, sekt ja ainuõige värk ei tööta head, siis tehakse hulle asju. (N25)

Indiaanilaagri kogemused on muutnud vastuvõtlikumaks ja avardanud silmaringi. Olen tänu sellele vaimne inimene, mis tähendab seda, et pole üheski religioonis, kuid usun millessegi kõrgemasse. Olen kasvanud selliseks ja laagrid on ärgitanud loodusega rohkem kooskõlas olema. (N19)

Iga päev elus on väike areng, laager oli kontsentreeritud kiirendi. See on nagu reisimine, et lähed teise kultuuriruumi ning on aega ja saad selle kohta paremini õppida. Seal oli huvitav rahvas koos, kes panid elu teisiti vaatama: nõiad ja muud sellised. Sellise elu ja huvide juures peab lähtuma, et kui ei taha olemasolevate reeglite järgi elada, peab need ise looma. (N42)

Laagrid pole keerulised süsteemid, kõik on kohapeal olemas. Nagu Valdur Mikita ühes oma raamatus ütleb, et loodus on üks suur raamat, mida lugeda ja kust õppida. Usk on seejuures midagi sellist, mis annab suuna mõtetele ja tegevusele. Täpsemalt loodususuga on lihtne suhestuda, sest on vastav ühendus. Kontrastina võiks välja tuua, et tehnoloogia võtab vaikuse ära. (M31)

⁹ Sellest lausest tuleb ühtlasi välja, et inimese jaoks, kes ei ole eriala poolest religiooniurija, võib maask ja loodususk olla samad asjad.

Saab suhestuda tiitliga „eesti maausuline“. See on vaade, et loodus on elus või isegi kõrgem inimesest ja see on väga omane. Paljajalu käimine on midagi väga olulist. Lisaks on psühheedeelsete ainete kasutamine tekitanud suuremat üksoleku tunnet loodusega, kõige rohkem on kaasa aidanud seemed. Sellega kaasneb mõtestatud elu – ei rähkle ringi, vaid peab lihtsalt tunnetama moraali ja suuri eesmärke. Maausku organiseeritult väga ei tea, tundub, et väga vähe tarkusi on säilinud. Vanaema jaoks on kristlus ja maausk tugevalt segunenud. Loodususk on kui animism, igal inimesel on võime tunda. Kui suhtuda millessegi teisesse ülevalt alla vaadates, siis on see suhtumine tegelikult iseendasse samuti selline. Veenab mõte, et maailmas oli loodususk enne kui kristlus tuli. Põhiolemus kõigil loodususkudel on sama, tehnikad ja rituaalid erinevad, sellepärast on ka indiaanlaste lähenemine tundunud autentne ja vajalik kõrvalt näha. (N20)

Kokkupuuteid oli erinevate praktikatega, kuni selleni, kui tekkis tajumine sisemisest õpetajast. Indiaanilaager on selle tunde jaoks nagu lakmuspaber või indikaator, versta-post. (N37)

Teadusega asjade tõestamine pole oluline. Tunnetusega asjadele lähenemine on oluliseks saanud. (N36)

Kogu elu on rituaal, higitelk tundub nii loomulik. Indiaanilaagris oli kõik püha, midagi esile ei tõstaks. See oli üks osa eluteest – täna ei usu ma midagi või kedagi peale enda. Keegi võib midagi maha teha, aga ei tea tegelikult sellest asjast ise mitte midagi, ei oma isiklikku kontakti. Võib kõik usud läbi joosta, aga kõige parem on oma esivanemate tarkus. (M36.2)

Loodus on tervik, selle peale võib öelda ka Jumalausku. See on lihtsalt, kuidas keegi mäe tippu vaatab – allikas on ikka üks, erinevus on vormis. Sümbolid on kokkulepete küsimus, need erinevad paiguti. (M66)

Kogemus on see, kui osata asja võtta juba lõdvemalt, seeläbi kogu elu lõdvemalt. Kui näha õpetuste teisi külgi ja muid traditsioone ka, siis väärtused muutuvad. Selle kaudu saab hakata üha enam väärtustama ennast. Pärast laagrit on kokkupuuteid olnud ka hiina qigongi praktikaga, ka hiina meditsiiniga. Taoism on samuti loodususund, nad on looduse austajad. Looduse suhtes on kogu aeg austus suurenenud; loomad, kivid, puud on vaimolendid. Sündides energia koondub, surses hajub. Näiteks ravides – kuhu energia suunata, sinna ta läheb. Meeled on ka erinevad: mõni kuuleb, mõni näeb, mõni tunnetab

kõhuga. Kristlikku maailmaga on kokkupuuteid vaid väiksena koos vanaemaga, aga sinnapoole enam ei tõmba. Ka islami poole ei tõmba. Põhimõtteliselt on kõik ikka sama asi: palvetamine, üksteisest hoolimisega. Laulmine on kattuv näiteks. Kõik ajavad sama asja erinevate nimedega. Loodususk võiks piiritleda nii, et see on see, et mullast oled võetud ja mullaks pead ka saama. Hiinas ja Vietnamis maetakse riisipõllule ja siis mõne aasta kaevatakse kondid välja, pannakse purki ja nendele suitsutatakse viirukit. Seal elatakse rohkem kuu rütmis. (M48)

Eestlased pole ristiusu poole hoidev rahvas ja rõõm on näha, et oleme hakanud jälle rohkem looduse poole vaatama. Seejuures on kasuks tulnud, kui pole usulises süsteemis sees. Siis ei ole piiranguid ega kunstlikke blokke. See, mis indiaanilaagrist sai alguse, oli ette nähtud – kõik tuleb sujuvalt, kui olla selles kulgemises. Kõik ümbritsev on nagu peegeldus endast. Inimesed on palju lahkemad alates sellest, kui endaga tegelema hakata – toetavad; peegeldus on teistsugune. Soov on enda poolt leida vibratsiooni, milles teistel oleks mõnus. Lapsena teame tihti asju loomulikult ning täiskasvanuna mõnes olukorras hiljem meenub, et seda mõtet on lapsena mõeldud. Näiteks see, mis loom meeldib, see on väeloom. Nad on toetajad, nad tuleb ära tunda. Lisaks on meie maal oluline mets, aga ka meri. Indiaanlaste kaudu on tuttavamaks saanud nende loodususk, pisut on teadmisi ka egiptuse ja kagu-aasia rahvaste uskumustega. Kesksed ideed looduse hingestatusest ja sümbolitest kattuvad tihti. Loodususk on oluline elu osa. See on see, kui uskuda, et inimene on osa loodusest ja et loodus on vajalik meile, aga meie ei ole ilmtingimata vajalikud talle. On ääretult oluline, et meid tolereeritaks siin endiselt looduse poolt. (N45)

Huvi tekkis, kui jõin esimest korda ayahuascat, tundsin siis ära, et olen loodusest eraldi. Indiaanilaagrid on aidanud sellel teel käia. (N29)

Alguses oli huvi vaimse vastu tugevalt akadeemiline, pärast indiaanilaagrit tasakaalustus materiaalne ja vaimne maailm. Igas psühhedeelse taime rännakus, mida on olnud palju, on otsitud tegelikult lihtsalt Jumalat ja kontakti teispoole. Kõik see, mis siiani leitud ja järeldatud, on tegelikult enda sisekõne ja minevikus kogetud, unistatud ja loetud detailide kokkupanemine uuel viisil. Arvan, et kui inimene tõlgendab seda Jumalaks, siis tal peab olema vastav ettevalmistus, aga ei nimetaks ise seda Jumalaks või vaimudeks. Jumala otsimine käis 30 aastat vaimsete rännakutega, aga ühel hetkel loobusin, sest sein oli ees. Jõudsin lõpuks selleni, et Jumal on sein ette pannud.

Ainujumal on üks Jumal, ei saa rääkida erinevatest tervikutest. Mida aeg edasi, seda enam ka füüsikud tõestavad Jumala olemasolu: Suur Pauk on aine, tahe ja vaim, kes tahte rakendas. Ise ei pööraks nii palju tähtsust isikustatud Jumalale, kuid tähtsustaks inimese suhet kõiksusega. (M60)

Nagu inimeste kogemustest ja veendumustest välja tuleb, on indiaanilaagrisse sattunud seltskond küllaltki erinevate vaadetega inimesed. Ühenduslülid paljude vahel on nende suhtumine loodusesse, mis avaldus 14 inimese jutus. Teiseks tugevamaks ühendajaks oli arusaam sellest, et isiklik usk on omasem kui ususüsteem. Otseselt rääkis sellest üksteist inimest. Mitmed inimesed tunduvad olevat paljude erinevate praktikate, õpetuste ja kultuuride kaudu jõudnud oma praeguste arusaamadeni. Käib läbi ka arusaam, mille järgi elu on kulgemine, millega peab kaasas käima ning siis kõik oluline juhtub justkui iseenesest.

4.2 Loodususk ja maausk indiaanilaagri kontekstis

Kui võrrelda indiaanilaagris osalejate kogemusi ja religioosset enesemääratlust Maavalla Koja ametlike dokumentidega maausust,¹⁰ saab välja tuua mitmeid sarnasusi. Tähtsustatakse esivanemaid: nende teadmisi, lugusid, laule ja tantse, surnute mälestamist jne. Tunnistatakse loodus elavaks ja hingestatuks ning inimene sellega vahetus seoses olevaks (s.t et inimene saab loodusega ka otse suhelda). Samuti ei suhtuta sellesse tarbijalikult – ei võeta rohkem, kui hädapärast vaja. Maavalla Koja dokumendis on kirjas ka see, et kombetäitmised lähtuvad eelkõige maarahva pärimusest, mida on perekonnas põlvest põlve edasi antud. Tuuakse välja väärtussüsteemi samasus maailma (loodus-) rahvastega alustades indiaanlastest lõpetades polüneeslastega. (Maavalla Koda) Indiaanlaste olulisust põhjendatakse tihti sellega, et eestlased on enda juured kaotanud võõrvõimude tõttu alates kristluse tulekust XII saj teises pooles kuni kommunistliku režiimini XX saj-l. Viidatakse sellele, kui lihtne on suhestuda laagris osalejatel nende kommetega, mida indiaanlased kannavad, nagu oleks see meile rahvana samuti omane.

¹⁰ Tegemist on Maavalla Koja ametlikul kodulehel välja toodud dokumendiga, mis on kinnitatud Taarausuliste ja Maausuliste Maavalla Koja esinduskogul 27.02.2016 Tartus. (Maavalla Koda)

Intervjuudest ilmnes, et taolisi romantistlikke ja mütologiseeritud jooni, et eestlased ja indiaanlased pärinevad samast põhjarahvaste tüvest toovad sisse ka nt Lennart Meri (M68) ja Valdur Mikita (M31).

Maavalla Kojas rõhutatakse aga teisigi põhimõtteid, mis indiaanilaagris osalejatelt läbi ei käi. Laagris lauldavad laulud on siiski enamasti eestlase jaoks võõras keeles. Samuti käib mitmest intervjuust läbi kristluse (või laiemalt organiseeritud religiooni) vastane hoiak, millesse dokumendis negatiivselt suhtutakse. (Maavalla Koda) Kristlusega seondub selles kontekstis inimestele tavaliselt usu pealesurumine ja survestatus. Teatud mõttes on see osa religioosest kirjaoskamatuses, kus taolist hoiakut on kujundanud kommunismiaegne materialistliku ateismi ideoloogia ja varasemast ajaloost kristlusega seonduv baltisaksa ülemvõim, orjus ning õigeusuga kaasas käiv vene võõras elulaad. Teisalt on kristluse ajaloos seiku, mis usuliidreid tänini teatud määral kummitavad. Vaidlusi selles vallas on lõputult.

Antud töö kontekstis peab avama ka loodususu mõistet. Tarmo Kulmar pakub välja järgneva definitsiooni: „Loodususund on tänapäeva traditsionaalkultuuride usundite üldnimetus. Loodususundid ei ole harilikult täiel määral jumalausundid ja nende kultus sisaldab kaalukalt maagilisi riitusi. /.../ Loodususundid on suuremal või väiksemal määral animatistlikud, animistlikud, fetišistlikud, totemistlikud ja manistlikud.“ (Kulmar 2006, 9) See selgitus kattub mõnes aspektis maausuliste enesemääratlusega. Näiteks ühendavad mõlemad vastavalt siis loodususu ja maausu nimetuse alla traditsioonkultuurid (mis võivad olla tegelikkuses vormilt väga erinevad). Samuti on mõlemas animatistlik, animistlik ja manistlik aspekt. Fetišistlikke elemente Maavalla Kojas ega ka indiaanilaagri osalejate seas pigem välja ei tule. Kui midagi, siis viimaste suhtumine kotka sulge. Samuti ei ole totemistlikke jooni ei Maavalla Kojas dokumendis ega ka laagris osalejate kirjeldustes.

Enda nimetamine mõne usulise kuuluvuse järgi (olgu selleks siis loodususundi järgija, kristlane vms) kannab teatavat eneseväärikust võtta omaks printsiibid, mis aitavad teistel inimestel (kuid ilmselt eelkõige iseendal) seda inimest selgemini mõista. Probleem tekib aga sellega, kui omatakse väljakujunenud suhtumist nende nimetustega seoses ja selle järgi tehakse ennatlikke järeldusi üksikisiku kohta. Seega võib hoopis rohkem süvitsi ja avatumalt inimest vastu võtta nii, kui tema enesemääratluse nimetustest mitte midagi ei tea. Tihtilugu sillutab selline lähenemine paremaid teid ning ehitab kindlmaid

sildu inimeste vahel. Mitmed inimesed tõid välja sisuliselt maausulise või loodususundiga kooskõlas religioosse enesemääratluse, kuid hiljem selle kohta otseselt küsides vastasid nad, et ei tea täpselt, milles maausk seisneb. Loodusundi kohta oli neil kindlam arusaam.

Maausu kohta vastati enamasti nii, et see ei ole eestlastega otseselt seotud, vaid pigem loodusvaimude ja Suure Vaimuga ühenduses olemine (M73; N29). Sellest ebateadlikuna võib sellesse positiivselt suhtuda (N26; N20; M48) või olla neutraalne (N27; N48; M41; N37; N36; M66; M40; N34). Samuti võib neutraalseks jätta ka sellest teadlikuna ning eristada seda selgelt loodususundist – esimene on selle väite kohaselt rohkem šamanistlik, loodususk aga otsene side inimeste ja jumalate vahel (N18). Loodi aga sild indiaanlastega selle termini kaudu (N25; M49). Seda nähti samuti juba mingisuguse organiseeritud süsteemina, mis ei ole meeldiv (M31; M43; N42). Levib ka arvamus, et maausul pole kaugeleulatuvaid juuri eesti kontekstis (M36.1; M36.2).

Kui maausuga suhestusid otsesõnu vaid mõned intervjuueeritavad, siis loodususlisena olid valmis ennast defineerima palju enamad inimesed. Millegipärast tundub see olevat meeldivama konnotatsiooniga sõna ja tekitab ka rohkem seoseid nii, et isegi, kui sellest palju ei teata, antakse sellele seletus, mis suures pildis läheb kokku ka ametliku vastega. Järgnevalt on esitatud selgelt sõnastatud näited otsesitaatidena intervjuudest.

„Loodususk – loodususk on usk sellesse, et meie ümber olev loodus on hingestatud ja selle hingestatud loodusega saab suhelda ja kokkuleppeid sõlmida. See on loodususk erinevalt sellest, et on üks nähtamatu mees pilve peal.“ (M42)

„Loodususk - austus looduse vastu ja mitte enda nägemine kui sellest kõigest eraldi ja kõrgemal seisev olemus, vaid oleme ise loodus ja sellega seotud. Loodususk kui kõige selle austamine, mis loodus meile annab. Loodus on jumalik, meie ümber ja igal pool.“ (N25)

„Loodususk - hingestatud loodus, usk loodusesse ja selle võimsusesse, usk, et kõik mida vajad on sinu ümber looduses olemas. Selline tarkus, et kui sul on tervisehäda, siis mida su keha vajab selle tervendamiseks - siis see ravimtaim on su lähedal.“ (N19)

„Loodususk – defineerin seda nii, et usud sellesse, et hea looja on sinus, sinu ümber, kõiges elavas, austad seda, mis on sinu ümber.“ (M49)

„Loodususk – et elad loodusega kooskõlas, päikesega, ilmaga, kogu loomadega kes seal looduses on, puudega, taimedega, austusega suhtud kõigesse ümbritsevasse.“ (N27)

„Loodususk. Mina mõistan seda niimoodi, et loodus on elav, puud on elavad ja loomad-linnud kes kõik sinna kuuluvad, ja inimene ka; inimene on vaid ego kaudu ennast eraldanud. See loodususk ongi see, et me oleme kõik üks ja me peaksime ka käituma niimoodi - et mida teen loodusele, seda teen iseendale. See on usk loodusesse kui elavasse organismi või vaimu, et looduses on see püha vaim, suur vaim, et see töötab looduse kaudu.“ (N48)

„Loodususk, et asjad looduses on hingestatud, et igal asjal on hing: kivil, puul veel, metsal tervikuna ja metsa osal jne. Misiganes asja vaadelda, iga asi on hingestatud ja iga asja poole saab pöörduda ja teda kõnetada isegi. Loomulikult loomad, linnud ja muud elukad, suuremad või väiksemad, nad on kindlasti elavad. Kõik kokku moodustavad terviku, igal olendil on oma mõte ja tähtsus, pole mõttetut või kogemata, juhuslikku midagi. (N41.3)

„Loodususk – loodus on elav, elu; me kõik oleme omavahel soetud, samamoodi inimene on osake loodusest. Osake metsast, osake merest. Kui me ühe osa seal ajame tasakaalust välja, mõtleme, et meri pole oluline, kogu meie maailmpilt läheb sellega sassi, samamoodi füüsiliselt, unustame, et meri on elav, reostame selle sellega ära, siis me tegelikult hävitame ka maailma ja iseenda sellega.“ (N34)

„Loodususk on see, kui usud, et looduses on väed erineval kujul, mis kehastuvad erineval kujul. Kõigel elaval on hing.“ (N41.2)

„Loodususk – mina defineeriksin sellena, et usuharu, kus inimeed usuvad, et loodus on hingestatud, igal loomal, taimel, puul, kivil on hing. Kõigesse tuleb suhtuda austavalt. Puud maha võttes tuleb paluda luba või andeks. Mitte võtta teaduspõhiselt, et ainult inimesel on võime tunda tundeid ja teistel pole.“ (N20)

„Loodususk minu jaoks tähendab nelja elementi: vesi, tuli, õhk ja maa, ning nendega suhestumist, mis on minu jaoks ja iga inimese jaoks personaalne. Nii nagu ma suhtlen oma sõbraga, see suhe on isiklik, tekib meie vahele ruum, mis on ainult mulle ainuomane, mida ainult mina näen. Kui sina suhtled tule ja veega, on sul oma nägemus. Loodususk on ka loodusrütmide tunnetamine, austamine, nende järgi oma elu seadmine. Looduses on teatud rütmid. Loodususk tähendab seda, et kõigepealt paned seemne

idanema, siis kasvab taim suuremaks ning lõpuks annab vilja. Mida ma selle taimega ja viljaga pärast teen, seda annab kanda teistele tasanditele.“ (N37)

„Loodususk – ma arvan, et see ongi usk loodusesse selles mõttes, et usk kõike elavasse ja sellega kooskõlas elamisse. Ma ei oska öelda, ta ongi põhimõtteliselt usk loodusesse. See on usk kõigesse, jumalatele võid erinevad nimed anda, tegelikult on kõik üks suur looja, vahet pole kuidas teda nimetada. Kõigesse ümbritsevasse. /.../ See on kõik üks, kas teevad indiaanid oma laagrit või maausulised, kooskõlas võimalikult kaua, et asja jätkuks meil pikaks ajaks siin. Kui usud maasse, loodusse, siis pole vahet - see ühendab meid kõiki.“ (M40)

„Loodususk - see läheb mul kogu maailmavaatega segamini: taoistid jm. Taoistidel on maa, inimene ja universum. Inimene seal nende kahe vahel. Et inimene eksisteeriks, peab mõlemaga läbi saama, hinge teemad. Looduse austamine, nad on taimetoitlased, sa ei pea kurja tegema. Hoidma loodust ja kõike.“ (M48)

„Loodususk, see ongi võib-olla see, et igasugused vaimud: loodusvaimud, metsavaimud, et igal puul ja põõsal on oma hing, et kõik elab. Igal elaval on oma hing, et võib küll tekkida umbusk - ma ei näe seda, aga hing on sees. Et on öeldud, et ära murra oksa, ära viska prahti maha, kui näed võta üles, aita säästa loodust.“ (M37)

„See [loodususk] tähendab seda, mida ikka usud tähendavad. See on võib-olla üks kõige vabamaid. Teised usud on võib-olla läbi mingite õpetuste ja inimeste, see on lihtsalt kõige puhtam. Suhtled loodusvaimudega ja läbi selle suhtled suure vaimuga. /.../ Loodusvaimud on suure vaimu esindajad, aspektid, jumalal on abimehi palju kelle läbi tegutseb. Võib-olla ongi vaid abimehed, õige juht on sedasi, et ise ei midagi, ainult teised teevad. Sellega käib suhtlemine. Selle taga võib-olla kui palud vaime, siis ongi nemad. Vaimud on mingite asjade olemused. Nad on siis mingisuguse jõe vaim, spets[iaalne] koht kus soe lahesopis, seal on oma vaim. Teisel pool on hoopis teised tuuled ja teine värk. Asja olemuslik värk, energia.“ (M73)

„Loodususk – ilma mõtlemata ütlen: usk loojasse. Ja eeldan automaatselt, looja poolt on meile kasutamiseks antud loodus. /.../ Usun seda, et loodus on minu jaoks raamat, mille looja on mulle lugemiseks andnud. Raamat, millest saan abi oma igapäevatoimetusteks. Raamat, mis näitab, kust saan lugeda oma mineviku ja tuleviku kohta.“ (M60)

„Loodususk - inimene pole kõigest muust kõrgem, kõik on ühtne, me elame looduses, maailm on loodus - kõik, kõik. Ei tohi ressurse lõputult vaid enda hüvedeks ära kasutada, raisata, siis see ongi see, millesse ma usun. Ressursid pole lõputud. Kui pead end kõrgemaks, siis need asjad mind ei huvita, mida enam ma tahan saada, seda enam kulutan ressursi. Usk ongi pigem austus, pead austama seda.

„Usun, et olen osa loodusest. Loodus - ta on vajalik meile, meie ei ole tingimata vajalikud talle. Kui sellest aru saada, siis mõistad, mis koht meil on looduse ringis ja oled tänulik selle eest, et meid tolereeritakse siin endiselt.“ (N45)

Nendes definiitsioonides on olemas maagiline animistlik (M42; N48; N41.3; N41.2; N20; N37; M48; M37; M73), animatistlik (N25; N19; N34; M40; M48), panteistlik (M49) ja naturalismi poole kalduv joon (N27). Mõned arutlused loodususu kohta läksid väga filosoofiliselt laialivalguvaks või hakati tegelikkuses rääkima mõnest muust asjast (nt usk endasse, Fuji mäe teooriast vms). Esines vaade, kus loodususk ühendatakse usuga loojasse, kus viimane mängib põhilist, esimene aga kõrvalist (igapäevatoimetustega seonduvat) rolli (M60). Paaris intervjuus oli selgelt ka määratlus, et loodususuga (mille näide on see, mida indiaanlased Eestisse toovad) on sisuliselt sama mis maausk (M40). Loodususuga seondub tunnetuslikult (aga mõnel juhul ka otsesõnu) teatav missioonitunne seoses asjaoluga, et Maa keskkonda on sajandeid suhtunud pillavalt. Loodususu selgituste taustal on sõnum, et selline asi peab lõppema. Teisalt, paratamatult on need protsessid vähemalt sama keerukad kui misjonitöö, mille tulemusi kunagi ette ei suudeta ennustada, sest iga kultuuri eripärad loovad ainulaadse konteksti. Samuti ei suudeta ette näha väikeste ja lokaalsete muutuste tagajärgi, eriti siis, kui paljudes valdkondades kompromiss on võrdlemisi tühine (näited põllu- või nn metsamajandusest jpt kohtadest).

Kokkuvõte

Uurides ja analüüsid indiaanilaagrite temaatikat, avanes olulisi momente, mis käesoleva töö konteksti ei mahtunud, kuid mis siiski seostuvad selle teemaga tugevalt. Üldises plaanis ei ole loodusu, maausu ja uue vaimsuse suhe just kuigi palju selginenud. Indiaanlased ei pea enda kultuuri ülevõtmist omandiõiguse rikkumiseks ega rünnakuks oma identiteedi ega elurikkuse vastu nagu väitis Young lk 14. Pigem võivad nad tunda, et oma kodumaal pole neil piisavalt sellekohaseid väljendusvõimalusi, nagu informantide jutust ilmses.

Esiteks, kuidas mõistavad Lääne uurijad kultuuri, ei pruugi haakuda sellega, kuidas indiaanlased ise mõistavad oma kultuuri ja selle kasutamist. Teiseks, selliste arvamuste olemasolu (et keegi tahab omastada kultuuri väljaspoolt) võib raskendada väikeste kultuuride püsijäämist.

Probleemi väljatoomine võib olla ka õigustatud, sest valikulist kultuuride omastamist ja nendega kauplemist tuleb tänapäeva maailmas palju ette. Intervjuudest osalejate ja korraldajatega aga selgub, et Eestis toimuvad indiaanilaagrid kannavad teistsuguseid intentsioone ja indiaanlased ise tunnevad moraalset kohustust „taasäratada eestlaste põliseid tarkusi“, mitte kinnistada oma tavasid ilmtingimata siia. Autentsusest annab kinnitust näiteks see, kuidas valdav osa indiaanlasi, kes siia tulevad, ei käi üle maailma jagamas oma traditsiooni, vaid on konkreetselt Eestisse kutsutud isiklike kontaktide kaudu. Oma kodukohas ei ole neil laiemalt isegi väljendusvõimalusi, sest seal on valdav suhtumine nendesse naeruväärstav.

Indiaanilaagrite korraldamisega seonduvalt sai vastuse esimene uurimisküsimus ajaloo kohta: mida kujutab endast indiaanilaager, milline on olnud selle ajalugu ja kuidas käinud üldpildis selle korraldamine. Tuli välja palju uut informatsiooni, mida pole seni avaldatud selle kohta, kuidas otsene impulss tuli Eesti Kunstiakadeemialt, kuid hiljem inimesed omal algatusel võtsid asja tõsisemalt üles. Intervjuusid sünteesides tekkis ülevaade ajatust ja ehedast õhkkonnast indiaanilaagrites ja korraldusmeeskonna pühendunud vabatahtlikust tööst juba mitu kuud enne laagrit, kuid loomulikult ka selle ajal. Välja toodud informatsioonist avaldub ülevaade sellest, et need indiaanlased, kes Eestis on põhiliselt käinud, esindavad üldpildis samu tõdesid ning spetsiifilisemaks nad siin ei olegi läinud, sest nende eesmärk on aidata avalduda eestlaste eestlusel, mitte

kultuuride segunemisel. Neid on ajendanud isiklikud suhted korraldajatega, vennashõimu tunne eestlaste vastu ja huvi enda kultuuri jagada. Laagrite korraldamise eesmärk pole olnud kasumi teenimine, vaid teatud väärtustele põhineva kultuurisilla tekitamine ja hoidmine.

Indiaanilaagrisse jõutakse tavaliselt üldisema vaimse huvi tagajärjel. Sealjuures on abistavateks asjaoludeks eelkõige tutvused ja meedia. Tuli välja, et Raadio 2 saatesarja „Hallo, Kosmos!“ kuulamine mitme indiaanilaagrisse sattunud inimeste jaoks oli üks ühisnimetaja. Huvi selle saate vastu viitab aga laiemale huvile uue vaimse suhtes, sest hulk saatekülalisi tunduvad olevat selliseid väärtusi kandnud (kuid kindlasti ei kehti see kõigi külaliste kohta). Samuti tunnetati indiaanlaste suhtes vaimset sugulust, mis tõukas indiaanilaagrisse minema.

Indiaanilaagri mälestustest saab vastuse teine uurimisküsimus: mida on laagris kogetud, kuidas see on mõjutanud osalejaid pikemas perspektiivis ja mida arvatakse looduses seoses indiaanlastega. Seoses üldise olemisega seal tuleb välja ehedus, sunduse puudumine, ühendustunne teistega ja asjade koos tegemine. Need väärtused on osalejate poolt väga hinnatud ja tihtilugu ütlesid nad, et ei näe neid enda ümber igapäevases elus, kuid pärast laagrit on püüdnud sellist suhtumist integreerida. Inimestel ilmnevad seal elu aspektid, millega argipäevaselt kokku ei puututa ning mis seetõttu on eriliselt väärtustatud. Tuuakse välja ühe kaupa rääkimine jutupulga abil, mis omakorda toob kaasa selle, et teised tähelepanelikult kuulavad. Üleüldise seisundi muutumisele aitavad kaasa tehnikast ja kellaaegadest eemal olemine. Sellega seonduvalt tuli välja inimeste hoiakutest arusaam, et elu on kulgemine, kus kõik asjad tulevad sujuvalt, kui nendega kooskõlas olla.

Meenutused higitelkidest moodustasid tervikliku, olemuslikult seostatud ja väga tõetruu pildi sellest, kuidas need ka reaalsuses aset leiavad. Osalejate jaoks on kuumuses istumine suur eneseületus, millest tullakse läbi ühise laulmise, jagamisringide ja palvetamise kaudu. Higitelgi täpsem iseloom sõltub tseremooniameistri tunnetusest, kuid teatavad tavapärased nt kivide hulga või ringide arvu suhtes on siiski väljakujunenud.

Indiaanilaagris toimuvad higitelgid igapäevaselt ja need on põhiliseks initsiaatoriks osalejate sügavamal avanemisel oma väljaütlemistes ja enese tunnetuses. Kuna tegemist on nii intensiivse keskkonnaga, muutub aus enese ja teiste suhtes rahu

saavutamisel ja hoidmisel vältimatuks kvaliteediks. Pärast higitelki kastetakse ennast vette ja süüakse üheskoos. Mõnikord elavad inimesed seejuures läbi erilist rammestust.

Higitelgis, aga ka üldiselt indiaanilaagris on filosoofia, et erinevate loodusobjektidega saab ja võiks dialoogi astuda. Eriti tuleb see välja suhtumises kividesse kui esivanematesse, mis on väga otsene looduse animeerimine. Sarnaselt toimitakse taimedega. Põhimõtteliselt tuleb välja, et inimesed kannavadki edasi indiaanlaste põhilisi eesmärke, mida taheti edasi anda, mis on looduslähedasem eluviis ja ühendus ürgse vaimulaadiga.

Peioote kaktusega seonduvad kogemused on inimestel segunenud kohati indiaanilaagris omandatud maailmapildiga nii tugevasti, et ka eraldi seda käsitleva alapeatüki kaasamine töö koosseisu tundus vältimatuna. Sealsed kogemused on samuti seotud elementide ja loodusesse suhtumisega, samuti enese arengu ja mõistmisega.

Struktureerides andmeid ja kirjutades tööd on tekkinud tunne, et see kõik on natuke liiga naiivne. Välja on tulnud valdavalt ülimalt positiivsed vastukajad. Kindlasti on ka neid, kellele see ei jätnud niivõrd sügavat muljet, kuid paraku ei sattunud ma valimit koostades nende juurde. Peakorraldajad väitsid, et neid, kes laagrist on tahtnud ära minna, on aastate jooksul olnud ning seda on neile ka võimaldatud. Toodi välja, et soovi taga oli vale ettekujutus ning soovimatus toimuvaga (ühistegevused, laagri kulgemine jne) suhestuda. Siiski oleks olnud huvitav kuulda, kas negatiivse kogemusega inimesed oleksid välja toonud kriitikutele samu argumente, nagu indiaanilaager oleks võõra kultuuri omastamine ja selle raha eest elamuseks tegemine.

Võib kindla järelalusena väita, et osalejate jaoks ei ole Eestis toimuv indiaanilaager kuidagi indiaanikultuuri omastav ettevõtmine. Seda väldivad teadlikult juba ka indiaanlased ise, kelle põhimõte on jagada üldkehtivaid tõdesid loodususe kohta, nagu looduse austamine ja pühaks pidamine, jätkusuutliku eluviisi praktiseerimine ning loodusrütmidega kooskõlas olemine. Samuti on peakorraldajad algusest peale rääkinud seda, kuidas indiaanlased tulevad äratama eestlastes meie endi ürgseid omadusi, mis sajandite paksuse võõrkultuuride, mis maailmapilti on ümberkujundanud, kihi alla jäänud. Sellele, küllaltki ambitsioonikale väitele, mis aga ei taotlegi teaduslikku aluspõhja (sest see on lihtsalt mitmete laagriga seonduvate inimeste maailmavaateline hoiak, mis on saanud teatavat kõlapinda osade eestlaste enesemääratluses), ei ole aga otseselt mõtet ka vastu vaielda, sest samuti on sajandeid kinnistatud arusaama, et eestlased ongi

Põhjamaade indiaanirahvas. Sellele küsimusele põhjapanevate vastuste jaoks peaks seda teemat uurima hoopis rasside põlvnemise perspektiivist.

Indiaanilaagris osalejate religioosset enesemääratlusest tuleb välja, et paljudele neist on ülimalt oluline loodushoiu ja looduskaitse temaatika, milles on animistlikke ja animatsitlikke jooni. See näib täitvat üht indiaanilaagri üht peaesmärki, et elu on püha ja seda tuleb hoida. Konkreetset veendumused aga ei tekita terviksüsteemi, vaid igaüks näeb teemat natuke oma nurga alt. Seda kinnitab ka mitmete väljaöeldud hoiak, et isiklik usk on omasem kui mõni ususüsteem. Ei taheta ennast piirata, sest erinevate praktikate, õpetuste ja kultuuride kaudu on jõutud oma praeguste arusaamadeni.

Teise uurimusküsimuse viimane punkt: kuidas suhtutakse maausku ja loodususku, sai küsimuse neljanda peatüki teises pooles. Millegipärast suhtutakse loodususu terminisse avatumalt kui maausu omasse. Viimase kohta väidetakse tihedamini, et ei teata sellest suurt midagi. Loodususku seevastu defineerisid väga paljud selgesõnaliselt ning üldiselt läks see ka kokku Tarmo Kulmari antud vastega raamatust „Üldine usundilugu I: Religiooniteaduse põhimõisted, maailmausundid, seletussõnastik“ (2006).

Kasutatud allikad ja kirjandus

Intervjuud

Hubbard, Carl. Intervjuu läbi viidud 13.07.2021.

Inclan, Pilar. Intervjuu läbi viidud 12.07.2021.

Polacca, Mona. Intervjuu läbi viidud 19.07.2021.

N18. Intervjuu läbi viidud 15.03.2021.

N19. Intervjuu läbi viidud 24.03.2021.

N20. Intervjuu läbi viidud 06.04.2021.

N25. Intervjuu läbi viidud 03.04.2021.

N26. Intervjuu läbi viidud 10.03.2021.

N27. Intervjuu läbi viidud 10.03.2021.

N29. Intervjuu läbi viidud 18.06.2021.

M31. Intervjuu läbi viidud 22.02.2021.

N34. Intervjuu läbi viidud 22.02.2021.

M36.1. Intervjuu läbi viidud 05.03.2021.

M36.2. Intervjuu läbi viidud 05.03.2021.

N36. Intervjuu läbi viidud 28.03.2021.

N37. Intervjuu läbi viidud 29.03.2021.

M37. Intervjuu läbi viidud 23.03.2021.

M40. Intervjuu läbi viidud 23.03.2021.

M41, N41.3. Intervjuu läbi viidud 09.04.2021.

N41.1. Intervjuu läbi viidud 22.03.2021.

N41.2. Intervjuu läbi viidud 07.03.2021.

M42. Intervjuu läbi viidud 05.04.2021.

M43, N42. Intervjuu läbi viidud 09.03.2021.

M44. Intervjuu läbi viidud 20.03.2021.

N45. Intervjuu läbi viidud 18.06.2021.

M46. Intervjuu läbi viidud 06.04.2021.

N47. Intervjuu läbi viidud 17.07.2021.

N48. Intervjuu läbi viidud 07.03.2021.
M48. Intervjuu läbi viidud 30.03.2021.
M49. Intervjuu läbi viidud 29.03.2021.
N54. Intervjuu läbi viidud 17.06.2021.
N57. Intervjuu läbi viidud 18.06.2021.
M57. Intervjuu läbi viidud 24.03.2021.
M60. Intervjuu läbi viidud 08.07.2021.
M62, M68. Intervjuu läbi viidud 26.03.2021.
M63. Intervjuu läbi viidud 18.03.2021.
M66. Intervjuu läbi viidud 30.03.2021.
M73. Intervjuu läbi viidud 20.03.2021.

Kirjandus

Allaste, Airi-Alina (Toimetaja). Ökokogukonnad retoorikas ja praktikas: elustiilide uurimused. Tallinna Ülikooli Kirjastus. Tallinn. 2011.

Altnurme, Lea. Uus vaimsus – mis see on? Mitut usku Eesti III: Uue vaimuse eri. Tartu Ülikooli kirjastus. Tartu. 2013. (Lk) 18-36.

Blewett, Duncan. The Psychedelic Experience in the Native American Church. A Culture's Catalyst. University of Manitoba Press. Winnipeg. 2016. (Lk) 84-95.

Calabrese, Joseph D. *A Different Medicine: Postcolonial Healing in the Native American Church*. Oxford University Press: University Press Scholarship Online. 2013.

Deloria, Philip J. *Playing Indian*. Yale University Press. New Haven. 1998.

Deloria Jr, Vine. *God Is Red: A Native View of Religion*. Fulcrum Publishing Golden. Colorado. 2003.

Doherty, Craig A.; **Doherty**, Katherine M. *Plateau Indians*. Chelsea House Publishers. New York. 2008.

Hatfield, Gabrielle. *Encyclopedia of Folk Medicine: Old World and New World Traditions*. ABC-CLIO, Inc. Santa Barbara. 2004.

Jackson, Lauren M. *White Negroes: When Cornrows Were in Vogue... and Other Thoughts on Cultural Appropriation*. Beacon Press. Boston. 2019.

Jonuks, Tõnno; **Rommel**, Atko. Metsarahva kujunemine: retrospektiivne vaade müüdiloomele. Keel ja Kirjandus. 6/12. 2020.

<https://keeljakirjandus.ee/ee/uncategorized/metsarahva-kujunemine/> (seisuga 19.07.2021)

Kaupmees, Greta. Indiaanlane Lendav Kotkas: Kõik lapsed on väga tublid! Õhtuleht. 29.05.2001.

<https://elu.ohuleht.ee/107104/indiaanlane-lendav-kotkas-8220koik-lapsed-on-vaga-tublid8221> (seisuga 19.07.2021)

Keian, Allan. Indiaanlane õpetab eestlasi riskilastega toime tulema. Postimees. 18.05.2001.

<https://www.postimees.ee/1868209/indiaanlane-opetab-eestlasi-riskilastega-toime-tulema> (seisuga 19.07.2021)

Kivari, Kristel. Veesooned, energiasambad ja tervis: argiusundi väljendused töövõtetest tervishoiuni. Mitut usku Eesti III: Uue vaimsuse eri. Tartu Ülikooli kirjastus. Tartu. 2013. (Lk) 107-138.

Kulmar, Tarmo. *Üldine usundilugu I: Religioonirteaduse põhimõisted. Maailmausundid. Seletussõnastik.* Tartu Ülikooli Kirjastus. Tartu. 2006.

Lauri, Urmas. Tarmo Urb: Laulud tulevad ise meie juurde. Hiiu Nädal. Nr. 29. 21.07.2011. (Lk) 4.

<https://dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=hiiunadal20110721.1.4&srpos=28&e=---2000---2017--et-25--26--txt-txIN%7ctxTI%7ctxAU%7ctxTA-indiaanilaag%2a-----1---->

Maasoo, Kai. Elust, usust, usuelust 2015. Saar Poll. Tallinn. 2015. (Lk) 4.

http://www.saarpoll.ee/UserFiles/File/Elus,%20usust%20ja%20usuelust_2015_ESITLUS_FINAL.pdf (seisuga 19.07.2021)

Mann, Barbara A. *Daughters of Mother Earth: The Wisdom of Native American Women.* Native America: Yesterday and Today Series. Praeger Publishers. Westport. 2006.

n. a. (EPL1996) President kohtus indiaanlastega. Eesti Päevaleht. 12.06.1996.

<https://epl.delfi.ee/artikkel/50727460/president-kohtus-indiaanlastega> (seisuga 19.07.2021)

n. a. (SL1996) President Meri kohtus indiaanlaste esindajatega. Sõnumileht. Nr.136. 12.06.1996.

<https://dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=sonumilehtsl19960612.2.5.1> (seisuga 19.07.2021)

n. a. (Delfi2000) Indiaani laager Naissaarel. Delfi. 26.04.2000

<https://www.delfi.ee/artikkel/353112/indiaani-laager-naissaarel> (seisuga 19.07.2021)

n. a. (EPL2001.1) Vabaõhumuuseumis toimuvad indiaanilaagrid. Eesti Päevaleht. 10.08.2001.

<https://epl.delfi.ee/artikkel/50892148/vabaohumuuseumis-toimuvad-indiaanilaagrid>

(seisuga 19.07.2021)

n. a. (EPL2001.2) Vaatajate lemmik Siiri Kuusmann tunnistati luuseriks. Eesti Päevaleht. 08.05.2001

<https://epl.delfi.ee/artikkel/50879766/b-vaatajate-lemmik-siiri-kuusmann-tunnistati-luuseriks-b> (seisuga 19.07.2021)

n. a. (Alkeemia2013) Nädala alkeemik: Mona Polacca. Delfi: Alkeemia. 31.07.2013.

<https://alkeemia.delfi.ee/artikkel/69700767/nadala-alkeemik-mona-polacca> (seisuga 19.07.2021)

n. a. (Maavalla Koda) Maausust. Kinnitatud Taarausuliste ja Maausuliste Maavalla esinduskogul 27.02.10229 (2016) Tartus.

<https://www.maavald.ee/maausk> (seisuga 19.07.2021)

Olive, M. Foster. *Peyote and Mescaline*. Drugs: The Stright Facts. Chelsea House Publishers. New York. 2007.

Pike, Sarah M. *New Age and Neopagan Religions in America*. Columbia University Press. New York. 2004.

Plath, Ulrike. „Euroopa viimased metslased“: eestlased saksa koloniaaldiskursis 1770-1870. Rein Undusk (Toim.). *Rahvuskultuur ja tema teised*. collegium litterarum: 22. Underi ja Tuglase Kirjanduskeskus. Tallinn. 2008. (Lk) 27-64.

Rakke, Kertu. Maailma üks lugupeetumaid vanaemasid Mona Polacca tuleb Eestisse Indiaanilaagrit läbi viima. Buduaar. 16.07.2013

<https://buduaar.tv3.ee/valismaa-uudised/maailma-uks-lugupeetumaid-vanaemasid-mona-polacca-tuleb-eestisse-indiaanilaagrit-labi-viima/> (seisuga 19.07.2021)

Saagim, Anu. Tarmo Urb: eestlastel on indiaanlastelt veel palju õppida. Elu24. 16.07.2008.

<https://www.elu24.ee/20875/tarmo-urb-eeslastel-on-indiaanlastelt-veel-palju-oppida>

(seisuga 19.07.2021)

Saar, Reet. Üks oks murdub, aga okste kimp on tugev. Nädaline. 17.03.2012. (Lk) 12.

<https://dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=nadaline20120317.1.12&srpos=34&e=-2000--2017--et-25--26--txt-txIN%7ctxTI%7ctxAU%7ctxTA-indiaanilaag%2a-----1---->

(seisuga 19.07.2021)

Schaefer, Carol. *Vanaemade nõuanded maailmale: Tarkade eakate naiste nägemus meie planeedi arengust*. Pilgrim. Tallinn. 2014.

Schwarz, Maureen T. *Fighting Colonialism with Hegemonic Culture: Native American Appropriation of Indian Stereotypes*. State University of New York Press. Albany. 2013.

Trapido, Toomas. Rupert Encinas: Eestlased peaksid ennast rohkem väljendama. Bioneer. 17.09.2008.

<https://bioneer.ee/rupert-encinas-eeslased-peaksid-ennast-rohkem-v%C3%A4ljendama>

(seisuga 19.07.2021)

Uibu, Marko. Sissejuhatus: Uue vaimsuse uurimisest ning kogumikust „Mitut usku Eesti III“. Mitut usku Eesti III: Uue vaimsuse eri. Tartu Ülikooli kirjastus. Tartu. 2013. 7-17.

Urban, Hugh B. The Native American Church: Ancient Tradition in a Modern Legal Context. *New Age, Neopagan, and New Religious Movements: Alternative Spirituality in Contemporary America*. University of California Press. Oakland. 2015.

Vahing, Aigi. Nädala alkeemik: Ave Oit. Delfi: Alkeemia. 22.12.2012.

<https://alkeemia.delfi.ee/artikkel/69699041/nadala-alkeemik-ave-oit> (seisuga 19.07.2021)

Veenre, Tanel. August Künnapu oskab maalida kasse tiigriteks. Eesti Päevaleht. 22.05.2010.

<https://epl.delfi.ee/artikkel/51276555/august-kunnapu-oskab-maalida-kasse-tiigriteks>

(seisuga 19.07.2021)

Weckowicz, Teodoro. *Peyote Ceremony and Jungian Archetypes. . A Culture's Catalyst*. University of Manitoba Press. Winnipeg. 2016. (Lk) 96-106.

Young, James O.; **Brunk**, Conrad G. *The Ethics of Cultural Appropriation*. Blackwell Publishing Ltd. Chichester. 2009.

Young, William A. *Quest for Harmony: Native American Spiritual Traditions*. Seven Bridges Press. New York. 2001.

Native American Culture Camps in Estonia: History, Experiences and Religious Backgrounds

Summary

This paper is about Indian (Native American) Culture Camps that have taken place in Estonia since 1999. More precisely, it is empiric research about experiences that the participants have had there. In general, Indian Culture Camps are gatherings in a natural environment, where everybody (usually around 100 people) live more or less in Native Americans' rhythm of life. Its cultural background originates from the belief that Native Americans are relatives to Estonian people, but Estonians have lost touch with their ancient roots.

The two main questions of the research are: 1) How to describe Native American Camps in Estonia? How has everything come together in this way? What are the main aspects of organising this kind of event? 2) What kind of experiences the participants have had in the Native American Camps in Estonia? Which kind of outcomes have been present for the participants? How has the attitude towards nature changed after participating in the camp? What kind of attitude do the participants have towards nature religion?

In the first part of the thesis, some theoretical information about the topic has been analysed. It is important to mention that there has not been any other research about Indian Culture Camps in Estonia before that one. Therefore, only examples from the US are included. In the first subchapter, researchers are rather critical of this kind of event as prof. P. J. Deloria calls people who participate in Indian Camps 'hobby Indians'. In other research, J. O. Young and C. G. Brunk talk about cultural appropriation as one of the most problematic phenomena nowadays. In the second, third and fourth subchapters, some widely known practices from Native American culture as a sweat lodge ceremony, honouring four elements of nature and peyote ceremony are introduced.

In the second part of the thesis, a historical chronology about cultural exchange between Native Americans and Estonians since 1995 is presented. Two main organisers had an idea to invite Native Americans to Estonia, and soon they found out that the Art Academy of Estonia had the same kind of interest. In 1996, a small group of Native Americans travelled to Estonia, conducted some workshops about their traditional

handcrafts, introduced sweat lodges to Estonians, and met Lennart Meri, the president of Estonia. In their next visit in 1999, the main focus was already on their traditional way of living. Since then, the annual camps have been running, where people get off from their everyday life and peak into Native Americans' way of living. Organising those events have been technically and financially difficult. Still, the enthusiasm and love towards the culture and the guests have helped to make it happen already for more than two decades.

In the third part of the thesis, the actual empiric research starts. In this chapter, the experiences of participants are brought out. It starts with an explanation of how people usually get to know about these camps. The main sources are other people, the Internet and media. Many of them have participated several times. The main reasons for that are sweat lodges, approach towards nature and the general mood which is usual to the camps. Sweat lodges are one of the highlights for the participants as they are rather challenging, but there is a great relief in the end. During the ceremony, people stay for several hours in a low, hot and dark room, where they sing, tell things from their heart and pray. After that everyone go to cool themselves down in the sea or in a river where they stay for a while. The last part of the ceremony is eating altogether. Sweat lodges are taking place on each day of the camp, and on the first day, they are built altogether, as well. The second main thing that emerged as an important part of the camp is how Native Americans respect nature. An animistic worldview where everything in nature is a living being is very common to Indians. For example, stones are the ancestors of people; the tobacco smoke is carrying prayers to the spiritual beings who can help them come true. The general mood in Native American Camps is unusually peaceful. People can live without devices, and even clocks as the flow of activities are not specifically set.

In the final chapter, religious aspects of Native American Camp in Estonia are under attention. As it is no kind of organised religious meeting, people who participate have their religious backgrounds. Most of them share some beliefs as the attitude towards nature in an animistic way. Many of them are ritually in touch with their ancestors. Some others have put together their own view, which has roots in different religions. Also, the shamanistic approach (f. e., belief in the Great Spirit) is common. A few Christian approaches are also present.

The second part of the fourth chapter is about nature religion; more precisely, how people understand it. Animistic and animatistic views are the most common perspectives to that.

In conclusion, the answers to the main questions are answered shortly and clearly. Also, some aspects that would need more attention related to the topic are brought out.

Lisa 1. Fotomaterjal indiaanilaagritest

Higitelkide valmimise ootel

Kivid peale tseremoonia lõppu higitelgis

Kannud veega, valmis higitelgi tseremooniaks

Lõkkesse laotud kivid higitelgi tseremoonia eel

Lõkkeasemesse asetatud puud kivide toomise eel

Väeesemetega altar higitelgi ees tseremoonia käigus

Püstkoda indiaanilaagris

Lökkepuud ja –ase õhtuse tseremoonia eel püstkojas

Inimesed teel püstkotta õhtuse tseremoonia eel

Tipilattide paigutus ja kokujooks püstkoja keskel

Austin Nunez süütamas püha tulega salveid õhtusel juturingitseremoonial püstkojas

Uncle Jerry Nelson, Mona Polacca, Glen Juste, Carl Hubbard, Epifanio Garcia

Jumalanna kehastus lilletseremoonial

Epifanio kuulamas õhtuses juturingis

Lõkkeõhtu tipitseremoonia lõpu järel

Lilletseremoonia käigus õitega ehitud surnupealuu

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Fred-Erik Kerner,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Indiaalaagrid Eestis: ajalugu, kogemused ja religioossed tagamaad“

mille juhendaja on Lea Altnurme,

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Fred-Erik Kerner

19.07.2021